

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL KRİZLERİN BANKA KARLILIKLARI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 1997-2010 DÖNEMİ TÜRK
BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

Yasemin AYKON

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Yusuf DEMİR

ISPARTA – 2011

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : ..... E. Konomeli ..... EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA** Programı öğrencisi
..... Sasemir AYKON ..... tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği **YAPILDI / YAPILMADI**

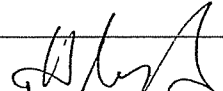
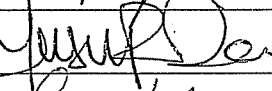
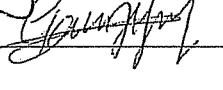
Yrd. Doç. Dr. Hakan DEMİRGİL
Ekonometri/Bölüm Başkanı
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

Tarih

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 11/10/2011 Perşembe
günü saat 10.00 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Finansal Krizlerin Banka
Kredili İhtiyaçlarının Karşılama ve Yönetimi konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL RED DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Yrd. Doç. Dr. Hakan Demirgöl	
Üye	Doç. Dr. Yusuf Demir	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Gamze G. YABCIKAL	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR / KAZANMAMIŞTIR**.
Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI : Tarih: Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum
"Finansal Kurumların Banka Karlılıkları Üzerindeki
Etkileri: 1997-2010 Dönemi Türk Bankacılık
Sistemi Üzerine Bir Uygulama" adlı çalışmanın, tezin proje
safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı
düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin
Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu
belirtir ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan
ediyorum.

Yasemin AYKON
İmza
Öğrenci Adı ve SOYADI
Gün. Ay. Yıl
14.04.2010

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimin başlangıcından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen ve beni yönlendiren Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Yusuf DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez hazırlama sürecinde bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Gamze GÖÇMEN YAĞCILAR'a ve her konuda bana destek olan Arş. Gör. Hakan BOZDAĞ'a da teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisansa başladığım ilk günden itibaren bana fikirleriyle yol gösteren, manevi desteğiyle sürekli yanımda olarak yardımını esirgemeyen eşime ve son olarak hayatım boyunca bütün çalışmalarımda beni motive eden, desteklerini benden esirgemeyen aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mayıs 2011

Yasemin AYKON

ÖZET

FİNANSAL KRİZLERİN BANKA KARLILIKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 1997-2010 DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yasemin AYKON

Süleyman Demirel Üniversitesi, Ekonometri bölümü

Yüksek Lisans Tezi, 92 Sayfa, Mayıs 2011

Danışman: Doç. Dr. Yusuf DEMİR

Türkiye’de bankacılık sektörü, finansal sistemin temelini oluşturmaktadır. Tasarruf ve yatırımlara aracılık eden bu kurumlar, işlevlerini tam olarak yerine getiremezse, ekonomi etkin ve verimli bir şekilde çalışamaz. Bunun sonucu olarak da ekonomik büyüme olumsuz yönde etkilenir. Bankacılık sektörü problemleri finansal zayıflığın temel nedenleri arasında yer almakta ve banka bilanço ve gelir tablolarının bozulmalarına neden olmaktadır.

Bu yüzden bankacılık sektörünün risk algılamasını zayıflatarak bilanço yapısının bozulmasına neden olacak politika ve uygulamalardan kaçınmak, bankacılık krizlerinin önlenmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması açısından önem arz etmektedir

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 1997-2010 yılları arasındaki bilanço ve gelir tabloları incelenmiştir. Bu dönem, 2001-2002, 2007-2008 krizlerini içermesi ve bankacılık sektörünün krize duyarlılığını göstermesi açısından önemlidir. Türkiye’deki bankacılık sektörünün bu kriz dönemlerinde, karlarının nasıl etkilendiği çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. 1997-2010 yıllarında faaliyet gösteren bankaların karlılık durumlarıyla ilgili rasyolar kullanılmış olup SPSS yardımıyla analizi yapılmıştır. Yapılan analizin sonuçları yorumlarıyla birlikte tablolar halinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, Bankacılık Krizleri, Banka Karları, Karlılık Oranları

ABSTRACT
ANALYZING THE EFFECTS OF FINANCIAL CRISIS ON BANKS
PROFITS:
AN APPLICATION ON TURKISH BANKING SYSTEM RELATED TO
PERIOD 1997-2010
Yasemin AYKON

Süleyman Demirel University, Department of Econometrics

Graduate Thesis, 92 Page, May 2011

Consultant: Doç. Dr. Yusuf DEMİR

Banking sector constitutes the basis of financial system in Turkey. As intermediaries for savings and investments, if these institutes do not function properly, the economy does not work effectively and the economic growth will effect in a negative way. Problems of the banking sector are one of the main reasons of the financial weaknesses which cause balance sheets and income statements of the banks to distort.

Therefore, in order to prevent banking crisis and provide economic stability, it is important to avoid policies and exercises that distorts the balance sheets of the banks by lowering the perception of risk in banking sector.

In this study, the balance sheets and income statements of the banks operating in Turkey related to the years 1997-2010 have been examined. Examined time period is important because it involves the crises in 2000-2001; 2007-2008 and it shows the sensibility of banking sector to the crises. The subject of this study is to examine the effects of these crises on profits in Turkish banking sector. Related ratios for 1997-2010 have been used for banks profitability and analyzed by the help of SPSS. The results of the analyses have been presented by tables including the interpretations related to the results.

Key Words :Financial Crisis, Banking Crisis, Bank Profits, Profitability Ratios

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KRİZ

1.1. Kavramsal Olarak Kriz Tanımları	3
1.2. Finansal Kriz ve Finansal Kriz Göstergeleri	4
1.2.1 Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler	6
1.2.1.1. Aşırı Borçlanma	7
1.2.1.2. Uluslararası Sermaye Hareketleri	7
1.2.1.3. Enflasyon	9
1.2.1.4. Döviz Kuru Politikası	10
1.2.2 Finansal Kriz Türleri	11
1.2.2.1. Para Krizleri (Döviz Krizi)	12
1.2.2.2. Dış Borç Krizleri	13
1.2.2.3. Sistematik Finansal Krizler	13
1.2.3 Bankaların Finansal Krizdeki Durumu	15

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KRİZLERİ

2.1. Bankacılık Krizlerinin Maliyeti	19
2.2. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri	21
2.2.1 Makroekonomik Nedenler	22
2.2.1.1. Dışsal Makroekonomik Faktörlerin Bankacılık Krizlerine Etkileri	23
2.2.1.1.1. Dış Ticaret Hadlerinin Değişkenliği	23
2.2.1.1.2. Uluslararası Faiz Oranlarındaki Değişkenlik ve Bunun Özel Sermaye Akımları Üzerinde Neden Olduğu Etki	24
2.2.1.1.3. Finansal Liberalleşme	25
2.2.1.1.4. Reel Döviz Kurları	26
2.2.1.2. Ekonomideki İçsel Dalgalanmaların Bankacılık Sektörüne Etkileri	27
2.2.2 Mikro Ekonomik Nedenler	29
2.2.2.1. Yetersiz Altyapı	29
2.2.2.2. Faiz Oranı ile Kredi Gelirleri Arasında Doğru Orantı Olmaması	31
2.2.2.3. Hükümet Müdahaleleri	31

2.2.2.4. Ahlaki Tehlike ve Ters Seçim.....	32
2.2.2.5. Şeffaflığın Olmaması	33
2.2.2.6. Açık Pozisyonun Artması	34
2.2.2.7. Küreselleşmenin Getirdiği Yoğun Rekabet	34
2.2.2.8. Yönetim Problemlerinin Bankacılık Krizlerindeki Rolü	35
2.2.3 Bankacılık Krizlerine Karşı Alınabilecek Önlemler.....	36
2.2.3.1. Makroekonomik Dalgalanmayı Azaltmak	37
2.2.3.2. Finansal Serbestleşmeye Daha İyi Hazırlanmak.....	38
2.2.3.3. Kredide Genişlemeye, Varlık Fiyatlarında Çöküşe ve Özel Sermaye Akımlarında Ani Dalgalanmalara Karşı Savunma.....	40
2.2.3.3.1. Makroekonomik Politikalar	40
2.2.3.3.2. Rezerv Yükümlülükleri, Değişken Sermaye Yükümlülükleri ve Diğer Denetimsel Araçlar	41
2.2.3.4. Yönetim Problemlerini Azaltmak	41
2.2.3.5. Mevduat Sigortası	42
2.2.3.6. Krizi Önleme ve Yönetmede Kambiyo Sisteminin Bozucu Etkisini Önlemek	45
2.3. Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Krizler	46
2.3.1 Dünya’da Yaşanan Başlıca Krizler	46
2.3.1.1. Avrupa Döviz Kuru Mekanizması Krizi	46
2.3.1.2. Latin Amerika Krizi (1994-1995)	47
2.3.1.3. Asya Krizi	48
2.3.1.4. Rusya Krizi	48
2.3.1.5. Arjantin Krizi	49
2.3.1.6. ABD Mortgage Krizi.....	49
2.3.2 Türkiye’deki Finansal Krizler.....	50
2.3.2.1. 1994 Krizi:	50
2.3.2.2. 1998 Krizi:	51
2.3.2.3. 2000 Kasım Krizi:	51
2.3.2.4. 2001 Şubat Krizi:	52
2.3.2.5. 2008 Krizi:	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLERİN BANKA KARLILIKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 1997-2010 DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. Banka Karlılıkları Üzerine Yapılan Analizler İlgili Literatürde Yer Alan Çalışmalar	55
3.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	58
3.3. Araştırmanın Yöntemi	59
3.4. Türk Bankacılık Sisteminin 2000-2008 Yılları Arasında Genel Bir Değerlendirmesi	60
3.5. 2001-2008 Finansal Krizlerin Banka Karlılıklarına Etkisinin İncelenmesi.....	62
3.5.1. 2000-2001 Finansal Krizin Banka Karlılıklarına Etkisi	63
3.5.2. 2008 Finansal Krizin Banka Karlılıklarına Etkisinin Araştırılması.....	67
3.6. 2000-2001 ve 2007 Finansal Krizlerinin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalar Açısından Karşılaştırması	71

3.6.1 2000-2001 Yılında Yaşanan Krizin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalara Etkisi.....	72
3.6.2 2008 Yılında Yaşanan Krizin Yılında Yaşanan Krizin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalara Etkisi	74
3.7. 2000-2001 ve 2007-2008 Finansal Krizlerin Karşılaştırılması	78
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	81
EK : KULLANILAN VERİ SETİNDEKİ BANKALAR	89
ÖZGEÇMİŞ.....	93

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
ERM	Avrupa Döviz Kuru Mekanizması
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	Gelişmiş Ülkeler
IMF	Uluslar arası Para Fonu
IMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
NFM	Net Faiz Marjı
ROA	Aktif Karlılık
ROE	Öz Sermaye Karlılığı
TMSF	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Finansal Krizlerin Sınıflandırılması.....	11
---	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1 Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH'nın %)	20
Tablo 2.2 Banka Krizlerinin Reel Maliyeti (GSYİH'nın %)	21
Tablo 3.1 2001 Yılı Finansal Krizi Normallik Testi Sonuçları	63
Tablo 3.2 2001 Finansal Krizi Wilcoxon Signed Ranks Testi	64
Tablo 3.3 2002 Finansal Kriz Kruskal-Wallis Test	66
Tablo 3.4 2008 Yılı Finansal Krizi Normallik Testi Sonuçları	67
Tablo 3.5 2008 Yılı Finansal Krizi Wilcoxon Signed Ranks Test	68
Tablo 3.6 2008 Finansal Kriz Kruskal-Wallis Test	70
Tablo 3.7 2000-2001 Krizindeki ROE Değerleri	72
Tablo 3.9 2000-2001 Krizindeki NFM Değerleri	73
Tablo 3.10 2008 Krizindeki ROA Değerleri	75
Tablo 3.11 2008 Krizindeki ROE Değerleri	76
Tablo 3.12 2008 Krizindeki NFM Değerleri	76

GİRİŞ

Karlılık bir işletmenin varoluş sebebi olup, şirketler kar yarattıkça yaşarlar. Bankalar da kar amacı güden işletmelerdir. Dolayısıyla bankaların karlılık performansı, banka yönetiminin başarısını da ortaya koymaktadır.

Bankacılık sektöründe yaşanan kriz; mali piyasalarda bir ya da birkaç bankanın iflasıyla sonuçlanan ve yaşanan bu durumun tüm sektöre yayılarak ödemeler sistemini olumsuz etkilenmesiyle, hatta işleyişini durdurması nedeniyle, piyasaların işleyişinde problemlerin yaşanması şeklinde tanımlanabilir. Bu krizlerin nedenleri; en başta istikrarsız makroekonomik yapı, bankacılık sektöründe etkin denetim ve gözetim yapılamaması, yasal düzenlemelerin yetersiz olması, ödemeler sistemi gibi mali altyapı unsurlarının güvenilir olmaması ve risk yönetimi için gerekli kredi kültürünün oluşmamasıdır (Erdönmez,2001:19).

Gelişmekte olan ülkelerde bankalar, finansal sisteme hakim olan aracı kuruluşlardır. Finansal krizin yaşandığı bir ülkede, bankacılığın bu krizden etkilenmemesi için sistemin oldukça güçlü olması gerekmektedir. Spekülatif krizler, temel yapının zayıf ve rezervlerin yetersiz olduğu koşullarda ortaya çıkar. Bankacılık sektörünün krizi atlattığında o ülkenin merkez bankasının önemli bir rolü vardır. Bankaların ve özellikle bankacılık sektörünün kredibilite değeri, göstergeleri, bankaların yaşadıkları krizi yenmelerinde önemli birer rol oynamaktadır (Öker,1999:27).

Bankacılık sektörünü etkileyen finansal krizler, bankaların etkinlik ve verimlilikten uzak çalışmasına yol açmakla kalmaz, kurumsal yapıda da bozulmalara neden olur. Bankacılık krizlerinin yayılma etkisinin, diğer sektörleri etkilemesi sonucunda, sorun makroekonomik istikrarı etkileyecek hale gelebilir. Bu bağlamda krizin maliyeti, bankacılık sektörünün iyileştirilmesinin bütçeye yükü ve onun ulusal gelirdeki payı ile sınırlı kalmayıp, reel anlamda daha büyük boyutlara ulaşabilmektedir.

Bu çalışmada, ülkemiz bankacılık sektörünün 1997-2010 yılları arasında karlılık performansını açıklanmaya çalışılarak, özellikle kriz dönemlerinden karlarının nasıl etkilendiği sorularına cevap aranmıştır. Çalışmada, SPSS programında parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır.

Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testini kullanmadan önce değişkenlerin kendi arasında parametrik olup olmadığı ortaya koymak amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde krizin kavramsal olarak tanımları, finansal kriz ve finansal krizlerin başlangıç ortamına yer verilmektedir. Ayrıca finansal krizin türleri ve krize neden olan faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise yaşanan finansal krizler ortamında bankaların durumu değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise; finansal kriz çeşitlerinden olan bankacılık krizleri ele alınmıştır. Bankacılık krizlerin maliyetleri ve bankacılık krizine neden olan faktörler makro ve mikro ekonomik nedenleriyle açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise yaşanan bankacılık krizine karşı alınabilecek önlemler yine makro ve mikro unsurlarıyla incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise şimdiye kadar yapılan banka karlılık oranlarının çeşitli deneye ve gözleme bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlarına değinilmiştir. Çalışmada kullanılan karlılık oranlarından aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve net faiz marjı oranları açıklanmıştır. Sonrasında 1997-2010 yılları arasındaki bankaların karlarını Aktif Karlılığı (ROA)- Öz Sermaye Karlılığı (ROE) ve Net Faiz Marjı (NFM) değerleri SPSS programında kullandığımız Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli testlerden bahsedilmiştir. Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testini kullanmadan önce değişkenlerin kendi arasında normal dağılıp dağılmadığını ortaya koymak amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Sonrasında veri setimizdeki bankaların 1997-2010 yılları arasındaki ROA ROE ve NFM değerleri bulunduktan sonra yukarıda bahsettiğimiz Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testleri SPSS yardımıyla kullanılmıştır. Ele aldığımız dönem içinde yaşanan iki finansal krizin sonuçları ayrı ayrı incelenmiştir. Kullanılan test yöntemlerinden Kruskal-Wallis testinde bankaların karlarında kriz öncesi ve sonrasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Wilcoxon işaretli sıra testi yardımıyla banka türlerinden olan kamu sermayeli bankalar, yabancı sermayeli bankalar ve özel bankaların kendi aralarında karlarındaki farklılıklar analize konu edilmiştir. Ayrıca analizi yapılan kriz dönemlerinden çıkan sonuçların yardımıyla iki kriz döneminin karşılaştırılması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KRİZ

1.1.Kavramsal Olarak Kriz Tanımları

Kriz kelimesinin etimolojik kökeni Yunanca'daki "krisis" kelimesine dayanmaktadır. Sosyal bilimler açısından incelenecek olursa, "bunalım" ve "buhran" kelimeleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır (Turgut,2006: 2).

Kriz, çeşitli bilim dallarında ve aynı zamanda günlük konuşma dilinde çok yaygın olarak kullanılan kavramlardan birisidir. Etimolojik kökeni Yunanca "krisis" kelimesine dayalı olan kriz kelimesi, sosyal bilimler alanında çoğu kez "buhran" ve "bunalım" kelimeleri ile aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Sosyal bilimler açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak hiç de kolay değildir. İçinde bulunulan durumun ya da karşı karşıya kalınan olayların ne derece "kriz" olduğu kişiden kişiye değişebilmektedir (Turgut,2006:2).

Başka bir tanımlamaya göre kriz, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya finans piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmektedir (Kibritçioğlu, 2001:174).

Ekonomik krizleri ekonomideki karar birimleri olan hane halkı yani bireyler, firmalar ve devletin davranış ve faaliyetlerinde iç ve dış konjonktür nedeni ile meydana gelen ani ve beklenmeyen değişimler olarak ifade edebilmek mümkündür. Ekonomik krizler bir ülkede beklenmedik şekilde veya yetersiz ya da yanlış yönetsel tercihlerle belirli bir dönemde ortaya çıkan makro ekonomik buhran olarak tanımlanabilir. Kronik ve yüksek enflasyon, devalüasyon, hükümetlerin radikal para politikaları, dış ticaret dengesizlikleri, giderek artan iç ve dış borç vb. ekonomik krizi doğuran etkenlerin başında gelir. Kuşkusuz ekonomik krizlerin doğmasında siyasal tercihlerin, karar ve karasızlıkların da katkısı yadsınmamaktadır (Apek ve Ayhan,2009:17).

Diğer bir ifadeyle ekonomik krizi özetleyecek olursak ekonomide aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise firmaları ciddi anlamda sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması anlamına da gelir (Aktan ve Şen,2001:1225).

Çalışmanın bu bölümünde finansal krizleri açıkladıktan sonra finansal krize neden olan faktörlere değinilmiştir. Sonrasında ise finansal kriz türlerinden olan Bankacılık Krizi, Para Krizleri, Dış Borç Krizi, Sistemik Finansal Krizler açıklanmıştır. Ancak finansal kriz çeşitlerinde saydığımız bankacılık krizine ayrı bir bölümde yer verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünün sonunda ise bankaların finansal kriz dönemlerindeki durumu gözden geçirilmiş olup, bankaların finansal krizlerden geniş çaplı etkilenmelerinin nedenlerine de değinilmiştir.

1.2.Finansal Kriz ve Finansal Kriz Göstergeleri

Krizler, herhangi bir ekonomide reel piyasalar ya da finansal piyasalarda ortaya çıkan, fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişim sınırının üzerinde gerçekleşen dalgalanmalardır (Kibritçioğlu,2000:5-6). Finansal krizler ise çeşitli faktörlere bağlı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar ve buna bağlı olarak finansal piyasaların kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirmemesi olarak tanımlanabilir (Afşar,2004:77).

Finansal kriz, verimli yatırım olanaklarına sahip finansal piyasaların yanlış seçim problemlerinin gittikçe kötüleşmesi nedenleriyle, fonları etkili biçimde analiz edememesi sonucu ortaya çıkan doğrusal olmayan bozulmalar olarak ifade edilebilir. Finansal krizleri, finans piyasalarındaki bilgi akışının bozulması ve finans piyasalarının görevini yerine getirememesi olarak da tanımlanmak mümkündür. Yani, finans piyasalarının fonları etkin bir şekilde üretken yatırım alanlarına kanalize edememesi durumu olarak da ifade edilebilir. Bu gerçekleştiğinde, yatırımlarda azalma görülmekte ve ekonomik faaliyetler sınırlanmaktadır (Mishkin,1996:1-2).

Finansal krizler hemen her ekonomide olabileceği gibi, genel kanı finansal krizlerin gelişmiş ülkelerden ziyade gelişmekte olan ülkelerin sorunu olduğudur. Gelişmiş ülkeler de finansal krizlerle karşılaşmakta ancak, gelişmekte olan ülkelere göre bu olgu daha nadir gerçekleşmektedir (Afşar,2004:78).

Gelişmiş ülkelerde bir piyasada başlayan kriz diğer piyasalara, gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi kolayca yayılmamaktadır. Örneğin bu ülkelerde ortaya çıkan bir döviz krizi bankacılık krizine yol açmayabilir. Oysaki gelişmekte olan ülkeler için aynı şey söz konusu değildir (Karabulut.2002:2). Örneğin Türkiye’de yaşanan 2001 krizi döviz kriz olarak ortaya çıkmışken sonrasında bankacılık krizi yaşanmıştır.

Finansal krizlerin nedenleri ve ortaya çıkışı kadar, öngörülmesi de ekonomi politikası açısından önem teşkil etmektedir. Kriz öncesinde ekonomideki bir takım aksaklıkların ve problemlerin farkına varılması yöneticilerin veya yetkili kuruluşların, politikaları belirleyerek önlem alması krizin önlenmesinde son derece yarar sağlayacaktır.

Krizlerin öngörülülebilmesi için kullanılan başlıca finansal göstergeler aşağıda belirtilmiştir (Chambers,2004:18).

- **Kriz Endeksi Rasyosu:** Belirli bir dönem aralığında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dolarına karşı ulusal paranın kambiyo kurunun ağırlıklı ortalama devalüasyon oranının, döviz rezervlerindeki değişme oranıdır.
- **Kambiyo Kurundaki Reel Değişme:** Bu rasyonun pozitif çıkması bir baz dönemine göre kambiyo kurunun değer yitirdiğini, negatif çıkması ise belirli bir döneme göre ulusal paranın değer kazandığını gösterir.
- **Kredilerde Aşırı Genişleme:** Bu rasyoyu kullanmanın temelinde yatan düşünce, kısa bir zaman süreci içinde banka kredilerinin aşırı olarak büyümesi halinde bankaların kredileri değerlendirme olanağı azalır ve banka portföyünde riskli müşterilerin (özellikle kredi kartları, tüketici kredileri, gayrimenkul kredileri) görelî payı artar. Bu oran artıkça bankalar daha duyarlı hale gelmektedir.
- **Rezerv Yeterliliği:** Yani para arzının döviz rezervlerine oranıdır. Sermaye çıkışlarının tersine döndüğü bir ortamda merkez bankaları kambiyo kurlarında ani ve aşırı yüksek değer düşmesine yani

devalüasyona izin vermek istemeyeceklerdir. Bu nedenle bütün likit yükümlülüklerini rezervleriyle ödemek için hazırlıklı olmalıdır.

2000'deki finansal kriz öncesinde krizin göstergesi olabilecek önemli bazı gelişmeler yaşanmıştır. Örnek verecek olursak, bankacılık kesiminde döviz ve vade uyumsuzlukları gittikçe artmış, buna karşı alınan tedbirlere uyulmamıştır. 1999 Eylül sonunda alınan bir kararla ticari bankaların döviz net genel pozisyon sınırı (açık pozisyon sınırı) sermayenin %20'lerine kadar indirilmiştir. Bu sınırı aşan bankalar Haziran 2000 sonuna kadar Merkez Bankası'na %8 munzam karşılık (bankaların topladıkları mevduatların merkez bankasındaki hesaplarında tutmak zorunda oldukları kısmı) ayırmak zorundaydı. Bu tarihten sonra munzam karşılık oranı %100 çıkarılmıştır. 2000 yılı Haziran ayından sonra açık pozisyon, olması gereken yaklaşık 2,1 milyar \$'ın oldukça üzerine çıkarılmıştır. 2000 Eylül ayı sonunda ise bilanço döviz açık pozisyonu değer olarak 20,95 milyar \$'a, oran olarak da %205'e varmıştır. Açık pozisyon oranı olması gerekenin tam 10 katı olmuştur. Bu arada Eylül ayı ortalarından itibaren yurt dışındaki bir diğer önemli gelişme Euro piyasalarda görülmeye başlanmıştır. Bu piyasalarda Türkiye tahvillerinin fiyatlarının düşmesi ve faizlerin artması, Türkiye'nin risk primini artırmıştır. Bu olumsuz gelişmelere cari açığın sürdürülebilir olmadığı tartışmaları da eklenince, Eylül 2000'den itibaren ekonomide kırılganlık, finansal piyasalarda gerginlik artmış ve Türkiye kriz ortamına doğru yol almaya başlamıştır (Ercan,2000:15,16).

Finansal krizlerin etkilerinin derin olması ve ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyal unsurlarını köklü bir biçimde etkilemesi krizlerin açıklanmasını ve krizlere neden olan unsurların ortaya çıkarılmasını zorunlu hale getirmiştir.

1.2.1 Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler

Bir ülkede ekonomik istikrarsızlıklara ve dolayısıyla ekonomiyi finansal rahatsızlıklara açık hale getiren çeşitli etkenler vardır. Bunlar, sürdürülemez makroekonomik politikalar, finansal yapıdaki zayıflıklar, global finansal durum, döviz kurunun belirlenmesindeki hatalar ve politik istikrarsızlıklardır (Afşar,2004:78).

Çeşitli ülkelerde özellikle 1970'li yıllardan itibaren karşılaşılan finansal krizler çeşitli iktisatçılar tarafından farklı şekilde açıklanmıştır. Krizlerin öncesindeki

hükümet davranışları ile piyasaların yapılanmalarındaki özellikler üzerinde duran bu yaklaşımlar temel olarak aşağıdaki gibi toplanmıştır (Akdiş,2002:92).

1.2.1.1. Aşırı Borçlanma

Fisher, Kindleberger gibi ekonomistlerin belirttiği üzere, gerek firmaların gerekse ülkelerin hızlı büyüme dönemlerinde aşırı borç birikimi oluşmaktadır. Bu borç birikimi finansal krizin meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadır

Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kamu harcamalarına dayalı genişletici maliye politikaları finansal krizin en önemli nedenlerinden birisidir. Kamu kesimi borçlanma gereğinde ortaya çıkan aşırılık ülkelerde yatırım yapan kişi ve kurumlar için geleceğe yönelik belirsizlik riskini artırmaktadır (Arıcan, 2002:25).

Aşırı borçlanma ile ülkeler borçlarını ödeyebilmek için yeniden borçlanmak zorunda kalmakta ve bir borç kısır döngüsü sürecine girmektedirler. Bu süreç sonunda faiz yükünün aşırı derecede çoğalması nedeniyle bütçe giderleri karşılanamayacak boyutlara ulaşmaktadır. Sürekli olarak artan kamu harcamalarının finansmanı için alınan borçlar ve bu borçlanma ile sağlanan fonların verimli yatırımlarda değil de gününbirlik düşüncelerle kullanılması ülkeleri borç kısır döngüsüne sokarak, borcun her devredişinde faizlerin bir kısmının borç stokuna eklenmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan,2006:5).

Finansal krizlerin bu gibi olumsuzlukları neticesinde ülkeler için borç yönetimi bir zorunluluk haline gelmektedir. Borçlanma ile teknolojik altyapılarını geliştirmek isteyen ülkeler, borçlanmanın olumsuz etkilerinden korunmak için risk faktörlerini ölçebilecek profesyonel kadroları istihdam ederek ve teknolojik donanıma sahip uzmanlaşmış birimler kurarak borç yönetiminde başarılı olmayı hedeflemektedirler (Ateş, 2002:2).

1.2.1.2 Uluslararası Sermaye Hareketleri

Finansal küreselleşmenin hızlanması ve özellikle 1990'lı yıllardan sonra uluslar arası sermayenin dünya ölçeğinde serbestçe dolaşma imkânını bulması ile birlikte, dünyada ekonomik krizlerin arttığı gözlenmiştir. Dolayısıyla, uluslararası sermaye hareketlerinin artışıyla ekonomik krizler arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır (Şimşek, 2004:64).

Sermaye hareketleri doğrudan yatırım ve portföy yatırımı olmak üzere iki ana bölümde incelenmektedir.

Doğrudan yabancı yatırım; Firmaların merkezlerinin bulunduğu yer dışındaki ülkelere bir firmayı satın alma, yeni kurulacak bir firma için kuruluş sermayesi sağlama ya da mevcut bir firmanın sermayesini artırarak kendine bağlı duruma getirme yollarıyla yaptıkları yatırımdır (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası(İMKB), Uluslar Arası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye,1996:7).

Sabit sermaye yatırımlarına ek olarak doğrudan yatırımın ülkelere girişi; şirket birleşmesi ya da devri, özelleştirme uygulamaları, ortak girişim, stratejik ortaklık ya da devam eden faaliyetlerin genişletilmesi ile de mümkündür. Doğrudan yabancı yatırımların dışında ortaya çıkan ve tahvil ya da hisse senedine doğrudan yatırım şeklinde gerçekleşmeyen, mobilitesi oldukça yüksek olan yatırımlar ise portföy yatırımı içine girer ve uluslar arası hukuk ve ilgili ülke hukuku çerçevesinde örgütlenmiş piyasalarda işlem görürler. Bununla birlikte, Uluslar Arası Para Fonu (IMF), opsiyonlar gibi türev ürünlerini dolaylı yatırımlar grubuna dahil etmektedir (İşeri ve Aktaş, 2005:1).

Portföy yatırım; Doğrudan yatırımlar dışında, tahvil dışsatımı ya da menkul kıymetler alım satımı portföy yatırımı olarak tanımlanmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2000: 299). Sıcak para olarak da adlandırılan bu sermaye hareketleri girmiş olduğu ülkenin refahını başlangıçta artırmaktadır. Ne var ki daha sonra ülke ekonomisinin kırılganlığına paralel olarak ani çıkışlar yaparak, ülkenin çok daha kötü bir duruma sürüklenmesine neden olmaktadır. Finansal krizle karşı karşıya kalan ülkelere bakıldığında kriz öncesi dönemde bu ülkelerde ithalat patlaması yaşandığı ve dış açıkların büyüdüğü görülmektedir. Kısa vadeli sermaye hareketlerine ihtiyaç duyan bu tür ülkelerde, cari işlemler açığının milli gelir içindeki payının % 4'ü aşması risk olarak ifade edilmektedir (Celasun, 2001:171-173;alıntılayan Erdoğan,2006:6).

Portföy yatırımları ülkemize 1986 yılından sonra gelmeye başlamış ve 1989 yılından sonra artış göstermiştir. 1993 yılında 3.9 milyar dolar ile yüksek bir artış sağlamış daha sonraki 1994 krizi yıllarında portföy yatırımlarında azalma olmuş ve Türkiye'de tarihinin en büyük portföy çıkışı 1998 yılında olmuştur. Bunda Güney Doğu

Asya ve Rusya krizinin etkisi vardır. 1998 yılında 6.7 milyar dolar çıkış olmuş ve bunu 2001 yılındaki kriz izlemiştir (Yüksekdağ,2008:39).

2001 yılında Türkiye'de yaşanan finansal krizin etkisiyle yaklaşık 4,5 milyar dolar civarında portföy yatırımlarında çıkış yaşanmış ve bunun büyük bir kısmı da yine yabancı yatırımcıların menkul kıymetlerdeki çıkışından kaynaklanmıştır. Portföy yatırımları yıllar itibariyle Türkiye'de istikrarsız bir seyir izlemiştir ve bu yatırımların dalgalanması, doğrudan yatırımlara göre daha yüksek olmuştur (Kar ve Kara,2001:10).

Türkiye portföy hareketlerine baktığımızda çok fazla değişkenlik olduğu görülür.1986 yılında portföy hareketlerinin ülkeye gelmesi 1989 yılındaki 32 sayılı kararla hız kazanmış fakat 1994, 1998, 2001 krizi yıllarında portföy yatırımlarında hızlı bir çıkış olmuştur.

1.2.1.3 Enflasyon

Enflasyon ekonomiyi pek çok yönden olumsuz etkilediği gibi bankacılık krizlerine de ortam yaratmaktadır. Enflasyonist ortamın işletmelerin zararlarını gizlemelerine olanak sağlamasından dolayı ekonomik faaliyetlerdeki keskin küçülmelerin kriz olasılıklarını artırdığı bilinmektedir (Martinez,1998:4).

Fiyat istikrarın sağlanması ekonomik istikrarın sağlanması için de hayati önem taşımaktadır. Çünkü bir ekonomide sağlıklı bir para politikasının uygulanabilmesinin başlıca koşulu paranın asli fonksiyonlarını rahatlıkla yerine getirebilmesine bağlıdır. Bu durum para biriminin değerini zaman içerisinde koruması gerektiğinin önemine işaret etmektedir (Şimşek, 2004:64).

Güçlü bir para birimine sahip olmayan ekonomilerde enflasyon ortaya çıkabilir. Enflasyon ekonominin temel değişkenlerine zarar vererek geriye dönük beklentileri güçlendirmekte dolayısıyla ekonomiyi enflasyon sarmalına sokarak enflasyonun giderek kronik bir hal almasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, diğer ülkelere kıyasla yüksek enflasyon oranına sahip ülkelerde sabit kur sisteminin uygulanması, paranın dış değerini reel olarak yükselterek, cari işlemler bilançosunu olumsuz biçimde etkilemektedir (Çağlar, 2003:149).

Enflasyonu kontrol altına almak için çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. Bu mekanizmalardan biri olan borçlanma; enflasyonu baskı altına almak ve büyümeyi

sağlamak konusunda kısa vadede işe yarasa da, reel üretime katkıda bulunmadığı zaman uzun vadede ülkeyi krize açık hale getirmektedir. Bu nedenle, enflasyonu sermaye hareketleri ile baskı altına almak yerine ekonomik dengeleri birbiri ile uyumlu hale getirecek ve bu dengeleri sağlayacak tedbirler uygulamak önem kazanmaktadır (Çağlar, 2003:151).

Dezenflasyon politikaları sonucunda enflasyonun hızla düşmesi ve reel faizlerin yüksek kalması, finansal kurumların nakit akımları üzerinde ters etkiler yaratmaktadır. Finansal sistem ekonominin zayıflamış mali yapılarının sonucunda kırılganlaşmış ise dezenflasyon olumsuz etki yaratarak ciddi bir mali krize neden olmaktadır (Erdoğan,2002:6).

1.2.1.4 Döviz Kuru Politikası

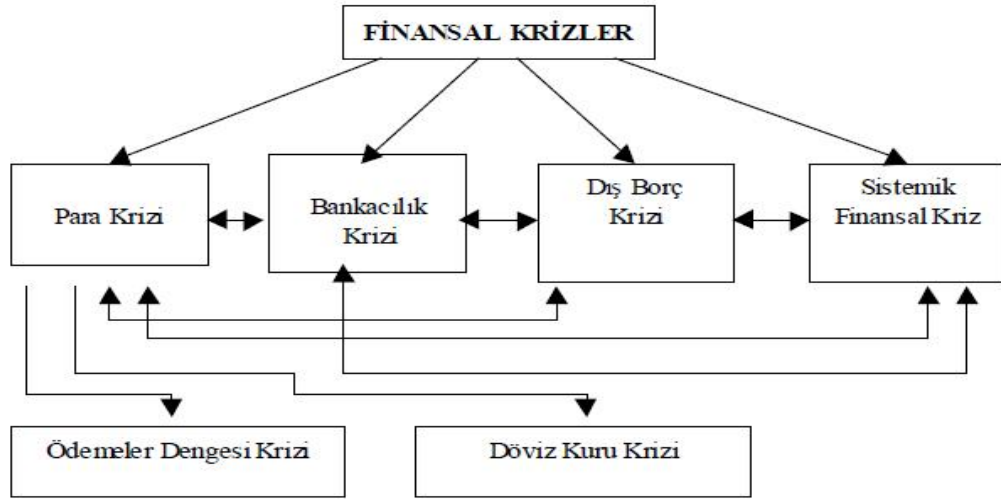
Döviz kurlarında ortaya çıkabilecek istikrarsızlıklarla krizler arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Döviz kurunun belli bir çapaya bağlanarak sabitlenmesi ya da reel değerinin altında baskıda tutulması, finansal sektörü krizlere karşı daha kırılgan hale getirmektedir. Bununla birlikte krizlerinden korunma mekanizmalarından Merkez Bankasının borç alınacak son mercii işlevini yerine getirmesi ve döviz kurunun baskı altında tutulması, bankaların açık pozisyonlarının artmasını teşvik edici bir unsur oluşturarak döviz risklerini artırmaktadır. Böyle bir politika, gelişmekte olan ülkelerde enflasyonist ortamın da etkisi ile finans kurumları dışındaki işletmelerin borç portföylerinde döviz borçlarının önemli bir yer tutmasına neden olmaktadır. Bu şekilde uygulanan politika neticesinde döviz krizleri ile bankacılık krizleri arasındaki tetikleme mekanizması güçlenmektedir (Duman,2002:46).

Pek çok gelişmekte olan ekonomide, yüksek enflasyonla mücadelede döviz kuru çapasına alternatif olabilecek başka bir uygulamanın yokluğu sonucu döviz kurunu baz alan istikrar programları uygulanmak durumunda kalınmıştır. Bu tür yöntemler genellikle enflasyonu düşürmek konusunda başarılı olmakla beraber yerel paranın ciddi oranda değerlenmesine yol açmıştır. Piyasalar daha esnek bir kur sistemine geçiş yolunda baskı yaratmışlar ve sonucunda ciddi boyutta devalüasyon olmuştur (Erdoğan,2002:25).

1.2.2 Finansal Kriz Türleri

Finansal krizler; cari hesap krizleri, bilanço krizleri, banka paniklerinin neden olduğu para krizleri, spekülasyon krizleri olarak gruplandırılabilir. Ayrıca finansal krizleri finansal panikler, politika tutarsızlıklarının neden olduğu krizler, finansal fiyatlardaki şişkinliklerin patlaması sonucu oluşan krizler ve ahlaki tehlike krizleri olarak dört başlık altında toplamak da mümkündür. Son dönemlerde yükselen piyasalarda yaşanan finansal krizler dikkate alındığında krizler Şekil 1-1'deki gibi; para krizleri, bankacılık krizleri, dış borç krizleri, sistematik finansal kriz olarak bir ayrıma tabi tutulabilmektedir (Delice,2003:58-59).

Şekil 1.1 Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

Kaynak: Delice,2003

Aşağıda finansal kriz türleri olan;

1. *Para krizleri*
2. *Dış borç krizleri*
3. *Sistemik finansal krizler* 3 başlık altında açıklanacaktır

Finansal kriz türlerinden olan 'bankacılık krizleri' ayrı bir bölümde anlatılacaktır.

Bu krizler birbirinden bağımsız olmayıp, birçok durumda farklı alanlarda başlayan bir kriz, diğer kriz türlerini de beraberinde getirmektedir. Yukarıdaki şekilde krizlerin arasındaki bu olası bağlar gösterilmektedir.

1.2.2.1.Para Krizleri (Döviz Krizi)

İktisat yazınında döviz krizi olarak da adlandırılan para krizi, kısaca önemli ölçüdeki bir nominal para devalüasyonu olarak tanımlanır. Para krizi bir spekülasyon etkisi sonucunda herhangi bir ülke parasının devalüe edilmesiyle veya değer kaybetmesiyle sonuçlanan veya spekülasyon saldırılarının sonucunda ülke yetkililerinin uluslararası rezervleri önemli ölçüde harcayarak veya faiz oranlarını hızlı bir biçimde yükselterek paralarını savunmaya zorlaması durumunda oluşur (Özer,1999:29).

Bir ülke parasının üzerindeki spekülasyon saldırısı bir devalüasyonla ya da şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa veya Merkez Bankası büyük miktarlarda rezerv satmak ve faiz oranlarını önemli oranlarda yükseltmek suretiyle paranın değerini korumaya zorlanırsa bir döviz veya para krizi ortaya çıkmaktadır (Delice, 2003:59). Para krizi, bir ülke parasına güvenin kaybolması dolayısıyla spekülasyon fonlarının ülkeyi terk etmeye başlaması ve Merkez Bankası'nın tüm destekleme çabalarına rağmen mevcut kurun sürdürülemezlikte ulusal paranın devalüe edilmesi veya tümde dalgalanmaya bırakılması biçiminde de tanımlanmaktadır (Seyidoğlu,1999:583). Döviz krizleri genelde sabit kura dayalı devalüasyon programları sonucu ortaya çıkmakta ve yerli paranın değer kazanması sonucu, cari işlemler dengesindeki açığı büyütülmektedir. Buna rağmen sabit kurdan çıkamayan ülkeler, ister istemez bir krize sürüklenmektedir (Eren ve Süslü, 2001:664).

Sabit kur sistemi uygulayan ülkelerdeki para krizleri “ödemeler dengesi krizleri” olarak adlandırılmakta ve döviz rezervi azalmalarına dikkat çekilmektedir. Esnek kur sistemi uygulayan ülkelerdeki krizlere ise döviz kuru krizi adı verilmekte ve rezerv azalmaları yerine kur değişimlerine dikkat çekilmiş olmaktadır (Kibritçioğlu,2001:175).

Para krizinin önemli göstergeleri döviz kurunda ani hareketler ve sermaye hareketlerindeki ani ve keskin yön değiştirmeleridir. Uygulamada döviz krizleri yapılan devalüasyonlar ile belirlenir. Örneğin bir ülke parasının eğer bir yılda en az %25 değer kaybı var ve bu değer kaybı bir önceki yıldan %10 daha fazla ise döviz krizi yani diğer bir ifadeyle para krizi oluşmaktadır (Afşar,2004:90).

Bir ülkedeki bankacılık sisteminin çöküşü de döviz krizlerine neden olabilir. Çünkü mevduat sahipleri çeşitli bankalardaki mevduatlarını, istedikleri zaman bu

mevduatları bankadan çekebilecekleri konusunda bir güvene sahip oldukları sürece bankalarda tutarlar. Ancak mevduat sahipleri bu güveni kaybettikleri anda, eğer bankalar ek mevduat çekme taleplerini karşılayamazlarsa, bankaların da batacağı korkusu kendi kendini besleyen bir krize dönüşmektedir (Özer,1999:31).

Döviz krizi ülke parasına yönelik hem başarılı hem de başarısız saldırıları içerir. Bu anlamda döviz krizi sadece döviz kuru sisteminin geçerli olduğu ülke paralarına yönelik spekülasyon saldırıların değil, aynı zamanda belirli bir bandın dışında daha büyük boyutlarda dalgalanma gösteren ülke paralarında bir devalüasyona yol açan spekülasyon saldırıları da kapsamaktadır (Afşar,2004:89).

1.2.2.2.Dış Borç Krizleri

Dış borç krizleri bir ülkenin kamu ve/veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumu olarak ifade edilmektedir. Özellikle hükümetlerin dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dış borç krizleri, dış borçlarını düzenli olarak ödemekte olan bir ülkenin borcunun anapara ve faizlerini ödeyemeyeceğini ilan etmesi durumu olarak da tanımlanabilir (Sachs,1998:244).

Borç krizi, alınan dış borçların etkin kullanılmaması ve genelde tüketimin finansmanında kullanılması, verimsiz yüksek risk taşıyan uzun vadeli yatırımlara yönlendirilmesi sonucu borcun vadesi geldiğinde tüm ekonomik sistemin sıkıntıya düşmesi şeklinde oluşabilmektedir (Dumrul,2003:10).

1.2.2.3. Sistemik Finansal Krizler

Sistemik finansal krizler, potansiyel olarak finansal piyasaların ciddi bir biçimde bozulmasına bağlı olarak ortaya çıkan ve finansal sistemin, varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli işlevlerini kesintiye uğratan bir şok biçiminde tanımlanabilir (Marshall,1998:13).

Sabit bir döviz kuru veya konvertibilite taahhüdü, Merkez Bankası'nın, nihai ödünç mercii olma yeteneğini sınırlayarak bir ödemeler bilançosu problemini, bir bankacılık sorununa dönüştürür. Belli bir düzeyde sabitlenmiş döviz kurları ticari açıkların artmasına yol açar ve bu da kaçınılmaz bir şekilde ilgili paraya yönelik

spekülatif bir saldırıya, döviz rezervlerinde bir kayba ve döviz kurlarında uyum sağlayıcı bir düşüşe yol açar. Bekleyişler döviz kurlarını etkilediği için para değerlerindeki dalgalanmalar büyük ve hızlı olabilir. Bir paranın değerindeki ani düşüşün ilk belirgin etkisi yabancı para cinsinden borçların değerindeki artıştır. Bir spekülatif atak başladığında ve paranın değerinde bir değer kaybı ortaya çıktığında, yeni gelişen piyasa ekonomilerinde borç piyasalarının kurumsal yapısı (borç sözleşmelerinin kısa vadesi ve yabancı paralarla birimlendirilmiş olmaları) ile ulusal paranın devalüasyonu arasında karşılıklı bir etkileşim ortaya çıkar ve ekonomi sistemik bir finansal krize sürüklenir (Mishkin,2001:11).

Sistemik finansal krizlerin özellikleri ise şunlardır (Afşar,2004:96);

- Finansal piyasalarda ortaya çıkmakta ya da bu piyasalar tarafından boyutları büyütülmektedir.
- Mutlaka bir yayılma süreci vardır. Yani bir ülke veya kurumdaki sorunlar, diğer ülke veya kurumlarda çözümsüzlüğe yol açmaktadır. Örnek verecek olursak; Asya krizinde başlangıçta şirket iflasları Kore ve Tayland'da görülürken, kısa bir süre sonra diğer bölge ülkelerinin finansal piyasalarına yayılmıştır.
- Yatırımcılar güvenini kaybeder. Bu nedenle yatırımcılar ve firmalar sağlamak istedikleri likiditeyi keserler. Likiditenin kesilmesi, borç alanların ödeme yeteneklerindeki bir olumsuzluktan değil, yatırımcının tamamen kendi düşüncesinden kaynaklanır. Örnek olarak Asya krizinde ülkelerden ani sermaye çıkışlarında bu olayın önemli etkisi olmuştur.
- Bu kriz mutlak suretle politik müdahaleyi gerektirir. Bunun olabilmesi için krizle birlikte oluşan iflasların ekonominin önemli bir kısmı üzerinde olumsuz etkiler yaratması gerekir. Örneğin bir firmanın iflası sadece o firma ile sözleşmeyi yapan kişileri veya kuruluşları etkilerse bu durumda devletin politik müdahalede bulunması için hiçbir neden yoktur. Ancak

firmanın iflası bu firma ile ilişkisi olmayan kişi ve kurumları etkiliyorsa devlet bu duruma müdahale etmelidir.

- Sistematik krizin bir başka özelliği de krize yol açan açık bir olayın olmasıdır. Örneğin Asya krizinde ülkelerde açık bazı yapısal olumsuzluklar kriz öncesinde bilinmesine rağmen yatırımcılar yinede bu ülkelere likidite sağlamaya devam etmişlerdir. Ancak aniden bu paralarını çekerek krizin yayılmasında etkili olmuşlardır.

1.2.3 Bankaların Finansal Krizdeki Durumu

Bilindiği üzere bankalar finansal piyasalarda topladıkları fonları kredi vererek ya da bu fonlarla yatırım yaparak kar amacı güden kuruluşlardır. Topladıkları mevduatlar ve aldıkları borçlar bankaların fonlarını oluşturur. Varlıkları ise genel olarak krediler ve pazarlanabilir finansal varlıklardan oluşur. Bir bankanın varlıkları ile borçları arasındaki fark net değere eşit olup bankanın bütün borçlarını karşıladıktan sonra geriye kalan değerini veya özsermayesini gösterir. Bankanın net değeri negatife döndüğü zaman varlıklarını sürdürmekte oldukça zorlanır. Potansiyel olarak bütün bankalar likidite riski, kredi riski ve döviz kuru riskiyle karşı karşıya kalabilirler (Kibritçioğlu,2002:6).

Likidite Riskini tanımlamak gerekirse bu kavramı paraya yakınlık şeklinde ifade edebiliriz. En likit varlık paradır. Likidite riski, bankanın normal operasyonları için yetersiz likidite riski yani bankanın yükümlülüklerini vadesinde karşılamasında yeterli likiditeye sahip olmama riskidir. Buna daha basit bir şekilde bankanın parasının bitmesi ve günlük faaliyetlerini gerçekleştirmede zorlanması diyebiliriz. Bir başka tanıma göre likidite riski, bankanın menkul kıymet satışı veya yeniden borçlanma yoluyla uygun maliyetli nakit sağlama zorluğu içerisine girmesi durumudur (Mandacı,2003:72). Likidite riskinde banka, mevduat çıkışları ve kredi taleplerini karşılayabilecek parayı bulmakta zorluk çekmektedir. Burada problem likit varlıkların yetersizliği veya bankanın piyasadan nakit toplayamamasıdır.

Kredi Riski ise; Bankalar faaliyette bulduklarında fon toplamanın yanı sıra kıymet karşılığı borçlar verirler. Aslında sözü edilen kıymetler ödeme sözünden başka bir şey değildir. Borç verme işleminde verilen borcun anaparasının veya

faizinin ödenmemesi banka için risk olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu risk kredi riskidir. Kredi riski bir varlık veya borcun geri ödeme imkânını yitirmesi veya ödemede gecikme yaşanması riskidir (Heffernan,1996:21). Her iki durumda da varlığın bugünkü değeri azalarak bankanın likiditesi açısından olumsuz bir durum meydana getirir. Ayrıca bu durum bankanın sermayesi için de olumsuz bir durumudur.

Son olarak Döviz Kuru Riskini şu şekilde açıklayabiliriz; Bankaların döviz işlemleri sonucu zarar etme ihtimali ile karşı karşıya kaldığı riske döviz kuru riski denilmektedir. Döviz kuru riski kurlarda meydana gelen değişiklikler sonucu oluşabilecek zararlar olarak nitelendirilebilir. Döviz kurlarına endeksli gelir ve giderler bunlardaki değişikliklerden etkilenecektir. Döviz kuru riski ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişimler sonucunda uğranılacak zarar olarak tanımlanabilir (Kaval,2000:28).

Bankaların finansal krizlerden geniş çaplı etkilenmelerinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Chambers,2004:22);

- Sektörde banka sayısının fazla olması, özellikle küçük boyutlu, zayıf finansal yapısı olan bankaların bulunması ve devlet bankalarının yeniden yapılandırılmasında geç kalınması
- Bankaların kriz etkisi dışında, borsada değerinin altında değerlendirilmesi, düşük fiyatlanması
- Devlet bankaları ile özel bankalar arasındaki haksız rekabetin yüksek boyutlara ulaşması ve bankaların özellikle karlılık ve piyasa değerlerinin yıpranmasına neden olması
- Genel olarak bankaların faaliyet giderlerinin yüksek, ücret gelirlerinin düşük olması ve bunun karlılığı olumsuz etkilemesi
- Banka denetimindeki boşluklar
- Sermaye yetersizliğinin olası kayıplar üzerinde önemli bir risk oluşturması ve yetersiz sermayelerine rağmen bazı bankaların riskli yatırımlara girmeleri

- Kısa süreli yabancı para borçlardaki hızlı yapılanmanın likidite riskine neden olması ve bazı bankalarda nakit akışlarındaki en küçük şoklar karşısında bile kırılabilirliği artırması.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KRİZLERİ

Bankalar, fon kullananlar ve fon arz edenler arasında bir köprü niteliğinde olduğundan, finansal istikrarsızlıklardan ve ekonomik dengelerdeki değişimlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bir ekonomideki en önemli iktisadi faktörlerden biri olan bankalar sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olması nedeniyle ülkelerin maruz kalabileceği her türlü mali krize en duyarlı kesimi teşkil etmektedir (Erdoğan,2002:21).

Bankacılık krizleri genelde banka bilançolarının kötüleşmesinden, bilanço aktif yapılarının bozulmasından kaynaklanır. Geri dönmeyen kredilerin artması, menkul kıymet piyasalarındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin temel nedenleri olmaktadır. Bankacılık sektörünün krize girmesi sonucunda mevduat sahiplerinin bankalardan mevduatlarını çekmeye başlaması bankaların likidite sıkıntısını artırmaktadır (Afşar,2004:92).

Bankacılık krizlerinin tanımlanmasında ise birçok iktisatçı kendi yaklaşımına göre görüş ileri sürmüştür. Bu yaklaşımlardan birine göre; bir bankacılık krizi ticari bankaların borçlarının vadesinin uzatılması veya vadesiz mevduatlardaki ani bir çekme talebini karşılayamamaları çerçevesinde likidite sıkıntısına düşmeleri ve arkasından iflas etmeleri durumunu ifade etmektedir (Delice, 2003:61).

Bankacılık krizi, bir ya da daha fazla bankaya olan güvenin sarsılmasına bağlı olarak halkın hızlı ve yaygın bir şekilde mevduatlarını geri çekmek için hücum etmesi olayı olarak tanımlanabilir. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan krizlerin ekonominin geneli açısından yol açtığı sorunlar, diğer sektörlerde yaşanan krizlerle kıyaslanmayacak ölçüde büyüktür. Batan bankaları kurtarmak amacıyla aktarılan fonlar içinde buldukları ekonomilerde kamu kesimi mali dengelerini ciddi biçimde bozmakta ve bütçe açıklarına yol açmaktadır (Afşar,2004:150-151).

Eren ve Süslü (2001)'e göre bankacılık krizleri; geri dönmeyen kredilerin artması, menkul değerlerin piyasalarındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulmasıdır.

Bankacılık sisteminde krizin gelişimi iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İlk aşama bir veya birkaç banka daha sonra da tüm bankacılık sistemi etkilenmektedir. İkinci aşamada kriz artık yayılmıştır, artan faiz oranları, kredi maliyetleri ve kredi taleplerinin karşılanmasındaki yetersizlikler ekonominin çeşitli kesimlerini çok yönlü etkiler (Afşar,2004:93).

Bankacılık Krizlerinin Maliyeti

Bankacılık krizleri döviz krizleriyle birlikte ortaya çıktığında, sadece bankacılık krizlerinin yarattığı maliyetlerden çok daha fazla maliyete neden olabilmektedir. Döviz kurundan kaynaklanan krizler sıkı para politikası gerektirir. Bu politikanın getirdiği sonuçlar ise doğrudan büyük üretim kayıplarına neden olmakta ayrıca yabancı döviz baskısından dolayı bankaların kayıplarının artmasına, dolayısıyla üretimde de azalışlara yol açabilmektedir (Altıntaş,2004:49). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerli para cinsinden borçlanmak daha güç olduğundan, dış borçlanma ağırlıklı olarak yabancı para üzerinden yapılır. Bunun sonucunda bankacılık sektöründeki sorunlar daha da ağırlaşmaktadır. Ayrıca önceki dönemlerde bankacılık sektöründe sermaye girişleri artmışsa, krizin derinliği ve şiddeti artabilmekte ve olumsuz ekonomik etkiler hızla ilerlemektedir. Döviz krizlerin zayıf ekonomik yapıya sahip olan ülkelerde ortaya çıkma eğilimi daha güçlü olmaktadır.

Döviz krizinin yaşanmasıyla ortaya çıkan ekonomik daralma yukarıda bahsettiğimiz gibi bankacılık krizine yol açmaktadır. Bilge Afşar (2007)'e göre bankacılık sektörünün krize girmesinin ekonomiye maliyeti, bankaların işlevini yerine getirememesidir. Bu işlevin yerin getirilememesi de ekonominin genelini etkilemektedir. Bu krizlerde banka sermayeleri yok olabilmekte ve bankaların müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönmeme riski artmaktadır. Ekonomide yaşanan diğer bütün olumsuzluklar gibi bankacılık krizinin maliyetleri de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha yüksektir. Bunun nedeni her ülkenin ekonomik ve finansal yapısının farklı olmasıdır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde döviz en çok kullanılan yatırım aracı olduğu için döviz krizleri ve bankacılık krizleri birbirini tamamlar niteliktedir.

Bankacılık krizleri konusunda ortaya çıkan maliyetlerin ülkelere göre karşılaştırılmasında, krizin kısa sürede engellenmesi konusundaki uygulamaların maliyeti dikkate alınmaktadır. Bu tür maliyetler finansal boyuttadır ve söz konusu

maliyetin hesaplanmasında, vergi mükelleflerinden bankanın hissedarlarına doğru ortaya çıkan gelir transferinin neden olduğu maliyetler de dikkate alınmaktadır. Daha sonra bankacılık krizlerinin sürdüğü dönem boyunca üretimin, genel üretim trendinden ne derece kayba uğradığı veya sapma gösterdiği ortaya konabilmektedir. Hesaplama daha çok krizin neden olduğu üretim kayıplarından ziyade bankacılık krizlerinin neden olduğu üretim kayıpları esas alınmaktadır. Bankacılık krizleri büyük bir çoğunlukla ekonomik konjonktürün daralmasından da kaynaklanabilmektedir. Bankacılık krizleri süresince genel ekonomik dengeye göre tahmin edilen üretimdeki azalış ortaya konabilir ve krizin nedeni olarak da değerlendirilebilir. Bu amaçla kriz döneminde ortaya çıkan üretim kayıplarının tek başına bankacılık sektöründen mi yoksa diğer faktörlerden mi kaynaklandığının iyi analiz edilmesi gerekmektedir (Altuntaş,2004:49).

Bankacılık krizlerinin maliyetlerinden söz edilirken akla ilk gelen krizin kamu maliyesine yüküdür. Bu tür maliyet, bankacılık sistemini yeniden yapılandırma harcamalarını, mevduat sahiplerine yapılan ödemeleri, bankalara verilen sermaye desteği ve aktif yönetimi amacıyla yapılan harcamaları içerir (Esen,2005:4).

Bankacılık krizlerinin maliyetleri yukarıda bahsettiğimiz gibi ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Örneğin Caprio ve Klingebiel'e göre bankacılık krizlerinin maliyeti Gelişmekte Olan Ülkelerde (GOÜ), Gelişmiş Ülkelere (GÜ) göre daha yüksektir (Tablo2.1). Bunun asıl nedenlerinden biri GOÜ'lerde krizlerin yönetiminin daha zayıf olmasıdır.

Tablo 2.1 Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH'nın %)

	KRİZ SAYISI	MALİYET
TÜM ÜLKELER	30	17,5
GOÜ	23	20
LATİN AMERİKA	14	19
GÜ	7	12
BANKACILIK KRİZLERİ	11	4,5
İKİZ KRİZLER	19	23

Kaynak: Carstens, Hardy ve Pazarbaşıoğlu,2004

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerde bir gerileme ve ekonomik büyümedeki bir gerileme ile eşanlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle banka krizleri ile üretim arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek ve banka krizlerinin

reel etkisini ayrıştırmak kolay değildir (Kaminsky ve Reinhart,1999:25). Bankacılık krizleri iki kanalla üretim ve milli geliri etkiler. Birincisi, bankacılık krizi para stoğunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açar. İkinci olarak, zayıflayan bankacılık sisteminin, hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için, kredi arzı azalır. Kredi arzının daralması hane halklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına, üretimin daralmasına yol açar. Bu konuda ülkeler arası ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Az sayıdaki çalışmalardan Hoggarth vd. (2001), 1977-97 yılları arasında, 43 ülkede bankacılık krizlerinin ortalama yüzde 15-30 arasında üretim kaybına yol açtığını göstermişlerdir. Kamu maliyesinde olduğu gibi ikiz krizde üretim kaybı daha fazla olmaktadır. IMF'nin araştırmasına göre, 1975-1997 yılları arasında bankacılık krizi yaşayan 54 ülkede reel maliyet Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın % 11,6'na ulaşmakta, bu oran GÜ'lerde % 10,2, GOÜ'lerde ise % 12,1 olmaktadır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 Banka Krizlerinin Reel Maliyeti (GSYİH 'nın %)

	Dönem	Krizler	Kriz Süresi	Birikimli Reel Maliyet
IMF	1975-97			
Tüm ülkeler		54	3,10	11,6
Bankacılık krizi		22	3,00	7,5
İkiz krizler		32	3,20	14,4
GÜ		12	4,10	10,2
GOÜ		42	2,80	12,1
Hoggarth	1977-98			
Tüm ülkeler		43	3,70	16,9
Bankacılık krizi		23	3,30	5,6
İkiz krizler		20	4,20	29,9
GÜ		13	4,60	23,8
GOÜ		30	3,30	13,9

Kaynak: Carstens, Hardy ve Pazarbaşıoğlu,2004

Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık yapısı gereği krizlere elverişli bir sektördür. Çünkü bankacılık birçok paradoksun ortasında bir denge noktasını tutturmayı gerektirmektedir (Turan,1999:2).

Bir ticari işletme olarak bankaların kar etme güdüsü ile tasarruf sahiplerinin mevduatlarının güvence altında tutma isteği ortaya kar-risk ve güvence paradoksunu çıkarmaktadır. Diğer yandan, sosyal fayda ilkesine bağlı olarak ekonomiye en fazla kaynağı en düşük maliyetle aktarma işlevi, kar marjlarının ve aktif karlılığının düşük olmasına yol açmakta, bunun da telafisi ancak yüksek finansal kaldıraç ve işlem hacmi ile mümkün olmakta, sonuçta kredi ve sermaye risklerinin yükselmesi kaçınılmaz olmaktadır (Afşar,2004:98).

Yoğun sermaye girişlerinin yaşandığı ülkelerde ticari bankacılığın hızlı bir şekilde büyüdüğü gözlenmiştir. Sermaye girişleriyle artan para arzının piyasada enflasyonist etki yapmasını engelleyecek şekilde yeterli sterilizasyona tabi tutulmadığı ülkelerde fazla likidite banka mevduatlarını şişirmekte ve bankaları müşteri kalitesine bakmaksızın kredi vermeye itmektedir. Geri dönmeyen kredilerle bankaların nakit akışlarında problemler başlamaktadır. Ülkeye olan güvenin kaybolması sonucu beklenmedik bir şekilde sermaye çıkışı ile ani mevduat çekilişleri yaşanabilmekte ve bankalar iflasa sürüklenebilmektedir (Erdoğan,2002:24).

Sektörün krize girmesinde etkin olan faktörleri makroekonomik faktörler ve mikroekonomik faktörler olarak iki başlık altında incelemek mümkündür.

2.2.1 Makroekonomik Nedenler

Finans sektörünün temel yapı taşları olan bankalar makro ekonomik dengelerin değişmesi sonucunda ödemeler sistemindeki görevlerini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Çok sayıda iç ve dış faktör, finansal sistem içindeki tüm tarafların davranışlarını etkileyerek dalgalanmalara neden olabilmektedir. Sıkça tekrar eden denge bozulmaları bazı durumlarda piyasanın güçsüzlüğünden, bazı durumlarda da uygulanan ekonomi politikalarından kaynaklanabilmektedir (Erdoğan,2002:23).

Türk bankacılık sektörünün başlangıcından günümüze, özellikle 1980 sonrası uygulamaya konulan reform politikaları sonrasında, karşılaştığı başlıca temel sorunları; makroekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojideki hızlı gelişmeler, özkaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralamak mümkündür (Parasız; 2000: 125).

Makro ekonomik dengelerin sürdürülemez şekilde bozulması ve dünya genelinde etkili olan finansal şoklar bankacılık krizine yol açan bankacılık sektörü

dışından gelen etkiler olarak bilinmektedir. İktisat politikası bağlamında genişlemeci para ve maliye politikaları ekonomide gerçekçi olmayan olumlu beklentilerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum birçok işletmenin kredi taleplerinin artmasına ve buna bağlı olarak banka kredilerinin hacminde ölçsüz bir büyümeye neden olmaktadır. Bu aşamada artan rekabete bağlı olarak büyük ölçüde marjinal verimliliği düşük ya da azalmakta olan yatırımlar finanse edilmektedir (Afşar,2004:102).

Bu konuda son zamanlarda yapılan ampirik araştırmaları da göz önünde bulundurarak, yeni gelişen piyasa ekonomilerindeki bankacılık krizlerinin sayısının global finansal koşullardaki değişimlere sistematik bir biçimde bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.1.1. Dışsal Makroekonomik Faktörlerin Bankacılık Krizlerine Etkileri

Bankacılığın yapısı, büyük görelî fiyat değişmelerine ve güven kaybına karşı bankaları daha duyarlı yapmaktadır. Yeni gelişen piyasalarda bankacılık sektörüne etki eden değişkenlik çok yüksektir. Tapan(2002)'ye göre değişkenliğin etkisi "Banka varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki ilişkiyi banka sermayesi, spesifik kredi, zarar karşılıkları ve mevduata karşı rezerv yükümlülükleri tarafından ileriye dönük sağlanan korumanın ötesinde ani bir biçimde değişiklik olursa bankalar özellikle duyarlı olabilirler." şeklinde açıklanmaktadır. Bu duyarlılık krizlere neden olabilmekte ve kriz ortamlarında daha da artmaktadır.

2.2.1.1.1. Dış Ticaret Hadlerinin Değişkenliği

Bankacılık krizlerine neden olan dışsal makroekonomik faktörleri şu şekilde açıklayabiliriz. Dışsal bir makro ekonomik değişkenlik kaynağı ticaret hadlerindeki büyük dalgalanmalardır. Caprio-Klingebiel(1996) çalışmalarında yer alan bankacılık krizlerinin yaşandığı gelişmiş ülkelerden %75'nin kriz öncesi en az %10 oranında olmak üzere ticaret hadlerinde bir azalışla karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir. Aynı şekilde küçük sanayileşmiş ülkeler ile gelişen piyasalardaki bankacılık krizinin gerisinde yatan temel faktörlerden birisi olarak ticaret hadlerinin bozulmasını belirlemişlerdir.

Bankaların müşterileri aniden kendilerini ticaret hadlerinin kesin bir biçimde onlara karşı dönmesi durumuyla karşılaşılırsa, mevcut kredilerin servisini yapma (kredi faizini ve kredinin anapara taksitlerini ödeme) yetenekleri zayıflar (Sakarya,2006:47).

2.2.1.1.2. Uluslararası Faiz Oranlarındaki Değişkenlik ve Bunun Özel Sermaye Akımları Üzerinde Neden Olduğu Etki

Bir diğer önemli dışsal faktör ise, uluslararası faiz oranlarının değişkenliği ve sermaye hareketleri üzerindeki etkisidir. Bu değişimler sadece borçlanma maliyetlerini etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda gelişmekte olan piyasalara yatırım yapılmasının çekiciliğini de azaltmaktadır. Aslında ampirik verilerden yola çıkarak Tapan (2002)'de "Uluslararası faiz oranlarındaki dalgalanmaların 1990'lı yıllarda gelişen ülkelere giden özel sermaye akımlarının yarısı ile üçte ikisini açıklaya bildiği" ileri sürmüştür.

Sermaye hareketlerinin yüksek değişkenliğe sahip olması ülke bankacılık sektörlerini önemli derecede etkilemektedir. Dış sermaye girişinin hızlı ve yüksek olduğu ülkelerde, bankalar kredi portföylerini arttırma yoluna gitmekte ve bunu yaparken dikkatli ve seçici davranmayabilmekte ve sonuçta kredi portföylerinde potansiyel problemlerin tohumları atılabilmektedir. Söz konusu sermaye girişleri tersine döndüğü veya önemli ölçüde azaldığı durumlarda bankalar ciddi durumlarla karşılaşabilmektedir. Uluslar arası yatırımcıların ülke piyasalarına olan duyarlılığı ve güven kaybının bir göstergesi olarak algılanabilecek bu gelişim bankacılık sistemlerine olan güvenin azalmasına ve sonuç olarak ise ciddi sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir (İpeker,2002:53).

Ekonomide hem bankacılık hem de döviz krizini birlikte etkileyecek genel makroekonomik stoklar her zaman olasıdır. Örneğin, dünyada beklenmedik ani faiz yükselmeleri beraberinde ülke içinden önemli miktarda sermaye çıkışına neden olabilmektedir. Bunun sonucunda bankalardan mevduat azalmaları bankaları etkilerken, merkez bankasının döviz kurunu korumak istemesi rezervler üzerinde baskı yaratacaktır (Duman,2002:141).

Bankacılık krizlerine bir konjektürel dalgalanmanın genişleme aşamasında aşırı kredi yaratılması ve sağlam olmayan finansmana sebep olabilir. Şişkinlik patladığında kriz için başlangıç zemini hazırlanmış demektir. En büyük net özel sermaye girişi almış olan gelişen ekonomiler ayrıca ticari bankacılık sektöründe en hızlı genişlemeyi yaşayan ülkeler olmuştur. Bu genişlemeyi balon olarak düşünebiliriz. Daha sonra kredilerdeki yüksek yoğunlaşma nedeni ile gayrimenkul ve hisse senedi fiyatlarındaki keskin ve ani değişimler başlayan krizi hızlandıracaktır. Varlık fiyatlarındaki düşüşler ise teminatların pazar değerini azaltır. Böylece sermaye kaçıışı hızlanacak ve kriz yayılarak, likidite sıkışıklığı yaratacaktır (Sakarya,2006:48).

2.2.1.1.3.

Finansal Liberalleşme

Finansal küreselleşmeye bağlı olarak finansal piyasaların daha etkin ve baskılanmamış bir ortamda, müdahalelerden uzak bir biçimde çalışmasına yönelik liberazasyon uygulamaları beraberinde çeşitli riskleri de getirmektedir (Karabulut,2002:41).

Faiz kontrollerinin kaldırılması, zorunlu rezervlerin azaltılması, piyasalara girişin hem yerli hem de yabancı bankalar için kolaylaştırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi gibi uygulamalar, bankacılık sektöründe piyasa, döviz kuru, likidite ve kredi risklerinin önemli ölçüde artmasına neden olabilmektedir (Afşar,2004:107).

Finansal sektöre giriş özgürlüğünün artması ile faiz oranları ve yeni araçlar aracılığıyla fonlar için fiyat verme özgürlüğü, eğer bu özgürlükler yeterli gözetim ve denetim ile düzenlenmezse banka bilançolarında risk birikimine yol açmaktadır. Özellikle finansal liberalizasyon ile faiz oranlarının ilk defa serbest bırakılması banka kesiminde aşırı risk almayı teşvik etmektedir. Bankacılık sektörünün serbestleşme sürecine uyum göstermesine yönelik düzenlemeler bankaların fon, kaynak ve kullanım yapıları ile likidite yönetimlerini ciddi anlamda değişikliğe uğratmaktadır. Bu bağlamda liberalleşme, ekonomide borcun büyümesine, belirsizliğin artmasına yeni finansal araçların ortaya çıkmasına, yeni ve deneyimsiz kurumların piyasaya girmesine neden olacaktır. Dolayısıyla finansal liberalizasyon, krizlerin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir etkidir (Erdoğan,2002:26).

2.2.1.1.4.

Reel Döviz Kurları

Dışsal makro ekonomik değişkenliğin bir diğer önemli unsuru reel döviz kurlarıdır. Döviz kuru krizleri üzerinde yapılan çalışmalar, belirsizliğin önemli bir nitelik olduğu günümüz piyasalarında, kendi kendini besleyen krizlerin piyasa hassasiyetinde oluşacak çok küçük değişimlerden kaynaklanabilecek olmasının bu tür krizlerin önceden tahmin edilebilmesini güçleştirdiğini göstermektedir (İpeker;2002:54).

Bankaların, diğer banka dışı finansal kuruluşların ve reel sektörde yer alan işletmelerin taşıdıkları döviz pozisyonları riskleri bankacılık sektörü ile doğrudan ilişkili olup, bankacılık krizlerine yol açabilmektedir. Döviz kuru artışının sınırlı olduğu dönemlerde döviz pozisyonları açılmakta; genişleme döneminin sonlarına yaklaşıldığında döviz borçlanmalarının vadeleri iyice kısalmakta ve kur riski neredeyse tamamen ihmal edilmektedir (Sakarya,2006:49).

Diğer yandan, ülke piyasalarındaki yatırımların marjinal getirileri uluslar arası sermayenin marjinal maliyetine eşit hale gelmeye başladığında döviz kurunun da aşırı değerlenmiş olduğunu ve sistemde mevcut risklerin söz konusu nedenlerle arttığını belirlemeleri nedeniyle uluslar arası fon yatırımcıları pozisyonlarını değiştirmektedirler (İpeker;2002:54).

Pek çok gelişmekte olan ekonomilerde, yüksek enflasyonla mücadelede döviz kuru çapasına alternatif olabilecek başka bir uygulamanın yokluğu sonucu döviz kurunu baz alan istikrar programları uygulamak durumunda kalmıştır. Bu tür yöntemler genellikle enflasyonu düşürmek konusunda başarılı olmakla beraber yerel paranın ciddi oranda değerlenmesine yol açmıştır. Piyasalar daha esnek bir kur sistemine geçiş yolunda baskı yaratmışlar ve sonucunda ciddi boyutta devalüasyon olmuştur (Erdoğan,2002:25).

Büyük ölçüde yüksek değişkenliğe sahip enflasyon oranları nedeniyle reel döviz kurları değişkenliğinin bankacılık sistemi üzerinde doğrudan (banka varlıkları ile yükümlülükleri arasında döviz cinsi veya vade uyumsuzluğunun bulunması nedeniyle) ve dolaylı (döviz kuru değişkenliğinin bankadan kredi kullananlar açısından yarattığı kayıplar şeklinde) etkileri bulunmaktadır. Son 20 yıllık dönemde büyük ölçüde değişken enflasyon oranları nedeniyle, gelişmekte olan 22 Latin

Amerika ülkesinin reel döviz kurları değişkenliğinin sanayileşmiş ülkelerinkinin yaklaşık iki katı olduğunu belirtilmektedir (İpeker,2000:54).

Genellikle bu şekilde ani reel döviz kuru değerlenmesini bankacılık krizlerinin izlediğini söyleyebiliriz. Bunun nedenlerini de, uygulanan enflasyonla mücadele programları neticesinde yabancı para borçlanmalarının tevsik edilmesi sonucu ortaya çıkan yüksek miktarlardaki döviz kuru riski ile bunun reel sektörün (özellikle dış ticaretle uğraşan kesimin) karlılığı üzerindeki olumsuz etkileri olarak sıralayabiliriz. Bu riskleri yönetme zafiyeti taşıyan bankalar, hem kendi cephelerinde hem de karlılığı düşen özel sektör cephesinden aldığı etkilerle kriz tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Sakarya,2006:50).

2.2.1.2. Ekonomideki İçsel Dalgalanmaların Bankacılık Sektörüne Etkileri

Ülkenin içinden duruma baktığında ise; hem büyüme hem de enflasyon oranları çoğunlukla değişken bir seyir izlemektedir. Bu oranlardaki değişkenlik bankacılık ve ödemeler dengesi krizlerinin erken uyarı göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Enflasyon oranlarındaki dalgalanmaları genelde faiz oranlarındaki dalgalanmalar takip etmektedir. Faiz oranlarındaki ani yükselişler tahvil ve hisse senetleri gibi finansal aktifler üzerinde önemli zararların oluşmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde finansal aktiflerin teminat alındığı kredi kullandırmaları açısından daha ciddi riskler ve kayıplar söz konusu olabilmektedir. Enflasyon oranlarının arttığı ve enflasyon beklentilerinin sıkı para politikası uygulamalarını gerektirdiği bir ortamda, krizlerin gerçekleşme olasılıkları artmaktadır. Bu konuya en yakın örnekler 1980’li yıllarda Amerika’daki finansal sistem krizi ve 1990’lı yıllarda İskandinav ülkelerinde yaşanan krizler verilebilir. Enflasyon oranları geniş ölçüde dalgalandığında kredi riskini değerlendirmek de güç olacaktır. Bu belirsizlik ortamı çoğu zaman bankaları zor duruma sokmaktadır. Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedeni olarak gösterilmektedir. Varlık fiyatlarının özellikle emlak fiyatlarının alt üst olması, faiz oranlarındaki keskin artışlar veya döviz kurundaki düşüş veya süregelen durgunluk bankacılık sektörünü de etkileyecektir. Aslında belirtilen olumsuzluklar birbiri ile ilişkilidir. Bu zorluklara ek olarak geçiş ekonomilerinde nispi fiyatlardaki

sert kaymalar veya sübvansiyonların kaldırılması bankacılık sektörünün etkisinin fazla olduğu sektörlerde daha fazla hissedilecektir (Günel,2001:58).

İçsel makro iktisadi bozuklukların ekonominin genişleme dönemlerinde görülme oranı yüksektir. Bankalar bu dönemlerde iyimser havasında etkisi ile yeni projelere kaynak sağlar. Borçlanma sürecinde gayrimenkul sahiplerinin varlıklarının fiyatını yükseltince tüketimin refah etkisi ile birçok iktisadi faaliyetin karlılığı artar. Burada belirtilmesi gereken nokta, bankacılık sektöründe artan borçlanma ile fiyatların olması gerekenden daha fazla artması sonucu ekonomideki dalgalanmalar artmaktadır (Sakarya,2006:50).

Ekonomik birimlerin mali araçlara olan talebi yüksek reel faiz oranlarına rağmen düşük kalmaya devam etmiştir. Ekonominin ihtiyacı dikkate alındığında mali sistem tarafından yaratılan kaynaklar hala çok sınırlıdır. Üstelik yaratılan finansal kaynakların önemli bir bölümü döviz cinsindedir, tamamına yakını ise çok kısa vadeli. Kaynaklar üzerindeki para-fiskal yükler yanında finansal araçların vergilendirilmesindeki farklılıklar ve vergilendirilmede sık sık değişen uygulamalar nedeniyle kaynakların bir bölümü beklendiği gibi bilanço dışına, sistem veya yurtdışına çıkmaktadır. Bu durum bankacılık sisteminin büyüklüğünü, yönetimini ve denetimini olumsuz yönde etkilemektedir (Duman,2002:132).

Diğer taraftan, uluslar arası kabul görmüş temel bankacılık ilkelerine tam olarak uyulmaması, muhasebe uygulamalarındaki farklılıklar, bağımsız denetim uygulamalarında yaşanan sorunlar, uluslar arası muhasebe uygulamalarından sapmalar, şeffaflığın yeterince sağlanamamış olması olumsuz şartlardır. Ayrıca bunlara denetim sonuçlarının etkinlikle karar sürecine geçirilememesi, eksik rekabet yanında zaman zaman yönetim kalitesinin iyileştirilmesindeki gecikmeler ve yerli ve yabancı kamuoyunun bankacılık sistemi ile ilgili değerlendirmesini de ekleyebiliriz. Bankacılıkta yaşanan panikte makroekonomik nedenlere eklenebilir. Friedman, Schwartz ve Cagan gibi monetaristler tarafından ileri sürülen bu teoriye göre yüksek enflasyon, bankacılık sektöründe paniğe yol açmaktadır. Bu durumda uygulanan sıkı para politikasının ekonomik aktivite üzerindeki etkisi azalmaktadır (Duman,2002:134).

Ekonomilerin büyüme safhalarında ortaya çıkan kredi hacminin aşırı büyümesi gibi çeşitli sağlıksız bankacılık işlemlerinin bankacılık krizlerinin yaşanmasında etkili olduğu, söz konusu geçici ve istikrarsız büyümelerin bir yerde sona ereceği ve krizleri ateşleyeceği görüşü oldukça yaygın olarak dile getirilmektedir. Honohan (1997) ve Kaminsky-Reinhart (1995) yakın geçmişte yaşanan kriz deneyimlerini incelemelerinde 3 temel noktaya işaret etmektedirler:

(i) banka kredilerindeki aşırı ve sağlıksız büyümeyi ve hisse senedi fiyatlarındaki azalışları bankacılık krizlerinin izlediği,

(ii) en büyük miktarlarda dış sermaye girişi olan gelişmekte olan ülkelerin aynı zamanda ticari bankacılık sektörünün de hızlı genişlediği ülkeler olduğu ve

(iii) 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelere olan yüksek miktarlardaki sermaye hareketlerinin söz konusu ülkelerdeki politika değişimleri konusunda duyulan aşırı iyimserlikten kaynaklandığı olarak sıralanmaktadır.

Finansal sistemin, makro iktisadi şokları hiç bir kurumsal zarar almadan atlatalmaları zordur. Ancak sistemdeki bazı bankalar ciddi iktisadi şoklardan bile zarar görmeden çıkmayı başarmaktadırlar (Coşkun,2003:4).

2.2.2 Mikro Ekonomik Nedenler

Bankacılık sektörünün karşılaştığı risklerin ortaya çıkmasının mikro ekonomik nedenleri çok olmakla beraber genelde bankaların aktif pasif ve vade uyumunu sağlayamamaları ve bankaların yeterli düzeyde yönetilmediğinden ortaya çıkar. Riskleri ortaya çıkaran başlıca mikro ekonomik nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür; yetersiz altyapı, faiz oranları ile kredi gelirleri arasında doğru orantı olmaması, hükümet müdahaleleri, ahlaki tehlike ve ters seçim, şeffaflığın olmaması, açık pozisyonun artması, küreselleşmenin getirdiği yoğun rekabet, yönetim problemlerinin bankacılık krizindeki rolü.

2.2.2.1. Yetersiz Altyapı

Bankacılık sisteminin başarısızlığında yetersiz altyapı tek başına neden olarak gösterilemez. Ancak muhasebe ve denetimdeki kusurlar problemlerin algılanmasını geciktirebilir. Yasal altyapıdaki sorunlar mülkiyet haklarından veya bankaların

alacaklarının gerçekleşmemesinden oluşmaktadır. Bunu az gelişmiş ülkelerdeki hukuksal altyapının oturmamışlığı ile açıklayabiliriz (Coşkun,2007:4).

Bu durumda denetimsizliği ve alt yapıdaki çarpıklığı gözler önüne sermektedir. Açıktır ki gelişmekte olan ülkelere baktığımızda ne legal yatırım mekanizmasının tam işlediği ne de güvenilir muhasebe ve denetim mekanizmasının olmadığı görülür.

Peki, böyle bir ortamda nasıl bankacılık yapılır? Bu açıdan baktığımızda çokça eleştirilen “ilişkili borçlanma” veya “holding bankacılığı”nın bir dereceye kadar meşrulaştığı görülmektedir. Eğer muhasebe kayıtları ve diğer veri bir işin başarısı hakkında fazla bir şey söylemiyorsa, potansiyel bir kredi müşterisinin kredibilitisini nasıl değerlendirirsiniz? Bu durumda, kişisel ilişkiler eksik bilgidan kaynaklanan farkın kapatılmasına hizmet edecektir. Holding ya da grup bankaları sadece bir banka olmaktan çok yatırım kurumları, danışmanlık şirketleri, formal olmayan ticaret odaları gibi çalışacaklar ve grup için, bankalar sadece finansman sağlamakla kalmayacak ayrıca kendi bilgi ağları aracılığıyla yurt dışında anlaşmalar yapacak ve kendilerinin politik ilişkilerini yönetecektir (Sakarya,2006:54).

Yukarıda bahsettiğimiz durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye’de faiz oranlarının liberalize edilmesi özel sektörün finansal yapısının kırılgan olduğu bir dönemde uygulamaya konuldu.

Finansal liberalizasyonun ardından bankacılık sektörünün ve özel sektörün kârlılıklarında keskin düşüşler gözlemlendi. Ciddi derecedeki ahlaki tehlike problemleri bankalar ile firmalar arasında ki sıkı ilişkileri yansıtmaktadır: 1981 de ticari bankaların kendi fon maliyetlerine göre kredi fiyatını belirlemelerine izin verildi ve holdingler kendi grup bankalarını kurmaya başladılar. Türkiye de bankacılık sektörünün sahiplik yapısına baktığımızda bu durum açıkça görülür: Türkiye İş Bankası’nın 5, Sabancı Grubunun 4, Çukurova, Doğu ve Tekfen Holding’in 3, Doğan, Toprak, Fiba-Fina ve GSD Holding’in 2 ve diğer grup ve holdinglerinde birer bankada ortaklıkları vardır (Uludağ İİBF Dergi,2010:13).

2.2.2.2. Faiz Oranı ile Kredi Gelirleri Arasında Doğru Orantı Olmaması

Bankanın belli bir gruptaki müşterilerine verdiği krediden kaynaklanan gelirin talep ettiği faiz oranının monotonik olarak yükselen bir fonksiyonu olmamasının iki nedeni vardır (Eren, Süslü;2001:662–677).

Teşvik etkisi: Faiz oranları yükseldiğinde eğer kredi talep edenler istedikleri projeyi seçebilseler, batma/başarısız olma olasılığı yüksek olan projeleri seçeceklerdir (çünkü riskli projeler başarı durumunda yüksek getiri sağlayacaklardır). Eğer proje başarıya ulaşırsa, borçlanan kimsenin getirisi kredinin maliyetinin üzerinde kalan tüm kısım olurken, bankanın getirisi, gerçek getirinin faiz ödemesini hangi dereceye kadar aştığına bakılmaksızın, anapara ve faiz olacaktır. Diğer yandan eğer proje başarısız olursa; banka müşteri teminatı düşüldükten sonraki tüm kaybı üstlenirken, borçlu ise eğer bir teminat gösterdiyse onu kaybedecektir. Bu nedenle, kredi kullanan kimsenin beklenen getirisi projenin riskinin artan bir fonksiyonuyken bankanın beklenen getirisi de bu riskin azalan bir fonksiyonudur (Uludağ İİBF Dergi,2010:13-alıntılardan Sakarya,2006:53).

2.2.2.3. Hükümet Müdahaleleri

Dünya üzerinde görülen yoğun özelleştirme uygulamalarına karşın, bir çok gelişmekte olan ülkede devlet bankaları büyük ölçüde bankacılık sektöründeki hakim paylarını korumaktadır. Bunun yanında federal yapıya sahip bazı ülkelerde de bölge ve eyalet hükümetlerinin kendi bankalarına sahip olduğu bilinmektedir (Afşar,2004:104).

Birçok ülkede bankacılık sektöründe görülen yoğun hükümet müdahaleleri, bankaların karlılığı ve etkinliğini olumsuz etkilemekte ve bankacılık krizlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Tarkan,2002:705).

Bankacılık kesiminin verdiği kredilere ve koşullara hükümet müdahaleleri bankacılık sektöründeki nakit krizini hızlandırmıştır. Bu müdahale rekabetçi olmayan faiz oranlarının uygulanması ve/veya ekonomik olmayan projelere kaynak aktarımı şeklinde olabilir. Diğer bir potansiyel resmi harekette zorlayıcı kanuni karşılıkların istenmesi ve hükümet açıklarını fonlamak için bankacılık kesiminin hükümet tarafından kullanılmasıdır. Devlet bankaları çoğu zaman belirli çevrelere

kaynaklarını aktararak ekonomiyi resesyona sürüklemişlerdir. Birçok yükselen ekonomide bu tür uygulamalara rastlanmaktadır. Kamu bankalarının yüksek karlarını devlet kendisi belirli çevreler için kullanmıştır (Duman,2002:140).

Eğer bir finansal kurum, bir kişi, aile ya da bir sanayi grubu tarafından kontrol ediliyorsa, ilgili taraflara önemli düzeyde kredi verme durumu ortaya çıkmaktadır. İyi ekonomik koşullarda böyle bir ilişkiye girmeyen finansal kurumların ekonomik çalkantı ve kriz dönemlerinde, finansal kurum sahibinin diğer şirketleriyle bu tip ilişkilere girme riski ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yakın dost ve akrabaları kayırma özelliğinin yaygın olduğu ülkelerde, finansal kurumun sahibiyle ilişkili taraflara önemli ölçüde kredi şeklinde kaynak aktarımı olabilmektedir. Bu aktarım ilişkili taraflara verilen kredilerle ilgili istatistiklerde de görülmüştür (Alp; 2001:12–16).

Sonuç olarak hükümetlerin bankacılık sektörü üzerindeki müdahalesi devlet mülkiyetindeki bankaların dışında, başka yollarla da olabilmektedir. Bankalar özel mülkiyette olsalar da hükümetler çeşitli yönlendirmelerle bankaların faaliyetlerini etkileyebilmektedir. Hükümetler kredilerin belli sektörlere miktarı ve getirisinin tespitinde, tutacakları karşılıkların belirlenmesi gibi birçok konuda hala etkin durumdadır (Afşar,2004:105).

2.2.2.4. Ahlaki Tehlike ve Ters Seçim

Genelde bankaların kredi müşterileri arasında asimetrik bilgi problemi vardır. Bankalar güvenli borç alıcılar ile güvensiz borç alıcıları ayırt edemezler. Bankacılık sektörü iyi müşteri ile kötü müşteriyi birbirinden ayıramadığından bütün müşterilerine yüksek faiz uygular. Bu tür uygulama sonucunda ters seçim ortaya çıkar. Ters seçim, herhangi bir işlemin taraflarından birinin karşı taraf açısından olumsuz sonuçlar meydana getirebilecek faaliyetlerde bulunma potansiyeline sahip olması; diğer bir deyişle, işlemin sonunda karşı tarafa zarar verme olasılığının bulunması nedeniyle ortaya çıkabilecek bir problemdir. Bu problem, işlem gerçekleşmeden anlaşıldığı takdirde sorun ortadan kalkmaktadır. Ancak, asimetrik bilginin varlığı bunu engellemektedir. Kötü müşteri bu yüksek faizi karşılamaya istekli olur. Böylece geri dönmeyen kredilerin oranı artar. Kredi riskine sahip olanlar, kredi alabilmek için daha istekli ve ısrarcı olurlar. Bu tutumları sonucu krediyi alan

bu kesim olur. Ahlaki tehlike problemi ise, işlem gerçekleştikten sonra ortaya çıkmakta, taraflardan biri, bir diğeri açısından olumsuz sonuçlar meydana getirebilecek faaliyetlerde bulunmaktadır. Örneğin, bankadan kredi almayı başaran yatırımcı, krediyi yatırıma yönelik faaliyetlerden başka alanlarda kullanarak, geri ödeme zamanı geldiğinde bankayı mağdur durumda bırakabilmektedir (Parasız, 2000: 49).

Diğer bir deyişle; bankaların iflas etmesine izin verilmeyeceğine ve zor zamanlarda finansal destek geleceğine dair genel bir beklentinin olması ahlaki riski ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda bankalar durumların iyileştirmek yerine hareketlerini şiddetlendirirler ve mevduat sahipleri de ‘iyi’ ve ‘kötü’ olanı birbirinden ayıramaz. Ahlaki tehlike günümüz finansal krizlerin en önemli nedenidir. Ahlaki tehlike finansal kurumların ‘nasıl olsa kurtulacağım’ inancından doğmaktadır. Bu terim işlerin kötü gitmesi halinde bedeli ödeyecek olan başkası ise, riski alacak kişinin, alacağı riskin ne kadar olacağına karar vermesi gereken her durum için kullanılır (Eren, Süslü;2001:662–677).

Finans kesimindekiler, başlarına bir şey geldiğinde hükümetin kendilerini kurtarmak zorunda olduğunu bildiklerinden her türlü riskli pozisyonu almaktan kaçınmaz. Böylece açık pozisyonlar artarak, yabancı yatırımcı için kriz beklentisi doğmasına sebep olur. Ahlaki tehlike tasarruf sahiplerinin, bankaların devlet güvencesinde olduğu mantığı ile mevduatları izlemesi ve bu konuda tedirginlik duymaması ile iyice artmaktadır. Böylece bankalar devlet güvencesi altında riskli pozisyonlar yaratarak genel ekonomiyi krize sokmaktadırlar (Sakarya,2006:56).

2.2.2.5. Şeffaflığın Olmaması

Yeterli yasal düzenlemelerin olmamasından dolayı bankacılık sisteminde mevduat sahiplerine ve hissedarlara yeterli ve doğru bilgiye ulaşamamaktadır (Coşkun,2002:3). Bu durum rasyonel hareket edebilme yeteneğini ve duyulan güveni olumsuz etkilemektedir.

Bankaların finansal durumlarını kamuoyunun daha iyi anlaması sağlanmalıdır. Bunun için bankacılık faaliyetleri daha şeffaflaştırılmalıdır. Bankalar katı uluslar arası muhasebe standartları uygulamaya zorlanmalıdır. Bankaların iç denetim mekanizmaları kontrol edilmelidir. Bankaların sermaye düzeyleri,

makroekonomik çevredeki dalgalanmalarla uyumlu olacak biçimde arttırılmalıdır. Muhasebe hesaplarında şeffaflığın olmaması hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde yaşanan bir sorundur. Bankalar birçok problemlili kredisini gizlemek için alacaklı olduğu tarafa faiz ödemelerini yapması için tekrar kredi verir. Böylece aslında sorunlu olan bir kredi canlı görünür. Bu durumda denetçilerin sorunlu olup olmadığına karar vermesi güçleşmektedir. Aynı zamanda bankalarda hesapların tek tip olmaması da kredilerin bulunmasını ve denetimini güçleştirir. Dolayısıyla tek tip hesap planlarına geçilmesi denetim ve kontrolü kolaylaştırır (Boran, 2001: 45).

2.2.2.6. Açık Pozisyonun Artması

Enflasyonla mücadele programı, 2000–2002 çerçevesinde uygulanan kur çıpası dövizle borçlanmayı cazip hale getirmiş ve bankaların yurtdışından aldıkları sendikasyon kredileri artmıştır. Kur çıpası politikasına güvenerek yabancı para cinsinden elde ettikleri kaynakları TL cinsinden krediye dönüştüren ve Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) satın alan bankaların açık pozisyonları ve kur riskleri artmıştır. Açık pozisyonu olan birçok banka, Kasım 2000 krizinde yüksek faizle borçlanmak (faiz riski), Şubat 2001 krizinde de dalgalı kura geçildiği için yüksek kurdan döviz satın almak (döviz riski) zorunda kalmışlar ve her iki durumda da yüksek maliyetler yüklenmişlerdir (Toprak, Demir; 2003:9).

2.2.2.7. Küreselleşmenin Getirdiği Yoğun Rekabet

Bankacılık sektörü iç rekabetin yanında küreselleşme ile birlikte dış dünyanın da rekabet alanına girmiştir. Her ticari şirketin olduğu gibi bankaların da birincil amacı kar etmektir. Nispeten dışa kapalı ekonomilerde bu rekabet daha kolaydır. Ancak ekonominin dışa açılmasıyla birlikte gerek bankacılık alanına yeni rakiplerin girmesi gerekse sendikasyon, ülke kredisi şeklinde yurt içi firmaların yurt dışından kolay kredi bulabilme imkânlarına kavuşması rekabeti artıran unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda rekabet edebilmenin yolu bankanın etkinliğini artırmasından geçmektedir. Bunun için banka içsel süreçlerini yeniden gözden geçirmeli ve yeniden yapılanma yoluna gitmelidir. Aksi takdirde bu, rekabet öncesi dönemin bir daha gelmeyeceği gerçeğini göz ardı etmek demek olur ki bunun faturası karsızlık ve bir müddet sonra da tasfiyedir. Dolayısıyla bankaların

küreselleşmenin de getirmiş olduğu kolaylıkları dikkate alarak kendilerini yoğun rekabet ortamına hazırlayacak bir örgütlenme içine gitmeleri gerekmektedir (Sivaslıgil,1999:31).

Rekabet iki cephede artmış bulunmaktadır. Birincisi bankalar arasında daha yoğun bir rekabet ortaya çıkmıştır. Kartel tipi anlaşmalara artık daha az tolerans gösterilmektedir; gerek faaliyet konuları gerekse coğrafi genişlemeler üzerindeki sınırlamalar gevşetilmiş; aynı zamanda ulusal piyasalar ile uluslar arası ve özellikle offshore piyasalar bütünleşmiştir. Mevduat faizleri üzerindeki sınırlamalar, neredeyse tamamen kaldırılmıştır. İkincisi bankaların mali sektördeki hakim konumları diğer mali kurumların gelişmesi ile birlikte önemli ölçüde değişmiştir. Diğer mali kurumlar karşısında bankaların bilançoları görece olarak küçülürken, bankalar faaliyetlerini önemli ölçüde genişletmişlerdir (Karacan,2000:15-16).

2.2.2.8. Yönetim Problemlerinin Bankacılık Krizlerindeki Rolü

Bankaların kredi ve iç risk yönetimi sistemlerini korumak banka müdürlerinin görevidir. Zayıf yönetim ve güvensiz davranış ilke itibariyle bir maliyet doğurmaktadır. Ne var ki bankacılık krizlerinin birçok nedeni olması ve bu nedenlerin yöneticilerin insiyatifi dışında bulunması nedeniyle yöneticilerin kolayca değiştirilememesi konunun bulanıklaşmasına hizmet etmektedir (Goldstein ve Turner, 1999: 139).

Banka yönetiminin kalitesi de banka performansı ile yakından ilgilidir. Banka performansı açısından yönetim kalitesi nitel bir ölçüt olmakla beraber bazı nicel ölçütlerde vardır. Harcamaların toplam gelire oranının yüksek olması bankanın faaliyetleri ile tam anlamı ile uğraşmadığı sonucu verir. Bu durum yöneticinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır ve karı azaltıcı etki yapmaktadır (Aloğlu,2005:46).

Her banka başarısızlığı yönetim hatasını gösterir, ancak yönetim hatası hiç bir zaman tek başına başarısızlığın nedeni olamaz. Kötü yönetim ve suiistimal olanakları, her zaman mevcut olmakla birlikte, 1980'lerin daha az karlı ve daha çok riskli dünyasında yöneticiler ve pay sahipleri için daha çekicidir. Suiistimal önemli sayıda küçük bankanın olduğu ABD gibi ülkelerde daha önemli bir sorunken, büyük

bankalarda kötü yönetim, suiistimalden de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Duman; 2002,140).

Bankacılık krizleriyle ilgili yapılan analizlerde genelde iki farklı yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bazı çalışmalar bankacılık krizlerinin nedenlerini bankaların öznel koşullarına bağlarken, bazı çalışmalar da bankacılık krizlerine döviz kurları ya da faiz oranlarındaki değişimler gibi makro ekonomik değişkenlerin sebep olduğunu ileri sürmektedir. Ama bankacılık sektöründe yaşanan krizde bankaların mikro ölçekli öznel koşullarının (sermaye yetersizliği, daha az likidite, daha az kaliteli aktif, istikrarsız kâr düzeyi, ihtiyatsız banka yönetimi) olduğu kadar makro ekonomik değişkenlerin de rolü yadsınamaz (Sakarya,2006:56).

Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen bankacılık krizleri ise genel olarak iki temel nedene dayanmaktadır (Aydın ve diğerleri,2000:4).

1. Bankaların, hem makroekonomik dalgalanmalar, hem de önemli rejim değişiklikleri açısından volatilitesi yüksek bir ortamda faaliyet göstermeleri,
2. Bankalara politik müdahalenin olmasıdır.

2.2.3 Bankacılık Krizlerine Karşı Alınabilecek Önlemler

Krizlerin hiç olmaması temennisi ancak sıcak para hareketlerinin hiç olmadığı veya yasaklandığı bir dünyada gerçekleşebilmektedir. Globalleşen ve liberalleşen bir dünyada ise bu hareketin durdurulması mümkün değildir (Akdiş,2000:106). Krizlere uğramamak için yapılması gereken bunlardan geri dönmek değil, doğru politika seçimi ile bu yeni döneme uyum sağlamaktır (Alp, 2001:684). Krizlere uğramamak veya krizlerden az etkilenmek için uygulanabilecek en uygun çözüm spekülörlerin müdahale edemeyecekleri kadar sağlam ve tutarlı ekonomik politikalar izlemektir. Ancak bu yapı da para kurulu gibi yapısal düzenlemelerin sebep olduğu spekülatif hareketlere karşı bir koruma sağlamamaktadır (Akdiş, 2000:106).

Doğru politika ve uyumun öğeleri: şeffaflık, yeterli muhasebe standartları, yüksek sermaye yeterliliği oranları etkin ve kurala bağlı denetim, rezervlerin yeterli düzeyde tutulması, uluslar arası nihai ödünç verme fonksiyonunun yerine getirilmesi, uluslar arası anlaşmalar, makro ekonomik politikalar olarak sıralanabilir (Alp, 2001:684). Bu kuralların sadece bir ülkede değil, tüm ülkelerin bankacılık sistemi

için de geçerli olması gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak gelişmiş ülkelerin destekledikleri 'Basel Comitte on Banking Supervision' kurularak gelişmekte olan ülkelerin bankacılık kesimi için tek düzen standartlar oluşturulmaya çalışılmaktadır (Alp, 2001:684).

Krizlerle karşılaşmamak ya da karşılaşılan finansal krizleri en az zararla geçiştirebilmek için gerek döviz piyasalarında gerekse diğer ekonomik alanlarda çeşitli tedbirlerin alınması gerekmektedir (Akdiş, 2000:107).

Şimdi, bankacılık krizlerinin önlenmesine yönelik alınabilecek tedbirlere değinilecektir.

2.2.3.1. Makroekonomik Dalgalanmayı Azaltmak

Makro ekonomik dengelerin sürdürülemez şekilde bozulması ve dünya genelinde etkili olan finansal şoklar bankacılık krizlerine yol açan bankacılık sektörü dışından gelen etkiler olarak bilinmektedir. Makro ekonomik politikaların ekonominin temel dengelerini sürdürülemez duruma getirmesi, bankacılık krizlerinin temel etkeni durumundadır. İktisat politikası bağlamında genişlemeci para ve maliye politikaları ekonomide gerçekçi olmayan olumlu beklentilerin oluşmasına neden olmaktadır (Afşar,2004:102).

Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sistemleri gelişmiş ülkelere göre daha dalgalı bir makroekonomik ortamda faaliyette bulunmaktadır. Bu sorunla başa çıkabilmenin esas itibariyle dört yolu bulunmaktadır (Goldstein ve Turner,1999:144):

- 1- Ana ülkenin kontrolü altındaki dalgalanma unsurlarını azaltmak,
- 2- Çeşitlendirme ile dalgalanmanın riskini azaltmak,
- 3- Dalgalanmaya karşı sigorta almak,
- 4- Dalgalanmanın sebep olduğu zararlara karşı daha büyük bir finansal tampona sahip olmak

Daha disiplinli para ve maliye politikaları dalgalanmayı içermeye yardımcı olmaktadır. Bu anlamda, makroekonomi ve finansal istikrar arasında temel tamamlayıcılığın giderek önemi artan bir yönü, uluslararası sermaye piyasalarında borçluluk koşullarının borçlunun kredi değerliliğine olan bağımlılığıdır. Varlık

sahipleri daha büyük bir makroekonomik istikrar ve daha az kötü sürprizle, finansal sistemin yapısı bankaları şoklara karşı daha az duyarlı yapacak yolları adapte edecektir (Goldstein ve Turner, 1999:144-145).

Ev sahibi ülkedeki firmalarda daha az yoğun portföyleri olduğu ve genellikle dışsal likidite ve döviz kaynaklarına çabucak ulaşabildikleri için, yabancı bankalar yerel ekonomideki şoku yerli bankalardan daha iyi atabilme gücüne sahiptirler (Gavin ve Hausman, 1996:27-63).

Dalgalı bir ortamda bankacılık sisteminin istikrarı için yerel bankaların tüm işe sahip olmamaları yararlı olabilir. Yerel bankaların portföylerini ciddi bir biçimde yerel piyasalar ile sınırlayan kısıtlar, bankacılık risklerinin çeşitlendirilmesi ilkesine uymamaktadır (Goldstein ve Turner, 1999:147).

Uluslararası faiz oranları, emtia fiyatları ve kambiyo kurlarında dalgalanmaya karşı koruma sağlayan pazar araçları (swap, future ve opsiyonlar) son on yılda önemli ölçüde genişlemiştir ve müşterileri olduğu kadar bankaların kendilerinin de kredi değerliliği için riskleri azaltabilmektedirler. Bu sigorta, dalgalanma hakkındaki kaygıların en çok olduğu zamanlarda pahalı olabilir, ama bu maliyet yetersiz kendi kendisinin sigortası olmaya dayanmaya eşlik eden ahlaki tehlikeye karşı tartılmalıdır. Buradaki sorun, çoğunlukla, iç kontrol sistemlerinin, bu araçlarının kendilerinin kredi veya pazar riskini azaltmaktan çok bu riskleri oluşturmalarını önleyecek kadar yeterince güvenilir olmalarını görmektir (Goldstein ve Turner, 1999:149).

2.2.3.2. Finansal Serbestleşmeye Daha İyi Hazırlanmak

Mal ve sermaye piyasalarının serbestleşmesi, kaynakların daha iyi dağıtılması ve mali sistemin etkin çalışması için gerekli görülmektedir. Ancak bu sistemin getirdiği problemlere hazırlıklı olunması gerekmektedir. Ayrıca liberalleşme sürecinin sırası ve ara basamakları konusu önem taşımaktadır. Sermaye hareketlerini tam serbestleştirmeden önce, finansal sektörlerin ve finansal altyapının çok sağlıklı bir yapıya getirilmesi gerekmektedir. Aksi halde finansal serbestleşme çok çabuk devreye girmekte ve küresel finansal krizlere zemin hazırlamış olmaktadır (Aybar, 1998:27).

Kısa vadeli portföy yatırımlarının caydırılması ve piyasalarda ortaya çıkan ani hareketlenmelerden ülkelerin korunması için kısa vadeli sermaye hareketlerine kısıtlama getirilmesi de düşünülmektedir (Akdiş, 2000:110).

Yeni bankaların girişi veya daha önce devlete ait olan bankaların özelleştirilmesi serbestleştirme sürecinin bir parçası ise, bu bankaların yeni sahiplerinin veya yöneticilerinin uygunluk testini geçmelerini emniyete almanın önemi finansal serbestleşmeye hazırlanmanın birinci basamağıdır. Nitekim 1970'lerde Şili'de yeni özelleştirilen bankalar, bu bankaları firma satın almalarını finanse etmekte kullanan hızla büyüyen gruplara satılmış, bu süreç sırasında, yeni banka sahipleri riskli ve finansal açıdan sorgulanabilir operasyonlara girmişler ve büyük bir problemlili krediler stoğu birikmiştir. Kamuoyu, belki de mevduat üzerindeki açık hükümet garantisi nedeniyle sağlam bankalar ve güçlük içindeki bankalar arasında ayırım yapmamıştır. En büyük Şili bankalarının bazıları ödeyebilirliğini yitirdiği ve devlet tarafından devralındığı zaman (1982-1983) önemli bir kriz başlamıştı (Goldstein ve Turner, 1999:158-159).

İkinci basamak ise hangi bankaların serbestleşmenin izin verdiği yeni ve genişletilmiş faaliyetlere uyum sağlayacak deneyimlerinin olduğunu daha iyi belirleyebilme yeteneğine sahip olmaları için denetçilerin eğitilmeleri gerekliliğidir. Diğer yandan, denetçilerin bu yeni faaliyetlerin boyutu genişledikçe girilen riskleri değerlendirme yeteneğine de sahip olmaları gereklidir. Örneğin Finlandiya'da denetçiler uygun ve zamanında banka denetimi yapacak personel yetersizliğiyle, bir grup kredi ve hissedarlık ilişkilerinin boyutunu belirleyecek yeterli yetkiye sahip olmama ile büyü finansal ve endüstriyel grupların şeffaf olmayan yapısıyla açık bir biçimde engellenmişlerdir (Goldstein ve Turner, 1999:159-160).

Gelişmekte olan ülkelerde finansal serbestleşmeden dolayı yaşanan en büyük sıkıntılardan birisi de sistemde yabancı bankaların varlığıdır. Yabancı bankaların sektörde yaşanan en ufak olumsuzluktan bile tedirgin olup ülkeden çıkmak istemelerinde sektör zor duruma düşebilir.

Bu durumun yaşanmaması için sektöre yabancı giriş ve çıkışlarının denetlenmesi, yabancı bankaların faaliyetlerinin yakından takip edilmesi, ülkede belirli bir miktar para bulundurma zorunluluğu getirilmesi gerekmektedir.

2.2.3.3. Kredide Genişlemeye, Varlık Fiyatlarında Çöküşe ve Özel Sermaye Akımlarında Ani Dalgalanmalara Karşı Savunma

Banka kredi genişlemelerine karşı savunma önerileri iki konuyu içermektedir. Birincisi, ev sahibi ülkelerin değişken özel sermaye akımları ile en iyi şekilde başa çıkmalarını sağlayacak biçimde makro ekonomi ve kambiyo kuru politikalarını nasıl yönetmeleri gereğidir. İkincisi, hangi tip denetim uygulamalarının banka kredilemesindeki salınmaları yumuşatacağı ve kredi kalitesindeki toptan bir bozulmayı önleyebileceğidir (Goldstein ve Turner, 1999:150).

2.2.3.3.1. Makroekonomik Politikalar

Montiel, 1989-93 döneminde on dört yükselen ekonominin politika araştırmalarını incelemiş, çıkardığı sonuçların dördü konumuz açısından önemli görülmüştür. Bazı durumlarda en azından geçici olarak girişleri yavaşlatabilmek için sermaye akımları üzerine vergilerin ve kontrollerin kullanıldığı, Montiel'in sonuçlarından birincisidir. Birçok yükselen ekonomi, sermaye çıkışları üzerindeki sınırlamaları kaldırmayı önemli sermaye girişlerinin izlediğini bulmuştur. Böylece uzun dönemde böylesi sınırlamaları kaldırmanın olumlu refah sonuçları olabilirken bu sermaye girişleri sorununun çözümüne çok fazla katkıda bulunmayacaktır. Bu ise Montiel'in sonuçlarından ikincisidir. Montiel'in sonuçlarından üçüncüsü, büyük ölçekli sterilizasyon operasyonlarının parasal bazın büyümesini sınırlayabilme gücü varken varlık piyasalarını dışsal finansal etkilerden yalıtımda çok az etkin olduğudur. Aslında, hisse senedi ve gayrimenkul fiyatlarında büyük artışlar, çoğunlukla yoğun giriş dönemlerinde kaydedilmiştir. Dördüncüsü, bir ölçüde nominal kambiyo kuru esnekliğine izin veren ve enflasyonu sınırlamak için para ve maliye politikalarını sıkı muhafaza eden ülkeler (örneğin Bolivya-Kosta Rika, Endonezya, Kore, Malezya, Tayland) çok az reel kur değerlenmesi ve tüketim patlaması işaretleri göstermişlerdir.

Buna karşıt olarak, kambiyo kurunu nominal çıpa olarak kullanan, esas itibariyle değiştirilmeyen maliye politikalı para politikası ile savunan ülkeler (örneğin Arjantin, Şili, Kolombiya, Mısır, Meksika, Filipinler) tipik olarak hem reel kur değerlenmesi hem de tüketim patlaması yaşamışlardır. Kısacası, sıkı maliye politikası, bir ölçüde kur esnekliği, kısmen sterilizasyon ve belki de sermaye girişleri

üzerine geçici kontrol veya vergi kombinasyonu daha sonraki krizlere karşı duyarlılığı sınırlayabilmektedir (Goldstein ve Turner, 1999, 150-151).

2.2.3.3.2. Rezerv Yükümlülükleri, Değişken Sermaye Yükümlülükleri ve Diğer Denetimsel Araçlar

Burada temel soru, banka kredi genişlemesinin yüksek rezerv yükümlülükleri koyarak mı yoksa sermaye kısıtlamaları koyarak mı daha etkin bir biçimde caydırılacağıdır. Yükselen ekonomilerde eğilim daha düşük rezerv yükümlülükleri olmasına rağmen merkez bankasındaki mevduat hala çok sayıda ülkede hükümete açılan kredilerin dışındaki kredilerin büyük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Rezerv yükümlülüklerindeki artışlar parasal kontrolün geleneksel araçlarından birisidir (Goldstein ve Turner, 1999:152).

Kredi genişlemelerini sınırlamanın bir yöntemi olarak rezerv yükümlülükleri iki nedenle eleştirilmiştir. Birincisi, böylesi yükümlülükler bankalar için maliyetli olduğundan parasal kontrolde küçük bir iyileşme ile bankaları rekabet açısından dezavantajlı duruma sokan banka mevduatının diğer ikame likidite biçimlerini teşvik edebilir (Goldstein ve Turner, 1999:153-154).

2.2.3.4. Yönetim Problemlerini Azaltmak

Yönetim konusunda yaşanan problemlerin büyük ölçüde ülkelerin finansal yapılarının liberalleşmesi sürecinde bankaların kendileri ile ilgili olmayan yeni iş sahalarına girmesi ile ortaya çıkabilir. Daha yüksek sermaye yükümlülüğü de geliştirmekte olan ülkelere uygulanması gereken bir standarttır. Dalgalı bir makroekonomik ortamda geliştirmekte olan ülkelere bankalar daha yüksek sermayeye sahip olmalıdırlar. Fakat sermayeyi arttırmak, banka mevduatı bulmaktan daha pahalı olduğu için yüksek sermayeli bankaların daha çok alanda iş yapmalarına izin verilmesi veya daha az denetime tabi tutulması ile bankanın ulusal (minimum) yükümlülükten daha fazla sermaye arttırması teşvik edilebilir (Goldstein ve Turner, 1999:168).

Zayıf yönetim ve güvensiz davranışın sebep olduğu maliyetin oluşmaması için bankaların iyi kredi ve iç risk yönetimi sistemlerini koruyacak yönetici ve müdürlere sahip olması gerekmektedir (Goldstein ve Turner, 1999:139).

Dolayısıyla bankaların varlıklarını sürdürebilmesi ve karlılıklarının artırılmasında tutarlı, gelişmelere kolay uyum sağlayabilen ve hızlı ve doğru kararlar alabilen profesyonel bir yönetim şarttır. Banka yöneticileri mali piyasalardaki gelişmeleri iyi analiz edebilmeli, kaynakları doğru kullanabilmeli ve doğru stratejik planlar yapabilmelidir (Uyar, 2003:57-58).

2.2.3.5. Mevduat Sigortası

Mevduat sigortasının varlığının bankacılık sistemini daha kırılgan hale getirdiği yönündeki yoğun tartışmalara rağmen birkaç bankanın batmasının sistemdeki tüm bankalara yönelik bir tahaccüme düşmesini önlemenin en garantili yolu mevduat sigortası sistemidir (Karabulut, 2002:61). Mevduat sigortası, banka tahaccümlerinde önemli rol oynayan ilk gelen önce hizmet alır olgusunu ortadan kaldırarak sistemi krizlerden mudiiye tasarrufunun geri döneceğini garanti ederek korumaktadır. (Karabulut, 2002:62).

Mevduat sigortasının suiistimal ve aşırı risk alma eğilimlerini arttırması nedeniyle birçok tartışma olmuş, mevduat sigortasının revize edilmesinden kaldırılmasına kadar birçok öneri gündeme gelmiştir. Bu eleştiri ve öneriler, aşağıda kısaca özetlenmektedir (Karabulut, 2002: 64).

Mevduat sigortası ile ahlaki tehlike ilişkisi sigortanın limitsiz olması halinde çok yükselmektedir. Bu durumda da limitsiz mevduat sigortası çok eleştirilmektedir. Çünkü her hangi bir iflas durumunda en ufak bir kayba uğramayacak mudilerin gözetim yapma güduları kaybolmaktadır. Bir taraftan sağlam ve riskli bankalar arasındaki rekabeti bozarak piyasanın etkin çalışmasını engellemekte, diğer taraftan da iflas durumunda mevduat sigortasının yükleneceği zararın büyümesine neden olmaktadır. Çünkü mali yapısı bozulan bankalar, batmadan önce aşırı yüksek faizler vererek ve reklam gibi pazarlama yöntemlerini hızlandırarak ciddi miktarda mevduat toplamaktadırlar ve mudiler paralarını bu bankaya yatırırken limitsiz sigorta nedeniyle bir inceleme yapma gereği duymamaktadırlar. Oysa mudilerin küçük de olsa belli bir miktar kayıp ihtimalini göze almaları gerektiği limitli bir sigorta sistemi mudilerin mevduatlarını gözetmelerini sağlayıp bu riski ortadan kaldıracaktır (Karabulut, 2002: 64).

Gerek sigortalanan mevduat kurumlarından, gerekse mudilerden gelecek kamuoyu baskısı mevduat sigortası yöneticilerinin limitsiz bir sigortayı limitli hale dönüştürmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca sigortanın limitli hale getirilmesi durumunda mudilerin bir şeylerin yolunda gitmediğini düşünerek yanlış bilgiye dayalı bir tahaccüm başlatabilmeleri dolayısıyla böyle bir dönüşüme gitmeden önce, mali yapısı kötü olan bankalar sistemden elenmelidir. Bu dönüşümle gerçekleşecek olan piyasanın etkin çalışması durumundan faydalanacak bankaların desteği alınmalı ve kamuoyuna paniği önleyici açıklamalar yapılmalıdır (Karabulut,2002:64-65).

Mevduat sigortası sistemleri tasarruf ve kredi kuruluşları dokuz ayrı risk grubuna göre çoğu sabit prim uygulamasıyla sınıflandırılmıştır. Bu risk grupları bankaların sermaye yeterliliğine göre belirlenmiştir (Abeles,1996:13).

Sağlıklı kuruluşlarla riskli kuruluşların aynı primi ödemesinden kaynaklanan rekabet bozucu etki sabit primin en önemli dezavantajıdır. Sabit prim, sermaye yapısı güçlü bankaların ve vergi ödeyenlerin riskli kuruluşlara zımni bir destek vermesi anlamına gelmektedir (Karabulut, 2002:65).

Riskli sermaye yapısına sahip bankaların, verme eğiliminde oldukları yüksek faizin yüksek primlerle engellenmesine imkân sağlaması riske dayalı primlerin en önemli avantajıdır. Ayrıca, açıklanan risk kategorileri de mudilerin banka seçiminde önemli rol oynayacaktır. Risk bazlı primler, bankaların yüksek net değerle çalışması için bir teşvik niteliğindedir Düşük sermaye aşırı risk almaının önemli bir sebebi olduğu için bu durum aşırı risk alma eğilimlerini engellemektedir (Karabulut, 2002:65).

Uygulama güçlükleri risk bazlı primlerin uygulanmasında en önemli engeldir. Bazı iktisatçılar, mevduat sigorta kurumlarının yanlış risk hesaplamaları yapabileceğini ve sermaye seviyesini gereğinde düşük tutabileceklerini vurgulamaktadırlar. Ayrıca, sabit sermaye standartlarının da maliyetsiz olmadığını ve gerekenden daha fazla bir sermaye standardı bankalar için onların maliyetini yükseltmekte olduğunu belirtmektedirler (White, 1989:21).

Bazı iktisatçılar, mevduat sigortasının oluşturduğu rekabeti engelleme, aşırı risk alma, suiistimal gibi sorunları engellemenin tek yolunun açık mevduat sigortası sistemini değil de zımni mevduat sigortası sistemini uygulamak olduğunu öne

sürmektedirler. Bu durumda, mudilerin bir bankacılık krizi durumunda otoritelerin kendilerini büyük zararlara uğramaktan kurtaracaklarını bilmeleri, mevduat sigortası sisteminin ortaya çıkardığı sorunları önemli ölçüde hafifletmektedir (Karabulut, 2002: 66).

Bu tür bir zımni sigorta politikası, rekabeti, küçük bankaların aleyhine olacak şekilde bozduğundan ve vergi ödeyenlere büyük bir yük bindirdiğinden dolayı halen birçok eleştiriye konu olmaktadır (Karabulut, 2002:67).

Mevduat sigortasının özel sigorta kurumları tarafından yapılması mevduat sigortası sisteminin daha etkin çalışması yönündeki önerilerden birisidir. Böylece kriz durumunda vergi ödeyenlerin karşılamak zorunda olduğu yüksek maliyetlerden kaçınılabılır ve kriz maliyetlerinin bütçeye ek yük getirmesi sorunu çözülebilmektedir. Bu görüşü savunanlar, ayrıca özel sigorta kurumlarının daha etkin bir yönetim uygulayabileceğini vurgulamaktadırlar. Fakat özel sigorta şirketlerinin milyarlarca Dolar maliyetin altından kalkması pek mümkün görünemediğinden özel mevduat sigortasını önerenler, bu sorunun reasürans yoluyla çözülebileceğini öne sürmektedirler. Burada reasürans, özel sigortanın arkasında bir de hükümet garantisi bulunması anlamında kullanılmaktadır. Ama bu durum, bürokrasiyi arttıracak ve kamu mevduat sigortasının dezavantajları devam edecektir (Karabulut, 2002:67-68).

Mevduat sigortası satın alma yükümlülüğünün, kurumlardan mudiye aktarılması mevduat sigortası sisteminin daha etkin çalışması yönündeki önerilerden birisidir. Bu durum, hem mudinin daha iyi bir gözetim yapmasına yönelik bir teşvik olacak, hem de bankaların risklilik yapısı sigorta satın alıp almama yönündeki kararı belirleyeceğinden, bankaların aşırı risk alması yönünde bir engel oluşturacaktır. Böylece, yüksek faiz öneren aşırı riskli bankaların önerdikleri ek getiri, sigorta masrafları nedeniyle ortadan kalkacaktır (Karabulut, 2002:68).

Belli koşullarda mevduat sigortasının iptal edilmesi mevduat sigorta sistemlerinin etkin çalışması için son öneridir. Fakat mevduat sigortası sisteminin temelinde, mudinin bankaya güvenmesinin sağlanması olduğundan, bu uygulama güveni sarsma ihtimali nedeniyle, sigorta sistemlerinin, sigorta iptali tehditlerinden kaçınması gerekmektedir (Karabulut, 2002:68).

2.2.3.6. Krizi Önleme ve Yönetmede Kambiyo Sisteminin Bozucu Etkisini Önlemek

Döviz piyasalarında istikrara yönelik önerilerin tüm amacı, finansal işlemler alanında spekülasyon unsurlarının azaltılması veya finansal işlemlerin reel iktisadi etkilerinin asgariye indirilmesidir. Bu konuda aşağıdaki önerilerden bahsedilebilmektedir (Akdiş, 2000:107)

İşlemlerin Vergilendirilmesi: Sermaye hareketlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak vergi aracılığıyla kısıtlanmasını öngören Tobin Vergisi düşüncesine göre; uluslar arası sermaye hareketleri üzerine işlemin vadesi ile orantılı yeni bir vergi konularak spekülasyonun maliyetinin yükseltilmesi gerekmektedir. Kısa vadeli sermaye akımlarının uzun vadeli sermaye akımlarına göre daha az verimli kılınması, ayrıca kredi alan ülkelere bu yolla vergi geliri sağlanması düşünülmektedir. Fakat bu durum, globalleşme ile varılmak istenen sınırsız ve sınırlandırmaz bir dünya ticareti yolunda oluşan çok büyük bir engel olacaktır.

Katlı Döviz Kuru Uygulanması: Sermaye hareketleri alanındaki döviz kurunun spekülasyonla belirlenerek dış ticaret ve enflasyon üzerinde oluşabilecek istenmeyen etkilerden korunması için katlı döviz kuru uygulaması ile sermaye piyasası işlemleri için ayrı, mal ve hizmet işlemleri için ayrı döviz kuru uygulanması düşünülmektedir.

Kurların Sabitleştirilmesi ve Kur Limitlerinin Belirlenmesi: Bir ülkenin kambiyo kuru sistemini seçimi konusunda mevcut amaçlar açısından iki nokta önemlidir. Birinci nokta, birçok yükselen ekonomi çok sayıdaki esneklik biçimlerinden birisine geçiş yaparak ciddi bir biçimde aşırı değerlenmiş sabit kambiyo kurunun eşlik ettiği artan duyarlılıktan kaçınmıştır. İkincisi ise; otoriteler sabit bir kambiyo kurunun ya da bir para kurulunun kendi koşullarında en uygun sistem olduğuna karar verirlerse o zaman likiditesini yitirmiş ancak ödeyebilirliği olan bankalar için son kredi mercii operasyonlarının nasıl yapılacağına ilişkin olağanüstü durum düzenlemeleri yapmalıdırlar. Döviz kurunu sabitlemek demek, döviz kurunu düşük enflasyonlu bir ülkenin parasına sabitlemek veya bir bant içerisinde hareket etmesine izin vermek demektir (Boran,2006:54).

Döviz kurunu sabitlemek keskin devalüasyon yapılmasına, devalüasyon borçların yükselmesine, bankalar ve diğer firmaların iflas etmesine, fon arzının kısılmasına neden olmakta, sonuçta da ekonomide bir daralma ortaya çıkmaktadır. Devalüasyonun bir kriz ortamında olması, merkez bankasının enflasyonu kontrol altında tutabileceğine ilişkin güveni ortadan kaldırmakta, bunun sonucunda faizler çok yüksek düzeye çıkmaktadır. Faizlerin yükselmesi hem bankaları hem de reel sektörü daha da zayıflatmakta, bu da krizin kendi kendini besleyerek derinleşmesine neden olmaktadır (Alp, 2001:684-685). Sabit kur uygulaması temel alınan gelişmelerin ve politikaların sürekli uyumunu ve de ulusal politikaların önemli bir bölümünün uluslararası kararlara tabi olmasını gerekli kılmakta, fakat ulusal devletlerin böyle bir bağımsızlıktan feragat etmeleri pek kabul edilebilir gözükmemektedir (Akdiş, 2000:107).

Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Krizler

2.3.1 Dünya’da Yaşanan Başlıca Krizler

Kapitalizmin gelişme sürecinde yaşanan en büyük kriz olan 1929 Dünya Buhranı’nın etkileri geçtikten sonra 1980’lerin başlangıcına kadar dünya ekonomisinde büyük boyutlu bir ekonomik ve finansal krize rastlanmamaktadır. Bu arada çok büyük boyutlarda olmamakla birlikte 1980’li yılların basında gelişmekte olan ülkelerin dış borç yükümlülüklerini yerine getirememeleri sonucu yaşanan borç krizi, gelişmiş ve gelişmekte olan dünyada etkileri uzun süre devam eden ciddi ekonomik problemler yaşanmasına ve bir bütün olarak dünya ekonomisinin daralmasına yol açmıştır (Varlık,2002:161)

Dünyada yaşanan mali krizlerin küresel etkileri de olan belli başlılarını 1992-1993’te ortaya çıkan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizi, 1994-1995’te Latin Amerika’daki kriz, etkilerinin hala sürdüğü konuşulan Asya krizi, Rusya krizi, Arjantin krizi ve son olarak yakın zamanda yaşanan 2008 ABD Mortgage Krizi olarak kabul etmek mümkündür

2.3.1.1. Avrupa Döviz Kuru Mekanizması Krizi

Finansal serbestleşme sonrası, 1992-93 yıllarında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ortaya çıkan Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (ERM) krizi finansal özellikli ilk büyük krizdir. Krizin çıkmasında özellikle ABD faiz oranlarına göre

yüksek olan Avrupa ülkeleri faiz oranlarının yabancı sermayeyi bu istikrarlı bölgeye çekmesi, ülke paralarının aşırı değerlenmesi ve cari açıkların artması en önemli faktördür. Diğer yandan Avrupa ülkelerinde krizden önce uygulanan gevşek maliye politikasıyla sıkı para politikası sonuçlarının verimli olmaması da krizin çıkmasına yol açmıştır. Cari açıkları finanse etmede gerekli olan yabancı sermayeyi çekmek için yüksek tutulan faiz oranları yatırımları engellemiş ve gerilemeye neden olmuştur. Ayrıca artan faiz oranları paralarını Alman Mark'ına bağlayan diğer Avrupa ülkelerini de, Almanya'nın bu sıkı para politikalarına uyumlaşma zorunda bırakarak onları da krize sürüklemiştir (Tunca ve Karabulut,2001:932). Bütün bu faktörlere bağlı olarak ERM Krizinin nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür; sabitlenmiş döviz kurunun, aşırı değerli paraların, finansal liberalizasyonun, çelişkili politikaların ve uluslararası sermaye piyasalarındaki spekülasyonun bir sonucu olarak ortaya çıkan çıkmıştır.

2.3.1.2. Latin Amerika Krizi (1994-1995)

1980'li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermekteydi. Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler ihtiva etmesine rağmen biraz daha gelişmiş durumdaydı. Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Nikaragua, Peru ve Venezüella'da finansal sektör tam anlamıyla baskı altındaydı (Edwards, 1995:200). Bu ülkelerde finansal baskı politikaları, faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tesisinin devlet tarafından yapılması, menkul kıymet borsalarının ve yeni mali kurumların kurulmasının engellenmesi, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansal baskı politikaları Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına yol açmıştır.

1994 yılında Meksika'da yaşanan krize bakıldığında temel nedenin, 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında olumlu konjonktürün etkisiyle ülkeye gelen çok kısa dönemli sıcak paranın, değerlenmiş kur, yüksek cari ödemeler açığı, özel tasarruflardaki düşme ve politik istikrarsızlıkları görerek ülkeden çıkmaya başlaması olduğu görülmektedir. 1990-1993 arası dönemde ülkeye özel yabancı sermaye girişi 72.5 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. 1994 yılına girildiğinde kimse bir kriz öngörmemiştir. Aksine 1993 sonunda NAFTA' ya girişin Amerikan Kongresi'nde onaylanması ile birlikte yabancı sermaye ile ilgili beklentiler daha

fazla artmıştır. Ancak 1994'ün sonuna doğru oluşan panik havası ile ülke döviz rezervleri 26 milyar dolardan 6 milyar dolara gerilemiştir. Bu olayı büyük bir devalüasyonun takip etmesi ise finansal krize ortam oluşturmuştur (Dorukkaya-Yılmaz,1999:1127).

2.3.1.3. Asya Krizi

Asya Krizine yol açan temel sorunlar; krize en fazla maruz kalan ülkelerin ödemeler dengesi cari hesap kalemlerindeki kronik açıkların dengelenmesi yönünde gerekli önlemlerin alınmamış olması, döviz kurlarının çok uzun süre uluslararası para piyasalarında meydana gelen gelişmeler dikkate alınmadan ABD dolarına endekslenmesi olarak söylenebilir (Dorukkaya ve Yılmaz,1999:127).

1997 yılına kadar Asya, gelişmekte olan ülkelere akan sermayenin neredeyse yarısına yakını çekmekteydi. Özellikle Güney Asya ekonomileri yüksek faiz politikası izleyerek yüksek kar elde etmek isteyen yabancı yatırımcıları kendilerine çektiler. Bunun sonucu olarak bu ekonomiler yüksek miktarda sıcak para çektiler ve değerli kıymetlerin fiyatı yükseldi. Bu yıllarda, yani 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında, Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur ve Güney Kore ekonomileri %8 ile %12 arasında yüksek büyüme gerçekleştirdiler. Doğu Asya Mali Krizi Temmuz 1997'de Güney Kore'de KIA firmasının iflası ile başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen birçok Asya ülkesinin para birimlerini, borsalarını ve diğer kıymetlerini etkileyen ekonomik krizdir. Güney Amerika'daki olaylar, özellikle 1994 Meksika peso krizi yüzünden güvenlerini yitiren batılı yatırımcılar Doğu Asya ülkelerinde tuttıkları portföy yatırımlarını çekmeye başladılar. Oluşan domino etkisi sayesinde bir süre sonra küresel bir kriz olmuştur (Coşkun-Balatan,2009:13).

2.3.1.4. Rusya Krizi

Kriz öncesi 1996 ile 1997 yılları arasındaki dönemde Rusya'da finans ve kredi faaliyetlerindeki yabancı yatırım miktarı yaklaşık %229 oranında artmıştır. Bu dönemlerde Rusya'da bankalara düşük faizlerle kolayca para akıtılmış, bankalar da iç piyasada oldukça yüksek faizlerle bu paraları plase etmişlerdir. Ancak gerek dünya petrol fiyatlarındaki düşme ve gerekse Rusya'nın dış gelirlerinin %40'ını sağlayan enerji hammaddeleri sebebiyle uğranılan 10 milyar dolarlık kayıp, piyasaya verilen kredilerin geri dönüşlerinde problemler meydana getirmiş, kriz başlamamıştır (Coşkun-Balatan,2009:14).

2.3.1.5. Arjantin Krizi

Arjantin'de krizin oluşmasında asıl faktör IMF ile olan ilişkilerdir. 2001 yılının ortalarına doğru Arjantin'de ekonomi politikalarına duyulan güvensizlik, özellikle Temmuz ayında üç büyük kredi derecelendirme kuruluşunun Arjantin'in kredi notlarını düşürmesiyle açıkça ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine özellikle Arjantin'de önemli aktifleri bulunan İspanyol bankalarının piyasalardan çekilmeye başlamaları ile birlikte iyice artan güvensizlik ortamında ülkeden hızlı bir şekilde kaynak çıkışı yaşanmaya başlanmıştır; zamanın Ekonomi Bakanı Cavallo bu durumun önüne geçmek için IMF ile tekrar anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Ancak IMF, Arjantin'den para kurulu uygulamasına son vermesini ve aynen Türkiye'de olduğu gibi dalgalı kur rejimine geçilmesini istemiştir. Cavallo, IMF'nin bu isteğini kabul etmeyince IMF verilmesi gereken 1,3 milyar Dolarlık kredi dilimini dondurmıştır. Bu durum ülkeden kaynak çıkışını hızlandırmış ve krizi tetikleyici en önemli etkenlerden biri olmuştur (Evirgen,2004:9).

2.3.1.6. ABD Mortgage Krizi

Gelişmiş ülkelerin en önemli gayrimenkul finansman sistemi olan mortgage sistemi, kira öder gibi konut sahibi olmayı amaçlayan ve belirli bir gayrimenkulün uzun vadeli ve düşük faiz oranları ile alınan konutun ipotek gösterilmesi suretiyle kredi kullanılarak konut sahibi olmayı amaçlayan bir sistemdir. Mortgage sisteminde, gayrimenkulüne ipotek konulmak suretiyle borçlanan taraf borcunu önceden belirlenen vadelerde ödemeyi taahhüt etmektedir. Borçlu borcunu belirlenen vadelerde ödemez ise, kredi veren taraf ipotek konulan gayrimenkulü satma ve alacağını bu tutardan tahsil etme hakkına sahip olmaktadır.

Bankalar daha fazla kredi verebilmek için, kredibilitesi zayıf olan kişilere verilen kredilerden doğan alacaklarını teminat göstererek, emlak tahvilleri çıkarıp bunları piyasadaki benzerlerine göre daha yüksek faizle (riski büyük olduğu için), ağırlıklı olarak riskli yatırımlardan yüksek kârlar elde etmeyi hedefleyen hedge fonlara satmışlardır. Ayrıca ipotekli gayrimenkuller üzerinden, emlak fiyatlarının artan kısmına yeni ipotekler yapılarak, yeni kredilerin alınması reel karşılığı olmayan kredi hacmini artırmıştır. Bu kredilerin değişken faizli krediler olması da mali piyasaları zor duruma sokmuştur (Başyigit,2010:30). Verilen kredileri tahsil edemeyen bankalar kaynak sıkıntısı içine girmişler ve finansal piyasalarda oluşan

güvensizlik sonucu bankaların birbirlerine borç verme konusunda çekingen davranmaları, likidite sorununu doğurarak mali sistemin durmasına yol açmıştır.

Bireysel mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler piyasasında ABD'nin lider olması, 2007 yılı itibari ile konuta dayalı menkul kıymetlerin hemen hemen hepsinin bu ülkeden ihraç edilmesi ABD'de başlayan finansal bir sorunun dünya çapında finansal piyasalar üzerinde domino etkisi yapmasına neden olmuştur (Başyiğit,2010:31)

Bu gelişmeler ABD ve diğer gelişmiş ekonomilerin mali sistemini yeniden yapılandırılmasına, gelişmekte olan dünyanın sermaye hareketleri ile ilgili politikalarını yeniden gözden geçirmelerine yol açmıştır.

2.3.2 Türkiye'deki Finansal Krizler

2.3.2.1. 1994 Krizi:

1993 yılında, KİT açıkları, altyapı yatırımları, ücret ve maaşlardaki hızlı artışlar, Körfez savaşı ve terörle mücadele nedeniyle artan ve faizler üzerinde büyük baskı yaratan kamu açıklarının finansman maliyeti düşürülmek istenmiştir. Bu amaçla, borçlanma miktarına sınırlamalar getirilerek faiz oranları düşürülmeye başlanmış ancak yüksek enflasyon, yüksek cari işlemler ve bütçe açıkları gibi iç ve dış dengesizliklerden dolayı TL'ye güven azaldığından, TL tutmanın çekiciliği kalmamıştır. Ayrıca 1994 yılından geçerli olmak üzere tahvil ve bonolardan elde edilecek gelire %5 oranında gelir vergisi stopajı konulacağı ilan edilmiştir. Zaten dış kaynak bulmakta zorlanan hazine, iç piyasadan da borçlanmayı azaltma yoluna gidince, zorunlu olarak Merkez Bankası kaynaklarını yoğun olarak kullanmaya (parasallaşma) başlamıştır (Bahçeci, 1997:8). 1993'de çıkarılan iki yasayla Hazine'nin Merkez Bankasından kullanabileceği avans miktarı artırılmıştır. Faiz oranlarını düşürme hedefi gereği Merkez Bankası İnterbank faiz oranlarını yükseltmemiştir.

Sonuç olarak piyasadaki likidite fazlası devalüasyon beklentisiyle 1994 yılının başlarında dövize yönelmiştir. Kurlar hızlanmaya başlamış ve 1994 yılı başında resmi kur ile serbest kur arasındaki fark %23'ü geçmiştir. Bu gelişmeler üzerine, 26 Ocak 1994 tarihinde TL yaklaşık %14 oranında devalüe edilmiştir. Bu devalüasyonu 1 Mart ve 17 Mart tarihlerindeki iki devalüasyon izlemiştir. TL'nin yabancı paralar karşısındaki değer kaybı Nisan ayına kadar sürmüştü, Ocak-Nisan

arasında TL'nin dolar karşısındaki değer kaybı nominal olarak %172'e kadar yükselmiştir. Yerli paranın yabancı paralar karşısındaki değer kaybının hızlanması sonucu kur-faiz makası daralmış, açık pozisyonlarını kapatma yarışında olan bankaların da dövize hücum etmeleri sonucu Merkez Bankası rezervleri hızlı biçimde erimiştir. Bunun sonucunda 1 Aralık 1993'de 7 milyar dolardan fazla olan döviz rezervleri 1 Mart 1994'de 3.3 milyar dolara düşmüştür (TCMB). Bütün bu gelişmelere Ocak 1994'de Moodys ve Standart and Poors isimli iki uluslararası kuruluşunun Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi ve üç küçük bankanın kapatılması eklenince Türk Ekonomisi krize sürüklenmiş ve 5 Nisana gelinmiştir. TL'nin çok fazla değer kaybetmesini önlemek amacıyla, Merkez Bankası 20 Ocak 1994 tarihine kadar müdahale etmediği bankalar arası para piyasasına müdahale ederek gecelik faiz oranlarını yükseltmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Devlet İç Borçlanma senetlerinin (DİBS) faiz oranları %50'lere kadar yükseltilmiş ve bu senetlerden alınan stopaj kaldırılmıştır. 1994 krizinin ekonomiye faturası ağır olmuştur. 5 Nisan 1994'de döviz rezervleri 3 Milyar dolarla dibe vurmuş, enflasyon oranı TÜFE bazında %106'lara fırlamıştır, TL bir gün içinde (5 Nisandan 6 Nisana kadar) yaklaşık %39 oranında değer kaybetmiştir (TCMB).

2.3.2.2. 1998 Krizi:

1997 yılında yaşanan Asya ve 1998 yılındaki Rusya krizlerinden Türkiye ekonomisi büyük ölçülerde etkilenmiştir (Özbilen, 1999:174). Asya ve Rusya krizlerinin etkisiyle iç talebi kontrol altına alıcı politikalar izlenmiş ve özel tüketici harcamaları azalmıştır. Kriz sonrası ortaya çıkan ekonomik belirsizlik de tüketim harcamalarının daha da çok kısılarak ekonomik büyümenin gerilemesine neden olmuştur. 1997 yılında %8,3 olan kişi başına GSMH büyüme hızı 1998 Rusya krizinden sonra hızlı biçimde düşmeye başlamış ve 1998 sonunda %3,8 olarak gerçekleşmiştir (Dorukkaya ve Yılmaz, 1999: 12).

2.3.2.3. 2000 Kasım Krizi:

Yabancı kreditorler Türk Bankaları'nın kredilerini yenilememişler ve portföylerindeki TL cinsinden getiri getiren menkul kıymetleri satmaya başlamışlardır. Kasım ayında yabancıların bu gibi işlemlerinden kaynaklanan net sermaye çıkışı 5,2 milyar doları geçmiştir. Devalüasyon beklentisi içindeki bankalar açık pozisyonlarını kapatmak üzere döviz talebini arttırmışlar ve piyasada likidite

sıkıntısı başlamıştır (Akyüz ve Baratov,2002:31). Kasım 2000'de yaşanan likidite krizinin nedeni, sadece piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi değil, aynı zamanda likidite talebindeki olağanüstü artışlardır. Ayrıca, bankacılık sisteminde geçmişten gelen birikmiş sorunlar, bankaların TMSF'na alınmasıyla birlikte, daha açık görülmeye başlanmıştır. BDDK'nun faaliyete başlamasındaki gecikmeler, enflasyonu düşürme programının bankaların davranışları üzerine etkisi, bankaların kurumsal ve bireysel kredilere yönelmeleri, kamu kağıtlarına olan kurumsal talebin deprem vergisinden sonra sadece bankalardan gelmesi, beyanname nedeniyle de gerçek kişilerden kamu kağıtlarına talep olmaması, Ağustos ayından itibaren programın özellikle özelleştirme hedeflerinde ortaya çıkan sapmalar, cari işlemler açığındaki büyüme, yabancı ve yerleşiklerin yıl sonu itibarıyla bilançolarındaki yabancı para risklerini azaltma eğilimi, para politikası tercihlerine bağlı olarak, likidite yönetiminde Merkez Bankası'nın rolünün sınırlandırılması nedeniyle, kriz sırasında Merkez Bankası'nın davranışı, krizin ortaya çıkmasında ve derinleşmesinde etkili olmuştur (Keskin, 1999:2).

2.3.2.4. 2001 Şubat Krizi:

Şubat 2001 yılında, mali piyasalardaki güvenin kırılğan yapısı finansal krize yol açmış, bunun bir sonucu olarak 2000 Enflasyonu Düşürme Programı'nda öngörülen para ve kur politikaları terk edilerek, 22 Şubat 2001 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiş, böylelikle Enflasyonu Düşürme Programı da sona ermiştir (Yıldırım,2004:13). Türkiye ekonomisinde 2000'li yıllarda yaşanan her iki finans krizi de, başta bankacılık sektörü olmak üzere bütün sektörleri ve ekonomik yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir. Şubat 2001 yılında, Hazine ihalesi öncesindeki olumsuz gelişmeler, uygulanan 2000 Enflasyonu Düşürme Programı'na olan güvenin tamamen kaybolmasına neden olmuş ve Kasım ayından sonra artan mali kırılganlığın da etkisiyle, doğrudan Türk Lirası'na karşı ciddi bir atak meydana gelmiştir. Ekonomide yaşanan likidite sıkışıklığı, özellikle kamu bankalarının aşırı düzeydeki günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu ortamda, uygulanmakta olan döviz kuru sisteminin sürdürülmesinin bankacılık sisteminin sorunlarını daha da ağırlaştıracağı ve ekonomi üzerine ek yükler getireceği gözönüne alınarak, 22 Şubat 2001 yılında Türk Lirası yabancı para birimleri karşısında serbest dalgalanmaya bırakılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda;

zayıf sermaye yapısına rağmen, aşırı açık pozisyon taşıyan bankacılık sektörü, görev zararları nedeniyle işlerliğini kaybetmiştir. Kamu bankaları, özelleştirme, yapısal ve hukuki reformlarda gecikmeler, Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ve cari açığın kritik sınırı aşması karşısında döviz kuru band uygulamasının öne alınarak gerekli müdahalelerin zamanında yapılamaması, başarılı olabilecek bir programın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur (Yıldırım,2003:14). Şubat 2001 yılında başlayan kriz, TL'nin yaklaşık %90 değer kaybetmesine yol açmıştır. Ulusal paranın bu denli yüksek bir değer kaybı, doğal olarak TMSF bünyesindeki bankaların piyasa değerini çok düşürmüştür. Böylelikle, devalüasyon, fon'daki bankaların satışını yabancı para cinsinden kolaylaştırmış, ancak bunların Türkiye ekonomisine olan maliyetini önemli oranda arttırmıştır (Altay, 2002:78-79).

2.3.2.5. 2008 Krizi:

Küresel krizin olumsuz etkileri Türk ekonomisi üzerinde 2008 yılının son çeyreği ile hissedilmeye başlandı. 2009 yılı boyunca Türkiye'nin krizin etkilerinin yaşandığı diğer ülkelere göre daha şiddetli etkilendiği ekonomide küçülme ve artan işsizlik oranları ile gözlenmiştir. Bu olumsuzlukların 2001 krizine göre daha az kırılğan bir makroekonomik yapıda gerçekleşmesi küresel krizin olumsuz etkilerinin ne derecede büyük olduğunu göstermiştir (Selçuk,2010:22).

Küresel ekonomik kriz ABD'de Ağustos 2007 tarihinde başlamasına rağmen Türkiye'de borsa 2007 yılı Aralık ayı sonuna kadar yükselmiş, 2008 yılı Ocak ayından itibaren krizin etkisi hissedilmeye başladığı için borsa da düşmeye başlamıştır. Aralık 2007'de 55.381,1 olan İMKB bileşik fiyat endeksi, Ocak 2008'de %23,1 oranında düşerek 42.697,6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Ocak 2008'de 42.697,6 olan endeks, %15,6 oranında düşerek Eylül 2008'de 36.051,3 olmuştur. Ayrıca İMKB bileşik fiyat endeksi Aralık 2007'den Eylül 2008'e kadar yaklaşık %35 değer kaybetmiştir. Bu kayıplara bakıldığında finansal piyasaların çok kırılğan olduğu ve krizin ilk etkisini burada gösterdiği görülmektedir (Yıldırım,2010:49).

Bu küresel krizin kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatmaktadır. ABD'deki taşınmaz mal piyasasının birden değer kaybetmesi ve bunun sonucu tutulu satışlardaki kişisel iflasların artmasının bu krizi tetiklediği düşünülmektedir. 2008 yılında ABD'deki taşınmaz mal piyasasında (özellikle konut fiyatlarında) büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bunun öncesinde ABD'deki konut fiyatları

2000’li yıllar boyunca büyük bir yükselme göstermiş, mortgage piyasası yaklaşık 10 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmış ve bu haliyle dünyanın en büyük piyasası olmuştur. Başlangıçta mortgage kredilerinin büyük ağırlığı, yüksek kaliteli müşterilere verilen kredilerden oluşuyordu. Zaman içinde krediler daha düşük kaliteli müşterilere de yönelmeye başladı. 2008 ortasında “sunprime mortgage” denilen bu düşük kaliteli müşterilere verilen kredilerin hacmi 1,5 trilyon dolara kadar yükselmişti. ABD’de faizler geçmişte son derece düşük düzeylerde olduğundan, bu kredileri kullanan düşük gelirli gruplar büyük ölçüde değişken faizli kredileri tercih etmişlerdi (Eğilmez, 2008: 67). FED ’in son dönemde faizleri peş peşe arttırmasına konut fiyatlarındaki düşüşün eşlik etmeye başlamasıyla, bu kişiler aldıkları kredileri geri ödeyememiş ve bu kişilerin iflas etmelerine ve hatta konutlarına el konmasına neden olmuştur.

Türkiye’deki bankacılık sisteminin mevcut yapısal özelliğiyle piyasadaki aktörlerin kriz sırasındaki davranış biçimleri Türkiye’nin bu krizi görece az hasarla atlmasına neden olmuştur. Buna göre özellikle 2001 krizinden sonra atılan adımlar Türkiye’deki bankacılık sistemini sağlamlaştırmış ve bir istikrara kavuşturmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’nun sıkı bir şekilde bankaları gözetimi, bankaların sermaye yeterliliklerinde bir eksiklik olmaması, döviz varlıklarıyla döviz yükümlülükleri arasında bir denge olması ve ABD’dekinin aksine Türkiye’de konut ipoteline dayalı tahvil ve bono ihracının yapılmaması olumlu birer yapısal özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan,2010:38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FINANSAL KRİZLERİN BANKA KARLILIKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 1997-2010 DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. Banka Karlılıkları Üzerine Yapılan Analizler İlgili Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Literatürde, banka karlılığı ve bunun en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilen faiz marjı konusunda çok sayıda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir bölümü, farklı ülkeler bazında bankaların karlılık performanslarını ele almaktadır.

Banka performansı konusundaki çalışmaların büyük bölümü sanayileşmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerdeki banka sistemlerini araştırmaya yöneliktir. Berger'in (1995) çalışmasında; Granger Nedensellik Testleri kullanılarak 1983-1992 döneminde ABD bankalarının öz kaynak getirileri (ROE) ile sermayelerinin aktiflerine oranı arasındaki ilişkinin yönü açıklanmıştır. Berger; öz kaynaklardan sağlanan getiri ile sermayenin toplam aktiflere oranı arasında pozitif güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Türk bankacılık sektörünün karlılık performansına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, bu konuda Kaya ile Tunay ve Silpar tarafından önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Kaya (2001) tarafından yapılan çalışmada, öncelikle bankacılık sektöründe aracılık maliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesinde kullanılan araçlardan birisi olan bankaların faiz marjını etkileyen faktörler konusunda bir literatür taraması yapılmış, daha sonra Türk bankacılık sektöründeki faiz marjı sektörel ve makro değişkenler kullanılarak modellenmiştir. Modelden elde edilen sonuçlar, Türk bankacılık sektöründe menkul kıymetler cüzdanı/toplam aktifler oranı ile zorunlu karşılık oranlarının artmasının net faiz marjının artmasına, toplam aktifler/M2 oranındaki artışın net faiz marjının daralmasına, cari işlemler dengesi/ Merkez Bankası rezervleri oranındaki azalmanın ise net faiz marjının artmasına neden olduğunu göstermiştir.

Beckmann (2008) 16 Batı Avrupa ülkesinin bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların 1979-2003 yılları arasındaki verilerini esas alarak panel veri

yöntemiyle, banka karlılığı üzerinde etkisi olan yapısal ve dönemsel belirleyici etkenleri analiz etmeye çalışmıştır. Sonuç olarak ise bankaların gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesinin karlılık üzerinde pozitif etkisinin olduğu, sektördeki yoğunlaşmanın toplam karlılığı önemli oranda etkilemediği ve ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar sonucunda milli gelirden yaşanan değişimlerin banka karlarında dalgalanmalara neden olduğu tespit edilmiştir.

Afanasieff, Lhacer ve Nakane'nin (2002) ortak çalışmalarında da, panel veri regresyonu teknikleri kullanılarak Brezilya'da bankaların net faiz marjlarının bileşenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Mikro ve makro ekonomik unsurların etkilerinin açıklanması için iki aşamalı bir analiz yapılmıştır. Sonuç olarak, makro ekonomik değişkenlerin Brezilya bankalarının karlılıklarını ve performanslarını daha iyi açıkladığı ortaya konmuştur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde banka karlılığı konusunda yapılan en kapsamlı çalışma; Demirgüç-Kunt ile Huizingha'nın 1999 yılında yaptıkları ortak bir çalışmadır. Bu iki araştırmacı, 1988-1995 döneminde 80 ülkenin bankacılık verileri kullanarak bankaların faiz marjlarının ve karlılıklarının bileşenlerini açıklamaya çalışmışlardır. Demirgüç-Kunt ve Huizingha'nın banka performansını araştırmakta kullandıkları değişkenler seti; makro ekonomik koşullar, vergileme, banka düzenlemeleri, finansal yapı ve yasal ölçütleri yansıtan çeşitli değişkenlerden meydana gelmektedir. Bu araştırmacılar; banka aktiflerinin ele alınan ülkenin milli gelirine oranı arttıkça ve piyasa yoğunlaşma oranı düştükçe bankaların faiz marjlarının ve karlılıklarının düştüğünü belirlemiştir. Gelişen ülkelerdeki banka piyasalarında, yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha karlı çalıştıklarını ortaya koyan araştırmacılar; gelişmiş ülkelerde bu durumun tamamen zıt olduğunu da tespit etmişlerdir.

Yine Demirgüç-Kunt ve Huizingha tarafından yapılan bir başka çalışmada, 1990-1997 döneminde finansal yapı ve gelişmenin banka karlılığı üstündeki etkisi araştırılmaktadır.(Demirgüç-Kunt ve Huizingha, 2001). Bu çalışma; finansal gelişmenin banka performansı üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ispatlamaktadır. Özellikle, bankacılıktaki gelişmeler arttıkça, banka piyasalarındaki rekabetin artmasından ötürü bankaların kar marjlarının düştüğü belirtilmektedir. Diğer taraftan, sermaye piyasalarındaki gelişmelerin bankalarla hisse senedi pazarları arasındaki

bağlantıları güçlendirerek bankaların net faiz marjlarının ve karlılıklarının artmasına olumlu etkide bulunduğu da tespit edilmiştir.

Bankacılık krizleri konusunda teorik tartışmaların büyük bir bölümü, özellikle negatif şoklardan sonra ekonomide kırılmalığa neden olan asimetrik bilgi, vade ve kur değişimi gibi bankaların özel nitelikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Mevduat sigortasının varlığı, piyasada belirlenen faiz oranlarının yapısı gibi faktörler de, bankaların karlılığını ve banka yöneticilerinin kredi operasyonları konusunda risk alma saiklerini etkilemesinden dolayı literatürde yoğun bir şekilde incelenmektedir. Özellikle ekonomilerin kurumsal yapısından kaynaklanan ve bankaları olumsuz etkileyen varlık fiyatlarındaki düşüşler ve ekonomik resesyon gibi negatif makro ekonomik şoklar, bankacılık sorunlarıyla karşılaşılma riskini artırmaktadır (Hutchison and McDill, 1999: 3). Goldstein ve Turner (1996: 9), bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasında neden olan faktörleri sıralamıştır. Bunlar dışsal ve içsel makro ekonomik değişkenlerdeki oynaklık, vade ve kur uyumsuzluğuna bağlı olarak bankacılık sisteminin yükümlülüklerindeki artış, kredilerde ve sermaye girişlerinde aşırı artışlar, varlık fiyatlarında ani kayıplar, altyapısı zayıf finansal liberalizasyon uygulamaları, aşırı kamu müdahalesi ve krediler üzerinde kontrollerin kaybolması, yanlış döviz kuru rejimleri, muhasebeleştirme, şeffaflık ve yasal yapıda eksikliklerdir.

Allen ve Gale (1998) ise varlık fiyatlarındaki azalma ile bankacılık krizlerini ilişkilendirmiştir. Allen ve Gale (1998), varlık fiyatlarındaki azalma ile bankacılık krizlerini ilişkilendirmiştir. Yazarlar, yaptıkları çalışmada riskli getiriye ve likiditesi düşük varlıklara sahip olan bir bankayı temsili olarak göstermişlerdir. Mevduat sahiplerinin riskli varlıklar üzerinde düşük getiri beklentisi içine girerlerse ani mevduat çekilişlerinin olabileceğini; bankaların ise likidite taleplerini karşılamak için riskli yatırımlarını satma girişiminde bulunması durumunda krizin varlık piyasalarına yayılabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer bankalarda mevduatı bulunan bankalar modelinin hesaba katılması durumunda, bankaların müşterilerden gelen likidite taleplerini karşılamak için bu bankalardaki varlıklarını likiditeye dönüştürmesi, bankacılık krizlerini ve banka iflaslarını daha da derinleştirecektir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, 1997-2010 yılları arasında yaşanan krizlerin, Türkiye'deki bankaların aktif karlılığı, öz sermaye karlılığı ve net faiz marjı üzerindeki etkilerini incelemektir. 2001 krizi ve 2007 krizi karşılaştırılmış ve banka karlılıklarının kriz dönemlerinden ne şekilde etkilendiği gösterilmeye çalışılmıştır. Kamu bankaları, özel sermayeli bankalar, yabancı sermaye bankaların karlılık değerlerinde oluşan farklılıklar da analize konu edilmiştir.

Karlılık, bankaların sektördeki rekabet pozisyonunun belirleyicilerini ve yönetim kalitesini ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda bankanın risk taşıma kapasitesinin ve/veya sermayesini arttırabilme durumunun belirleyicisidir. Aktiflerinden elde edilen gelirler ile pasiflerin maliyetleri ve yasal yükümlülükler arasındaki fark olarak tanımlanan net kar, bir bankanın faaliyetlerine devam edebilmesi ve en azından bulunduğu düzeyi koruyabilmesi açısından son derece önemlidir.(Yücedağ,2009:93)

Bankaların karlılıklarını incelerken kullandığımız rasyolar Aktif Karlılık, Özsermaye Karlılığı ve Net faiz marjı'dır. Bu oranları şu şekilde açıklayabiliriz;

Aktif karlılık, net gelirin toplam aktiflere oranını gösterir. Bankaların kaynaklarını (yatırımlarını) net kara dönüştürebilmesindeki yeteneğini ölçer. Diğer bir anlatımla varlıklarını ne ölçüde verimli kullandığını göstermektedir

$$\boxed{\text{Aktif Karlılık(ROA)} = \text{Net Kar} / \text{Toplam Aktifler}}$$

Aktif karlılık oranını belirleyen temel faktörler bankanın o yıl içerisinde elde ettiği kar ve varlık olarak elinde bulundurduğu değerlerin miktarıdır. Bankalar mevduat olarak topladıkları fonları risk algılamalarına, beklentilerine ve yatırım önceliklerine göre dönemsel gelişmelere de paralel olarak çeşitli yatırım araçlarını kullanarak değerlendirmektedirler. Bu araçlar bankaların asli görevlerinden olan kredi verme şeklinde olabileceği gibi, devlet iç borçlanma senedi, eurobond, döviz alım satımı veya bankalar arası para piyasasında gerçekleşen işlemler gibi finansal piyasalarda gerçekleşen işlemlere bağlı olarak oluşturulmuş olabilir. Bankaların topladıkları fonları ne şekilde değerlendirdikleri ve fatura ödeme, para gönderme ve

kredi kartı ihraç etme gibi diğer bankacılık faaliyetlerinin düzeyi ve başarısı dönemsel karlarının miktarını belirlemektedir. Buna paralel olarak son dönemlerde Türk lirası yatırım araçlarına, özellikle de enflasyona endeksli hazine kâğıtlarına yatırım yapan bankaların ciddi miktarlarda kar elde ettiklerini görmekteyiz.

Öz sermaye karlılığı, Net karın Öz sermaye ye oranını göstermektedir

$$\text{Öz Sermaye Kârlılığı(ROE)} = \text{Net Dönem Kârı} / \text{Toplam Öz Sermaye}$$

Öz Sermaye karlılığı ise, ortakların bankalara kaynak olarak bırakmış oldukları fonların bir birimine düşen karlılığı ölçen orandır. Bankaların yönetimindeki başarı derecesi karlılık durumunun analizinde önemli bir göstergedir.

Net faiz karlılık oranı ise; banka faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farkın gelir getiren aktiflere ya da toplam banka aktiflerine oranı olarak tanımlanmaktadır. Net faiz gelirleri banka karlarının en önemli belirleyicileri olmakta ve banka net faiz gelirlerinin istikrarlılığı ve sürekliliği bankaların finansal sistemde sağlıklı bir şekilde var olmasını ve finansal sistemin sıhhatli çalışmasını sağlamaktadır. (Erol,2007:1) Yani banka varlığına karşılık elde edilen faiz gelirini göstermektedir.

$$\text{Net faiz marjı(NFM)} = \text{Net Faiz Geliri/Toplam Varlıklar}$$

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Türkiye'deki bankaların karlılık oranlarının finansal krizlerde hangi yöne ve ne ölçüde etkilendiğini açıklayabilmek için SPSS programında parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır.

Kruskal-Wallis ve Wilcoxon işaretli sıra testini kullanmadan önce değişkenlerin kendi arasında parametrik olmadığı ortaya koymak amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır.

Kolmogorov -Smirnov testi; rasgele bir örnekleme, belirli bir dağılıma (düz, normal veya poisson) ne kadar iyi uyduğunu belirlemede kullanılır. Söz konusu testi kullanarak bir serinin normal dağılıp dağılmadığı tespit edilebilir. (Akgül Aziz; Çevik Osman,2005,132)

Kruskal-Wallis Testi; parametrik sına ma tekniklerinden tek yönlü varyans çözümlemesi yerine kullanılabilen bir tekniktir. Bağlantısız n sayıdaki örnek kütlelerin farklı ana kütlelerden gelip gelmediğinin sınamasında kullanılan bir tekniktir. Aynı zamanda 3 veya daha fazla ana kütlede n elde edilen örnek kütlelerin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır.(Tekin 2009 :174)

Wilcoxon Signed Ranks Testi; tekrarlanan değerler için kullanılmaktadır. Araştırmaya konu örneklem iki durumda veya iki farklı koşulda ölçülüyorsa, Wilcoxon Signed Ranks Testi kullanılabilir. bu test, tekrarlanan ölçekli t -testinin nonparametrik alternatifidir. Fakat ortalamaların karşılaştırılması yerine, Wilcoxon Signed Ranks Testi, değerleri sıralamak ve karşılaştırmak için iki farklı zaman dilimine (zaman 1 ve zaman2) şeklinde dönüştürülür ve bu iki zaman dilimi arasında, değerlerde bir değişme olup olmadığını test eder (Kalaycı,2008:104).

3.4. Türk Bankacılık Sisteminin 2000-2008 Yılları Arasında Genel Bir Değerlendirmesi

Türk bankacılık sektörü için 2002 yılı,2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan finansal krizin ardından toparlama döneminin başlangıcı olmuştur. Finansal kriz bankacılık sektörünü farklı kanallardan önemli ölçüde etkilemiştir. Yükselen faiz oranları vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını artırmış, bankaların portföylerinde bulunan menkul kıymetlerin değeri düşmüş 2001 yılı şubat ayında dalgalı kur sistemine geçilmesiyle birlikte devalüe edilen Türk lirası yüksek açık pozisyonla çalışan bankaların önemli ölçüde kambiyo zararlarına uğratmıştır (BDDK,2001:12).

Yaşanan ekonomik krizlerden sonra, 2001 yılında Türk bankacılık sektöründe bankaların birleştirilmesi, sermayelerinin artırılması ve el konulan bankaların tasfiye edilmesi suretiyle yapılan iyileştirme sonrasında Türk bankacılık sektöründe köklü değişiklikler söz konusu olmuştur.

Bu değişikliklerin başında, 1999 yılında BDDK'nın kurulmasıyla beraber, bankaların gözetim ve denetimlerinde özerk ve tek merkezli bir dönem başlamıştır. 1999-2007 döneminde gözetim ve denetime dair ve özellikle bankaların risk yönetim faaliyetleriyle ilişkili çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Bankaların etkin bir risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurması, risk yönetimi ve iç denetimden sorumlu

denetim komitesi kurma zorunlulukları bu dönemde yapılan düzenlemelerin başında gelmektedir.

Bankaların tasfiye edilmesi, birleştirilmesi ve satılması faaliyetlerine bağlı olarak, 2000 yılı sonunda 70 olan banka sayısı Mart 2008 itibariyle 46'ya gerilemiştir. Toplam 46 bankanın 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli, 18 tanesi yabancı sermayeli olmak üzere 32 tane ticaret bankası, 13 tanesi de kalkınma ve yatırım bankası ve bir tanesi de Birleşik Fon Bankasıdır. Küçük pay sahiplikleri de dikkate alındığında yabancı banka sayısı 28'e çıkmaktadır (www.bulentsenver.com/Kultur/doc/Banka).

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizin olumsuz etkileri yerini 2003 ve 2004 yılında sektör için olumlu gelişmelere bırakmıştır. Özellikle enflasyonla mücadele programına bağlı olarak faiz oranları düşmüş, döviz kurunda istikrar sağlanmıştır. Krizin ardından uygulamaya konulan bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma çalışmalarıyla birlikte, TMSF bünyesinde bulunan bazı bankaların satışı devri yada başka bir banka adı altında birleştirilmeleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bankacılıkta karlılıkta görülmeye başlanmıştır(Çelik-Kaplan,2010:10)

Sektördeki olumlu hava 2005 2006 yıllarına kadar devam etmiştir.2004 yılında toplam aktiflerin GSMH oranı %71 düzeyinden 2005 yılında %82'ye yükselmiştir. Aynı oran 2006 yılında %85 oranına ulaşırken bankacılık sektörü büyüme hızı yılın ikinci yarısında gerilemeye başlamıştır.2006 yılındaki önemli bir gelişme yabancı bankaların sektöre girişi artmıştır.2005 yılında 13 yabancı banka varken 2006 yılında 15 yükselmiştir. Yine aynı şekilde 2007 yılında daha fazla giriş sağlayarak sayıları 18'e yükselmiştir (Bankalarımız,2006:36).Türk bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermayeli bankalar Hollanda, Almanya, Fransa ve İtalya gibi gelişmiş Avrupa ülkeleridir. Genellikle Sektöre yabancı banka girişleri sektörde buluna bir bankanın satın alınması ya da yerli sermayeli bir bankanın yabacıya dönüşmesi şeklinde olabilir.

2008 yılında ise Bankacılık sektörü tekrar Türkiye ekonomisinde hissedilir derecede etkisini göstermeye başlayan yeni bir krizin ortamına sokmuştur. 2008'deki krizde ise; 2007 yılı ortalarında ABD konut piyasasında başlayan sorunlar giderek büyümüş ve gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere de sirayet ederek küresel bir boyut kazanmıştır. Krizin nedenlerini, likidite bolluğu ve bunun

sonucunda verilen özensiz krediler, aşırı menkul kıymetleştirme, saydamlık eksikliği, derecelendirme kuruluşlarının etkinliğindeki yetersizlik ve düzenleyici ve denetleyici kuruluşların müdahalede gecikmesi olarak sıralayabiliriz. Küresel finansal kriz banka iflasları mali sistemdeki konsolidasyonlar ve devletleştirmelerden sonra reel sektöre de yansıyor küresel büyüme oranlarını düşürmüş, enflasyonist etkiye yol açmış ve regülasyon taleplerinin daha yüksek sesle dillendirilmesine neden olmuştur (Alantar,2008:1).

3.5. 2001-2008 Finansal Krizlerin Banka Karlılıklarına Etkisinin İncelenmesi

Bir ekonomide bankacılık sektörünün stratejik önemi vardır. Çünkü olası bir bankanın iflası halinde mevduat sahipleri, kredi kullananlar ve diğer bankalar bundan olumsuz etkilenirler. Diğer bankalarda mevduatı bulunanlar kendi bankalarının da benzer bir sorun yaşayabileceğini düşünerek mevduatlarını geri çekmek isteyebilirler. Mevduat sahiplerinin bu taleplerine kısa zamanda cevap veremeyen bankalar domino etkisiyle peş peşe iflas edebilirler. Ödeme güçlüğü çeken bankalar alacaklarını vadesi gelmeden tahsil etme ve aktiflerini değerinin altında satma yoluna gidince, parasal kesimde başlayan bir sorun reel kesimi de etkisi altına alabilir (Toprak-Demir,2001:13)

2000-2001 yıllarında yaşanan krizin öncelikle bankacılık kesimi etkilemiş; kriz öncesi fona devredilen bankaların maliyeti 6 milyar dolardan 12 milyar dolara sıçramış, kredilerin dondurulması nedeniyle reel sektör çalışamaz hale gelmiştir, Ekonomi çok ciddi bir resesyona girmiştir. Bankacılık sektörünün ekonomiyeye maliyeti 40 – 50 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir (Sakarya,2006:77).

Kriz ortamında kamu bankalarının devletten olan alacaklarının ortaya çıkarttığı finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları, bir yandan zararlarının gittikçe artmasına diğer yandan da mali sektörde istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Bu durum piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler karşısında yabancı yatırımcıların ülkeyi terk etme çabaları, TCMB döviz rezervlerinde büyük miktarda erimeye yol açmıştır. 2002 yılında yoğun biçimde kısa vadeli dış borç kullanan bankacılık sistemi, yabancı bankaların kredilerini geri

çağırılmaları sonucunda, döviz rezervlerinde azalmaya ve döviz kurları üzerinde yukarı yönlü baskıya yol açmıştır. Kasım krizini takiben alınan tedbirlerle kısa vadeli istikrar sağlanmış, ancak bu durum şubat ayına kadar sürdürülebilmiş ve sonrasında yeni bir kriz yaşanmıştır. Bankacılık sektörü, Kasım krizi sonrasında faiz riski, Şubat krizi sonrasında ise hem faiz hem de kur riski sonucu önemli kayıplara uğramıştır (Sayılğan,2003:60).

Çalışmanın bu bölümünde yaşanan bu iki krizin, ekte gösterilen veri seti ki bankaların 1997-2010 yılları arasındaki karları incelenecek, aşağıda belirtilen testler uygulanarak çıkan sonuçların analizi yapılmaya çalışılacaktır.

3.5.1. 2000-2001 Finansal Krizin Banka Karlılıklarına Etkisi

Bu kısımda, 2000-2001 finansal krizinin banka karları üzerindeki etkisini tespit edebilmek amacıyla kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı sermayeli bankaların 1997-2001 yılları ile 2002-2004 yılları ROA, ROE ve NFM değişkenlerinin ortalama değerleri alınmıştır. Finansal krizi öncesi ve sonrası bankaların yıllık ROA, ROE ve NFM değerleri karşılaştırılarak; Türkiye’de faaliyet gösteren kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı sermayeli bankalara etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Kullanılan veri seti ile ilgili olarak öncelikle normal dağılıma sahip olup olmadığı incelenmiştir. Kullanılan ROA, ROE ve NFM değişkenlerinin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testlerinden faydalanılarak elimizdeki verilerin normal dağılım test sonuçları Tablo3.1 de verilmiştir.

Tablo 3.1 2001 Yılı Finansal Krizi Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	Sig.	İstatistik	df	Sig.
Kriz Öncesi Net Kar/Toplam Aktif	,113	32	,200	,936	32	,049
Kriz Öncesi Net Kar/Sermaye	,218	32	,000	,721	32	,000
Kriz Öncesi Net Faiz/Toplam Aktif	,129	32	,189	,896	32	,005
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif	,319	32	,000	,654	32	,000
Kriz Sonrası Et Kar/Sermaye	,275	32	,000	,582	32	,000
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif	,192	32	,004	,904	32	,008

Yukarıdaki tabloya göre Shapiro-Wilk ve Lilliefors düzeltmeli Kolmogorov - Smirnov test sonuçlarına göre; kriz öncesi ve sonrası ROA, ROE ve NFM değişkenleri normal dağılım göstermemektedir.(Özdamar,2004:303)

Yani test sonucunun anlamlı çıkması ($p < 0.05$), söz konusu dağılımın, normal dağılımdan önemli ölçüde farklı olduğunu, başka bir deyişle normal dağılım olmadığını göstermektedir. Tablo 3.1’de görülebileceği gibi her bir kategori için p değeri 0.05’den düşüktür. Yani, örnekleme ilişkin dağılım normal dağılımdan önemli ölçüde farklıdır.

Buna göre veri setinin analizinde kriz öncesi ve sonrası ROA, ROE ve NFM değerlerini karşılaştırmak için nonparametrik testlerden olan Wilcoxon Signed Ranks Testinden yararlanılmıştır.

Wilcoxon Signed Ranks Test

Kullanılan veri setinin hipotezini şu şekilde oluşturabiliriz.

H_0 : Bankaların ROA, ROE ve NFM ‘nin Kriz öncesi ve sonrasındaki değerleri arasında fark yoktur.

H_1 : Bankaların ROA, ROE ve NFM ‘nin Kriz öncesi ve sonrasındaki değerleri arasında fark vardır.

Tablo 3.2 2001 Finansal Krizi Wilcoxon Signed Ranks Testi

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif - Kriz Öncesi Net Kar/Toplam Aktif	Negative Ranks	28	18,36	514,00
	Positive Ranks	4	3,50	14,00
	Ties	0		
	Toplam	32		
Kriz Sonrası Net Kar/Sermaye - Kriz Öncesi Net Kar/Sermaye	Negative Ranks	29	17,31	502,00
	Positive Ranks	3	8,67	26,00
	Ties	0		
	Toplam	32		
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif - Kriz Öncesi Net Faiz/Toplam Aktif	Negative Ranks	28	17,86	500,00
	Positive Ranks	4	7,00	28,00
	Ties	0		
	Toplam	32		

	ROA	ROE	NFM
Z	-4,675(a)	-4,450(a)	-4,413(a)
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000

Tablo 3.2 incelendiğinde P değeri 0,05'ten küçük olduğundan H_0 hipotezini red etmemiz gerekir. Dolayısıyla 2000-2001 kriz öncesi ve sonrası ROA, ROE ve NFM değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir değişim gösterdiği saptanmıştır. Yani 2001 krizinden sonra banka karlarının kriz öncesi kar değerlerine eşit olmadığı gözlenmiştir.

Elde edilen bulguları şöyle özetlemek mümkündür; 2000-2001 yılında yaşanan finansal krizin bankaların ROA, ROE ve NFM oranlarını değiştirdiği gözlenmektedir. Buna göre kriz döneminde kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar oldukça etkilenmişlerdir. 2000-2001 krizinde bankaların hepsinin ciddi döviz açık pozisyonları bulunmaktaydı. Yani bankalar kriz öncesi izlenmekte olan döviz politikasına güvenerek dışarıdan döviz ile borçlanıyorlardı. Döviz politikasının da Merkez Bankası her gün için döviz fiyatlarını ne kadar artıracaklarını önceden ilan ediyordu ve bu artışlar hep çok küçük miktarlarda gerçekleşiyordu ve kontrollü bir döviz politikası uygulanıyordu. Gerçekleşen bu borçlanmalar ile elde ettikleri dövizleri içeride TL'ye çevirip kredi vererek veya DİBS olarak değerlendiriyorlardı ve kar ediyorlardı. Ancak bir gecede yaşanan devalüasyonun ardından ciddi zararlar yazdılar. Çünkü alacakları, yatırımları ve ellerindeki fonların çoğu TL cinsinden olan bankaların varlıkları sabit kalırken döviz cinsinden olan borçları nedeniyle yükümlülükleri bir gecede ciddi oranlarda arttı. Dolayısıyla bankalar bu dönemde çok büyük zararlar yaşadı.

2000'lerin basında sıcak para hareketlerini kullanarak bankalar dışarıdan sağladığı borçlarla devletin iç borçlanma senetlerine yönelmişlerdir. Bankalar esas fonksiyonları olan reel sektöre kredi verme işlevini geri plana düşürürken, faiz ve döviz kuru arbitrajına göre oluşturduğu spekülâtif kazancı esas olan bir politika izlemişlerdir. Bu durum kriz dönemine kadar bankalara karlılık olarak geri dönerken sıcak para çıkışıyla yaşanan dalgalanma ve kriz dönemlerinde karlılıkları düşürmüş, özkaynakları eritmiştir.

Bankaların karlarındaki azalmanın diğer bir nedeni, kriz dönemlerinde faiz oranlarındaki büyük artışlar bankaların karlılıklarını etkilemektedir. Kısa vadeli aktiflerle uzun vadeli pasifler plase edildiği için başka bir deyişle finansmanda uygunluk ilkesi göz ardı edildiği için faizlerin yükselmesi kaynak maliyetlerini artırır ve dolayısıyla net faiz gelirleri azalır. Bu da bankaların karlılıklarının azalmasına hatta zarar etmelerine yol açmaktadır (Uzunoğlu,2003:8)

Kriz döneminde banka karlarında farklılık olduğunu tespit etmiştik şimdi ise Kruska-Wallis testini kullanarak veri setimizde bulunan kamu özel ve yabancı sermayeli bankaların karları arasında fark olup olmadığını test edelim.

Kruskal-Wallis Test

Kullanılan veri setinin hipotezini şu şekilde oluşturabiliriz

H₀: Veri setindeki banka türleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Veri setindeki banka türleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.3 2002 Finansal Kriz Kruskal-Wallis Test

	BANKA TÜRLERİ	N	MEAN RANK
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	16,33
	Özel Sermayeli Bankalar	17	12,76
	Yabancı Kaynaklı Bankalar	12	21,83
	Total	32	
Kriz Sonrası Net Kar/Sermaye	Kamu Bankaları	3	14,67
	Özel Sermayeli Bankalar	17	13,59
	Yabancı Kaynaklı Bankalar	12	21,08
	Total	32	
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	13,67
	Özel Sermayeli Bankalar	17	13,26
	Yabancı Kaynaklı Bankalar	12	21,79
	Total	32	

	ROA	ROE	NFM
Chi-Square	6,575	4,617	6,115
df	2	2	2
Asymp. Sig.	,037	,099	,047

İstatistik testi tablosunun anlamlılık satırındaki değerlerden ROA 0,037, ROE 0,099 ve NFM 0,047 olduğu görülmektedir. Söz konusu değerler ROA, ROE ve NFM 0,10 anlamlılık düzeyinde incelendiğinde H0 hipotezini reddetmiş oluruz ve incelenen dönem içinde veri setindeki banka türlerinin kullanılan banka karlılıkları oranları arasında fark olduğu görülmektedir.

3.5.2. 2008 Finansal Krizin Banka Karlılıklarına Etkisinin Araştırılması

Çalışmanın bu bölümünde ise, 2008 finansal krizinin banka karları üzerindeki etkisini konu alınmıştır. Aynı şekilde kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı sermayeli bankaların 2004-2008 yılları ile 2008-2010 yılları arasındaki ROA, ROE ve NFM değişkenlerinin yıllık ortalama değerleri alınmıştır. 2008 finansal kriz öncesi ve sonrası bankaların yıllık ROA, ROE ve NFM değerleri karşılaştırılarak; Türkiye’de faaliyet gösteren kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı sermayeli bankalara etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Kullanılan veri seti ile ilgili olarak öncelikle normal dağılıma sahip olup olmadığı incelenmiştir. Kullanılan ROA, ROE ve NFM değişkenlerinin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testlerinden faydalanılarak elimizdeki verilerin normal dağılım test sonuçları tablo 3.4’te verilmiştir

Tablo 3.4 2008 Yılı Finansal Krizi Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	Sig.	İstatistik	df	Sig.
Kriz Öncesi Net Kar/Toplam Aktif	,359	31	,000	,440	31	,000
Kriz Öncesi Net Kar/Sermaye	,256	31	,000	,767	31	,000
Kriz Öncesi Net Faiz/Toplam Aktif	,262	31	,000	,579	31	,000
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif	,171	31	,021	,876	31	,002
Kriz Sonrası Et Kar/Sermaye	,186	31	,008	,724	31	,000
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif	,143	31	,107	,876	31	,002

Tablonun Anlamlılık satırındaki değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen 0,05’den küçük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının normal dağılımda olmadığını göstermektedir.

Yani Tablo 3.4'e göre Shapiro-Wilk ve Lilliefors düzeltmeli Kolmogorov - Smirnov test sonuçları; kriz öncesi ve sonrası ROA, ROE ve NFM değişkenleri normal dağılım göstermediği sonucuna varılır.

Buna göre veri setinin analizinde kriz öncesi ve sonrası ROA, ROE ve NFM değerlerini karşılaştırmak için yine nonparametrik testlerden olan Wilcoxon Signed Ranks Testinden yararlanılmıştır.

Wilcoxon Signed Ranks Test

Kullanılan veri setinin hipotezini şu şekilde oluşturabiliriz.

H_0 : Bankaların ROA, ROE ve NFM değerlerinin 2008 yılı Kriz öncesi ve sonrası dönemlerde karları arasında fark yoktur

H_1 : Bankaların ROA, ROE ve NFM değerlerinin 2008 yılı Kriz öncesi ve sonrası dönemlerde karları arasında fark vardır.

Tablo 3.5 2008 Yılı Finansal Krizi Wilcoxon Signed Ranks Test

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif - Kriz Öncesi Net Kar/Toplam Aktif	Negative Ranks	17	12,26	208,50
	Positive Ranks	14	20,54	287,50
	Ties	0		
	Total	31		
Kriz Sonrası Net Kar/Sermaye - Kriz Öncesi Net Kar/Sermaye	Negative Ranks	18	13,83	249,00
	Positive Ranks	13	19,00	247,00
	Ties	0		
	Total	31		
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif - Kriz Öncesi Net Faiz/Toplam Aktif	Negative Ranks	9	13,67	123,00
	Positive Ranks	22	16,95	373,00
	Ties	0		
	Total	31		

	ROA	ROE	NFM
Z	-,774	-,020	-2,450
Asymp. Sig. (2-tailed)	,439	,984	,014

Tablo 3.5 İncelendiğinde ROA ve ROE'nin P değerleri 0,05'ten büyük olduğundan H_0 hipotezini kabul etmemiz gerekir. Ancak NFM değerleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü tablonun Anlamlılık satırındaki NFM değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen 0,05'den küçük olduğundan H_0 hipotezi NFM değerleri için reddedilir.

Tablo 3.5 çıkan test sonuçlarını özetlemek istersek; 2007 yılındaki finansal krizin bankalar üzerindeki etkisi 2001 yılı finansal krizi kadar ağır olmamıştır. Çünkü 2001 krizi sonrasında, Türk bankacılık sektörü ciddi bir yeniden yapılanma döneminden geçmiştir. Bu dönemde hayata geçirilen, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamlaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemlili bankaların sistemden çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılması gibi yapısal değişiklikler, sektörü olası krizlere karşı bağımsızlık kazanmış bir duruma getirmiştir. ABD ve Avrupa'da birçok bankanın bu krizde batmış olmasına rağmen, Türkiye'de bu dönemde herhangi bir batık banka olayı meydana gelmemiş, aksine Türk bankaları krizin başladığı 2008 yılından 2009 yılına %11'lik bir büyüme rakamı yakalamıştır (BDDK,2009:8). Türk Bankacılık sektörünün bu krizden yara almadan kurtulmasının başlıca sebeplerinden bir tanesi Türk Bankacılık sektörünün yıllardan beri yaşadığı ekonomik krizlerden dersler çıkarması ve ihtiyatlı davranmasıdır. 2001 yılında Türkiye ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmış ve birçok Türk bankası batmış, birçoğu da TMSF' ye devrolmuştur. 2001 yılındaki ekonomik krizden sonra Türk bankacılık sistemi yeniden bir yapılandırmaya girmiş ve daha sağlam bir zeminin üzerine inşa edilmeye başlamıştır. Bu yapılandırmayla birlikte bağımsız bir üst kurul olan BDDK ve bankalar BDDK'ya bağlı hale getirilmiştir (Başyigit:2010,99). Bir diğer önlem olarak kredilendirme koşullarında şeffaf bir yönetim anlayışına geçilmiş, bu sayede kontrolsüz bir şekilde bankalar tarafından verilen kredilerin önlenmesi sağlanmıştır. 2001 yılındaki krizin sonrasında atılan bu adımlar Türk bankacılık sisteminin yabancı rakipleri karşısında daha güçlü bir konuma getirmiştir.

Ancak 2007-2008 yıllarında bankaların NFM'leri kriz sonrasında farklılık göstermektedir. Net faiz marjındaki daralmanın etkilerini faiz dışı gelirlerini arttırarak telafi eden bankalar, 2007 yılı sonu itibariyle aktif karlılıklarını ve özsermaye karlılıklarını yükseltmeyi başarmışlardır. Ancak, gerek yaşanan global

kriz ve gerekse, Türk ekonomisinde, 2001 yılından beri uygulanan ekonomi politikaları neticesinde oluşan kırılmalıklar (cari açık, reel faizlerin aşırı yüksekliği, yerel kaynaklara dayalı üretimin azalması vs.) bankacılık sektörünü de finansal risklere daha hassas getirmiştir.

Enflasyona paralel olarak faiz oranlarında görülen düşüşler, bankaların kredi kullandırmalarını önemli bir ivme kazandırmıştır. Özellikle, ekonomik büyümeye paralel olarak reel sektörün büyüyen finansman ihtiyacı, bankaların ticari kredilerinde hızlı bir artış yaşanmasını sağlayarak, 2007 yılı sonu itibariyle, bankaların kredi portföyünü bankaların devlet tahvili portföyünü aşan bir büyüklüğe ulaştırmıştır.

Benzer şekilde, düşen enflasyon ve faiz oranları ile global ekonomik büyümeye paralel olarak Türk ekonomisinde yaşanan büyüme, bankaların bireysel kredi kullandırmalarını artırmıştır. Bireysel kredilerdeki bu büyüme esas olarak kullanılan konut kredilerinden kaynaklanmaktadır. Geçen 6 yıllık süre içerisinde, enflasyondaki düşüşe paralel olarak sürekli düşen faiz oranları, mevduat, hazine bonusu gibi yatırım ürünlerini cazip olmaktan çıkararak, gayrimenkulün bir yatırım aracı olarak öne çıkmasına neden olmuştur (Bumin,2009:17).

Kruskal-Wallis Test

2007 yılı finansal krizin Banka türlerine olan analizini incelerken kullanılan veri setinin hipotezini şu şekilde kurabiliriz.

H_0 : Veri setindeki banka türleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Veri setindeki banka türleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.6. 2008 Finansal Kriz Kruskal-Wallis Test

	BANKA TÜRLERİ	N	MEAN RANK
Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	24,00
	Özel Sermayeli	11	12,36
	Yabancı Kaynaklı	17	16,94
	Total	31	
Kriz Sonrası Net Kar/Sermaye	Kamu Bankaları	3	27,00
	Özel Sermayeli	11	14,36
	Yabancı Kaynaklı	17	15,12
	Total	31	
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	17,67
	Özel Sermayeli	11	14,18
	Yabancı Kaynaklı	17	16,88
	Total	31	

Kriz Sonrası Net Kar/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	18,33
	Özel Sermayeli	11	15,36
	Yabancı Kaynaklı	17	16,00
	Total	31	
Kriz Sonrası Net Kar/Sermaye	Kamu Bankaları	3	27,00
	Özel Sermayeli	11	17,73
	Yabancı Kaynaklı	17	12,94
	Total	31	
Kriz Sonrası Net Faiz/Toplam Aktif	Kamu Bankaları	3	11,50
	Özel Sermayeli	11	15,18
	Yabancı Kaynaklı	17	17,32
	Total	31	

	KRİZ ÖNCESİ			KRİZ SONRASI		
	ROA	ROE	NFM	ROA	ROE	NFM
Chi-Square	4,264	4,908	,701	,251	6,712	1,184
Df	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	,119	,086	,704	,882	,035	,553

Tablo 3.6 incelendiğinde Asymp. Sig. (Anlamlılık) satırındaki değerler kriz öncesi ROA, ROE ve NFM değerlerinin sırasıyla 0,119-0,086-0,704 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,05'den büyük olduğu için, banka türleri ile banka karları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını söyleyebiliriz. Bu bulgulardan hareketle örneğimizde H0 hipotezi reddedilememiş ve banka türlerinin banka karlılıkları arasında fark bulunmadığının sonucuna ulaşılmıştır.

Aynı şekilde çıkan test Statistics tablosunun kriz sonrası değerlerini inceleyecek olursak ROA, ROE ve NFM değerleri sırasıyla 0,882-0,035-0,553 olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç ise söz konusu değerlerden ROE 0,05 den küçük olduğundan kriz sonrası ROE değerlerinde banka türleri arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkar. Diğer değerler için aynı şekilde kriz sonrasında da banka türleri arasında karlarında fark olmadığını söyleyebiliriz.

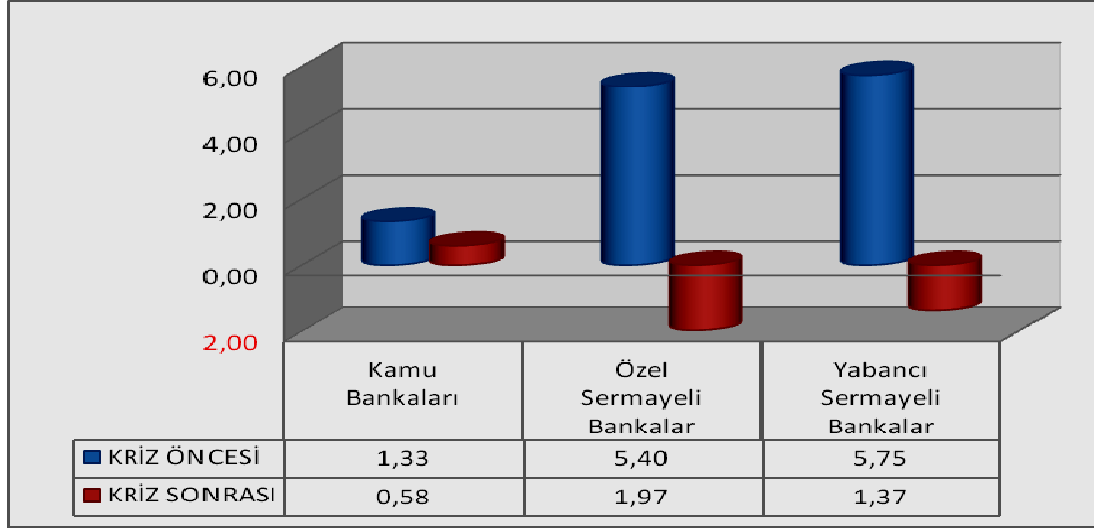
3.6. 2000-2001 ve 2007 Finansal Krizlerinin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalar Açısından Karşılaştırması

Çalışmanın bu bölümünde Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankaların kriz dönemlerindeki ROA, ROE ve NFM değerleri karşılaştırılacaktır.

3.6.1 2000-2001 Yılında Yaşanan Krizin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalara Etkisi

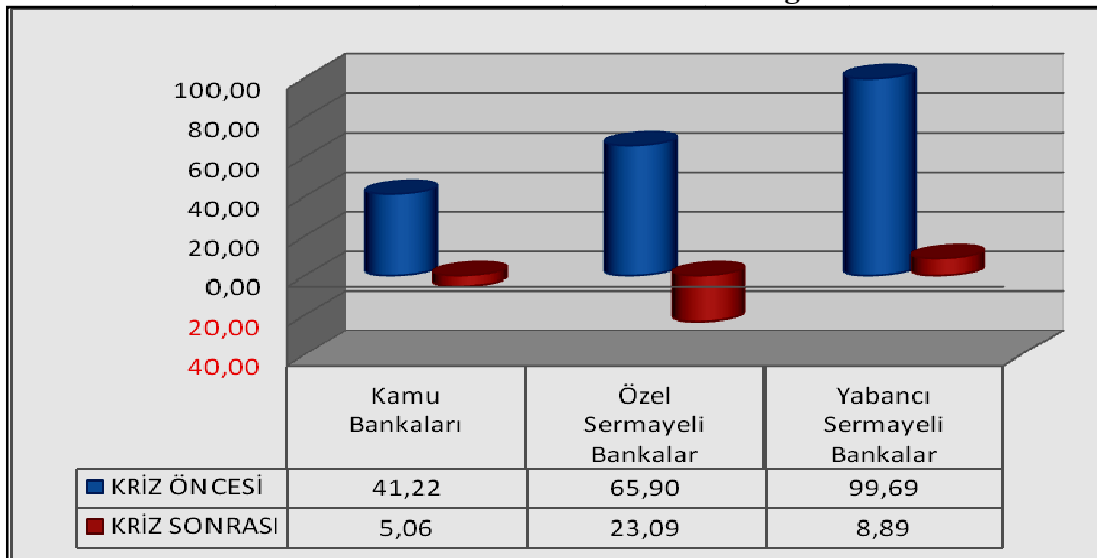
Net Karın Aktiflere oranı Aralık 1999 Şubat 2001 dönemleri arasında kamu bankalarında %1,33 den %0,58 'e, özel bankalarda %5,40'dan 1,97'e ve Yabancı Sermayeli Bankalarda ise %5,75'den %1,37'e düşmüştür.

Tablo 3.7 2000-2001 Krizindeki ROA Değerleri

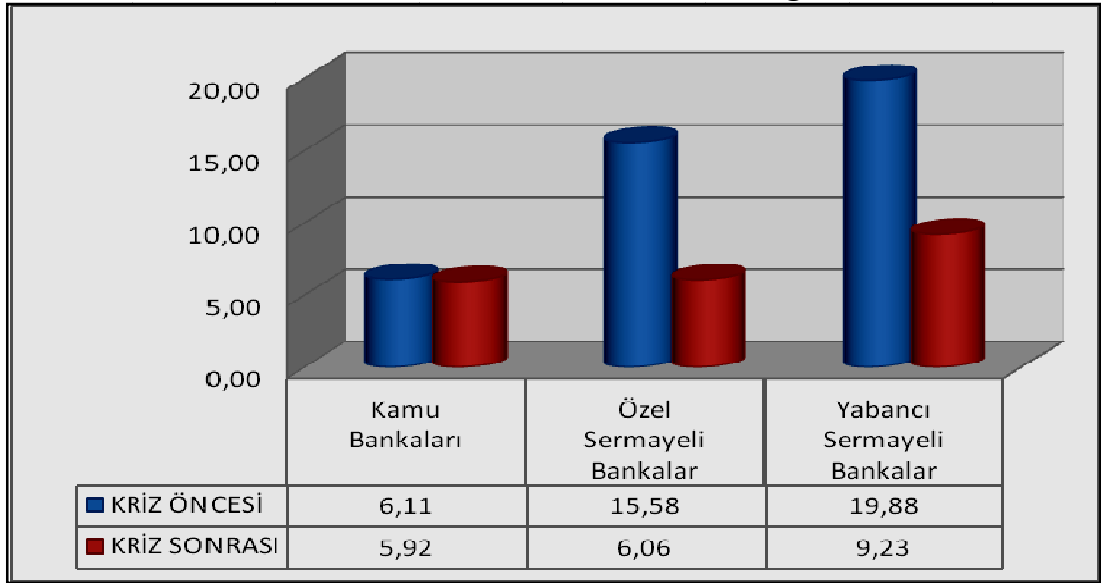
Bunun en önemli nedeni Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri nedeniyle bankacılık sektöründe artan zararlardır. 2000 yılında kamu menkul kıymetleri üzerinden elde edilen gelirlere getirilen vergi, kredi kalitesindeki bozulmadan kaynaklanan karşılıklardaki artış ve aktif karlılığında meydana gelen hızlı düşüş sebebiyle bankaların aktifleri üzerindeki ortalama karlılıkları düşüş kaydetmiştir. (BDDK,2001:25)

Tablo 3.8 2000-2001 Krizindeki ROE Değerleri

Yaşanan kriz döneminde ROE değerleri 1999 yılı sonlarında ve 2001 yılı başlarında kamu bankaları %41,22 iken o dönemden sonra kamu bankalarının yüksek zararlarından dolayı %5,06 değerlerine düşmüştür. Özel Bankaların net kar/özkaynak oranının en düşük değeri Aralık 2001 döneminde alınmıştır. Yabancı bankaların durumuna da bakacak olursak Aralık 1999 yılında en yüksek değerine ulaşmıştır. Kriz dönemi bütün bankaları etkilediği gibi yabancı sermayeli bankaları da önemli ölçüde zarara uğratmıştır.

Tablo 3.9 2000-2001 Krizindeki NFM Değerleri

Türkiye’de faiz oranlarının serbestleştirilmesi, özel sektörün finansal açıdan kırılgan olduğu bir döneme rastlamaktadır. Faizlerin liberalizasyonu ile bankaların karlılık oranları ciddi ölçüde azalma kaydetmiştir.

Kamu banka grubuna bakıldığında Aralık 1997-Aralık 2000 dönemleri arasında NFM oranları %6,11 seviyelerindeyken 2002 Şubat ayından itibaren aynı değer 5,92’ye gerilemiştir. Bunun en önemli nedeni faiz gelirlerinde ani azalış olup, toplam gelirlerdeki azalış faiz gelirlerindeki azalıştan daha yüksek olmuştur. Özel banka grubu açısından NFM oranının gelişimi şu şekildedir; Aralık 1997-Aralık 2000 dönemleri arasında %15,58 seviyelerindeyken Aralık 2002 sonrasında aynı değer %6,06 ‘ya kadar gerilemiştir. Yabancı banka grupları açısından da durum özel bankalarınkine benzerdir. Faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı Aralık 2000

dönemine kadar 19,88 iken yine aynı sebeplerden dolayı faiz gelirlerindeki azalış toplam gelirdeki azalıştan daha düşük olmuş ve Şubat 2001 krizinden sonra %9,23 düzeyinde gerilemiştir.

2000-2001 krizinin sonrasında karlılıklar da bu kadar büyük düşüşler olmasının nedenleri;

2000-2001 krizinde bankaların hepsinin ciddi döviz açık pozisyonları bulunmaktaydı. Yani bankalar kriz öncesi izlenmekte olan döviz politikasına güvenerek (ki bu politikada Merkez Bankası her gün için döviz fiyatlarını ne kadar artıracığını önceden ilan ediyordu ve bu artışlar hep çok küçük miktarlarda gerçekleşiyordu ve kontrollü bir döviz politikası uygulanıyordu) dışarıdan döviz ile borçlanıyorlardı.

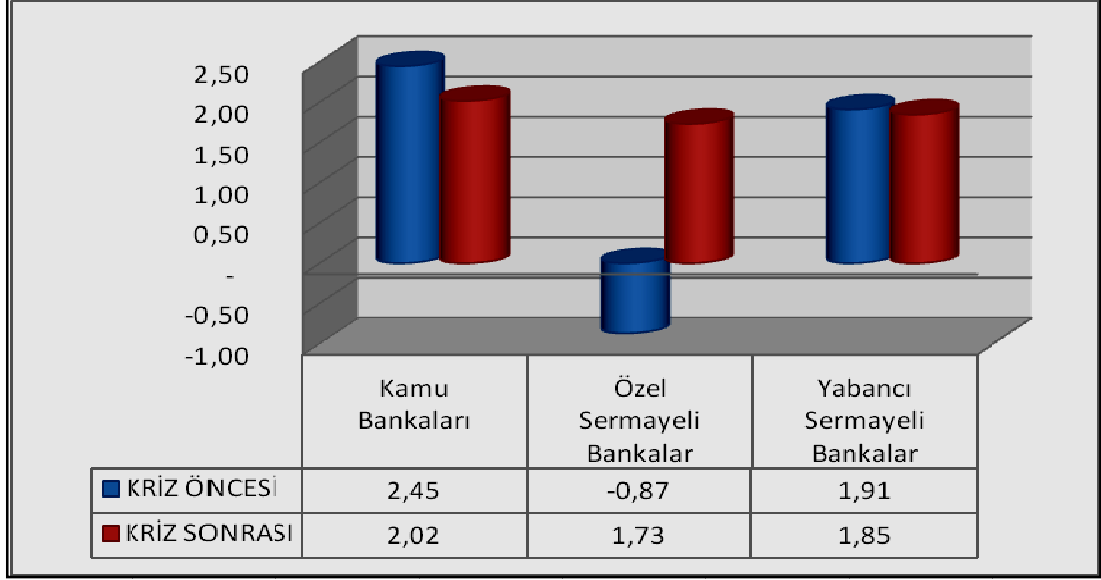
2000'lerin basında sıcak para hareketlerini kullanarak bankalar da dışarıdan sağladığı borçlarla devletin iç borçlanma senetlerine yönelmişlerdi. Bankalar esas fonksiyonları olan reel sektöre kredi verme işlevini geri plana düşürürken, faiz ve döviz kuru arbitrajına göre oluşturduğu spekülâtif kazancı esas olan bir politika izlemişlerdi. Bu durum kriz dönemine kadar bankalara karlılık olarak geri dönerken bir gecede yaşanan devalüasyonun ardından ciddi zararlar yazdılar. Çünkü alacakları, yatırımları ve ellerindeki fonların çoğu TL cinsinden olan bankaların varlıkları sabit kalırken döviz cinsinden olan borçları nedeniyle yükümlülükleri bir gecede ciddi oranlarda arttı. 2000-2001 krizlerinde uygulanan para politikaları kamu mali politikalarını düzenlemeye paralel olarak daha sıkı maliye politikası uygulanmaya başlandı. Aynı şekilde enflasyonu kontrol altına almak için de sıkı para politikası başladı. Buna paralel olarak kamu harcamaları azaldı, bu hususun daralan GSYİH ile birleşmesi ile kredi geri dönüşlerinde ciddi azalmalar görüldü ve bankalar buradan da ciddi zararlar yaşadı.

3.6.2 2008 Yılında Yaşanan Krizin Yılında Yaşanan Krizin Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalara Etkisi

2008 yılı kriz döneminde Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların karlarında çok fazla bir değişiklik yaşanmamıştır. Kriz öncesi kamu, özel ve yabancı sermayeli

bankaların rasyoları sırayla 2.45, -0.87, 1.91 olarak gerçekleşirken kriz sonrası bu değerler 2.02, 1.73 ve 1.85 düzeyinde gerçekleşmiştir

Tablo 3.10 2008 Krizindeki ROA Değerleri

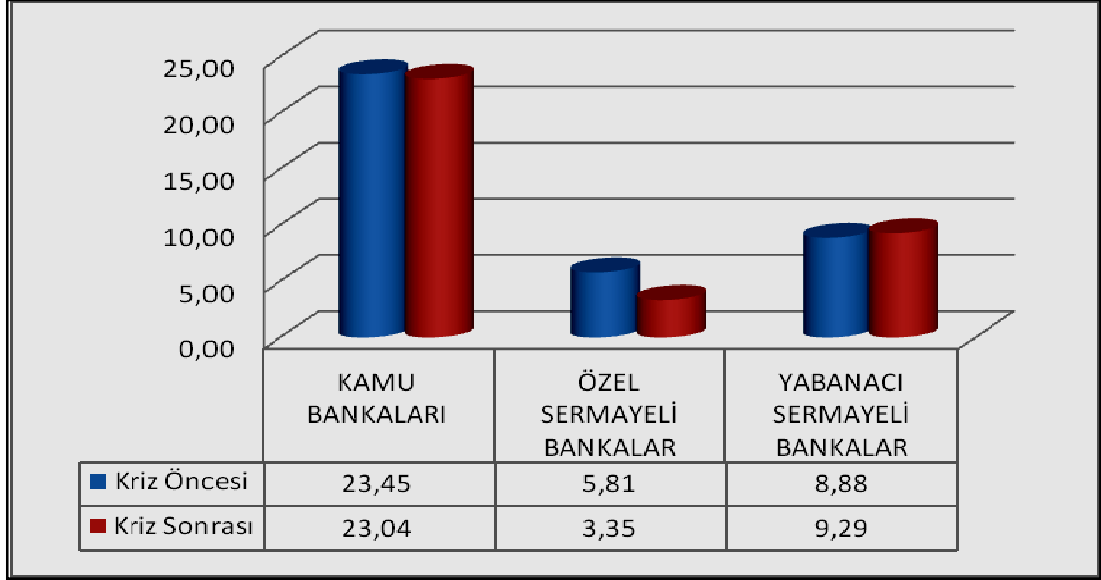

2008 kriz dönemi ROA rasyolarını gösteren tabloda görüldüğü gibi özel sermayeli bankaların kriz sonrasında aktif karlılığının %1,73 oranına çıktığı görülmektedir. Kriz öncesinde çıkan değer negatif olmasının nedeni Yapı Kredi bankası ve Adabank 2004-2005 dönem sonunu zararlı kapatmış olmasıdır. Koçbank A.Ş. ile birleşen Yapı Kredi Bankası için söz konusu rasyonun negatif olarak gerçekleşmesinin temel nedeni Yapı Kredi Bankasının 2005 yılında diğer faaliyet giderlerinin(amortisman gideri, kıdem tazminat karşılığı, vergi resim ve harçlar, kambiyo zararları, tl farkları, diğer olağan gider ve zararlar) çok yüksek gerçekleşmesi ve Koçbank A.Ş. ile yapılan birleşme nedeniyle aktif toplamının artmasıdır.

2005 yılında Yapı Kredinin birleştiği Koçbank A.Ş. 'nin faaliyetleri kar ile sonuçlanmış olmasına rağmen Yapı Kredi Bankası açısından yukarıda da bahsedilen diğer faaliyet giderlerinin çok yüksek olması dönemin zararla kapanmasına neden olmuştur. ayrıca kriz öncesi özel bankaların ortalamasının negatif çıkmasına neden olmuştur

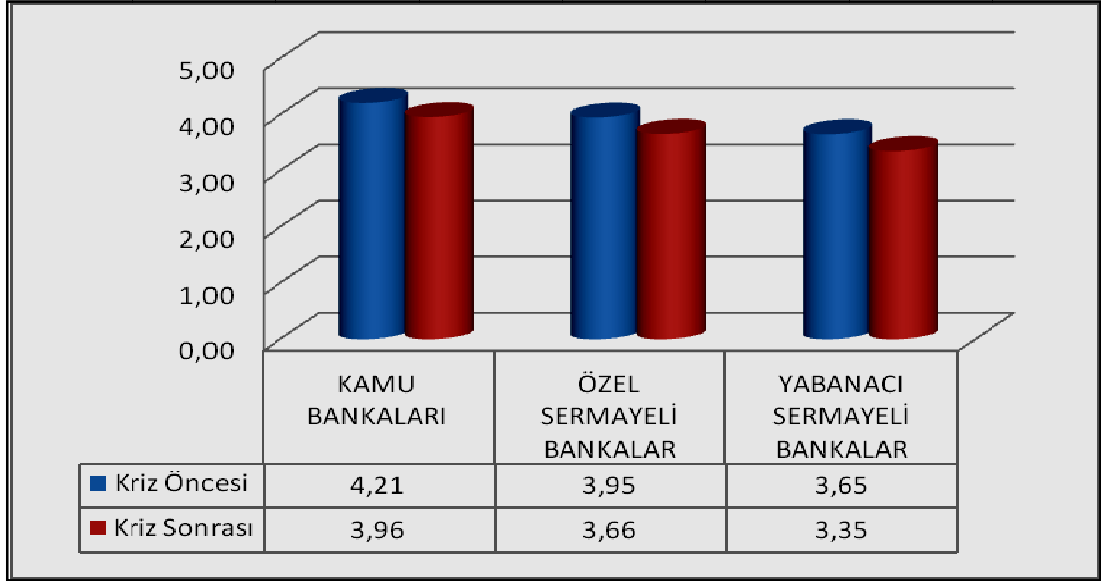
(http://www.yapikredi.com.tr/tr-TR/yatirimci_iliskileri/faaliyet_raporlari.aspx)
(20.04.2011) .

Tablo 3.11 2008 Krizindeki ROE Değerleri

Kârlılık performansının banka türleri bazında incelendiğinde kamu ve yabancı sermayeli bankaların özkaynak getiri oranlarında çok fazla düşüşün yaşanmadığı, özel sermayeli bankalarda ise ROE değerinin kriz döneminde oldukça etkilendiği gözlemlenmektedir. Özel sermayeli bankalardaki düşüşün sebebini özkaynakların, kârlılığa göre görece daha hızlı artması ve söz konusu rasyoların bu durumdan olumsuz etkilenmesidir (BDDK,2007:123)

Tablo 3.12 2008 Krizindeki NFM Değerleri

Net faiz gelirinin ortalama aktiflere oranlanmasıyla elde edilen net faiz marjı geçmiş döneme göre artarak 2007 yılın başlarında kamu bankalarında %4,21, özel sermayeli bankalar da %3.95 ve yabancı bankalarda %3.65 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede krizden sonra bankalar kaynak toplama ve bu fonları kullandırma faaliyetinden oransal olarak zarar görmemişlerdir. Kamu bankaları yaşanan kriz sonrasında çok fazla etkilenmemiş ve kârlılığının faiz değişimlerinden daha az etkilendiği görülmüştür. Söz konusu dönemde diğer banka türlerinin faiz giderlerinin faiz gelirlerine göre; faiz dışı giderlerin ise faiz dışı gelirlere göre daha yüksek oranda artması, özel sermayeli bankaların ve yabancı sermayeli bankaların kârlılığını olumsuz etkilemiştir.

Dünya genelinde etkili olan finansal dalgalanma nedeniyle bankacılık sektörünün küresel olarak zor günler geçirdiği göz önüne alındığında, Türk bankacılık sektörünün kârlılık düzeyinin görece iyi olduğu değerlendirilebilir (BDDK,2008:25). Bunun nedenlerini şu şekilde açıklayabiliriz; 2008 yılı ilk dokuz aylık dönemi bankacılık sektörü için karlı bir dönem olarak geçmiştir. Nitekim yılın son çeyreğinde bankaların karlarının azalması ve hatta zarar etmelerine karşın, yılı bu sayede karlı kapatabilmişlerdir. Daha önceki krizlerde bankaları en çok etkileyen konulardan biri olan açık pozisyon bu defa olmadığı için bankalar kur artışından çok etkilenmemişlerdir.

(http://senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=70:banka-karlarına-krzn-etklernn-analz&catid=40:ekonomist&Itemid=56) (10.05.2011)

Yaşanan kriz döneminde kamu bankalarının kar oranlarında yüksek olmasının sebebi de hazinenin, kamunun mali durumunu daha iyi göstermek için kamu bankalarını kullanması, kamu finansmanının gerçekleşmesinde bu bankalardan faydalanması, bu bankaların görev zararlarını uzun yıllar boyunca göz önünden uzak tutulmasıdır. Hazine söz konusu bankaları kurtarmak için bu bankaların hantal yapılarını değiştirmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Buna paralel olarak söz konusu bankaların yönetim yapılarında ve işleyişlerinde klasik bir devlet dairesi mantığından uzaklaşmaları amaçlanmıştır. Kamu bankalarının, özellikle de Ziraat Bankasının görev zararlarını kapatmak ve kamu bankalarının işlerliğini sağlayabilmek amacıyla Hazineden bu bankalara çok yüksek tutarlarda DİBS transferi olmuştur. Bu DİBS'ler özellikle 2002 yılıyla birlikte faiz oranlarının ciddi biçimde düşmesiyle kamu bankalarına inanılmaz büyük karlar sağlamıştır.

Kamu bankaların olduğu kadar özel bankaların bazılarında kar oranlarında düşüş yaşanmamıştır. Özellikle kriz dönemlerinde düşük faizli mevduatlara nazaran bireysel tüketici kredilerinde ve özellikle konut kredilerinde pazar paylarının artmasıdır. Etkin faiz politikası uygulayarak faiz giderlerini faiz gelirlerinden aşağı tutmayı başarmıştır.

2000-2001 ve 2007-2008 Finansal Krizlerin Karşılaştırılması

Çalışmanın son bölümünde 1997-2010 yılları arasındaki, veri setindeki bankaların karlılık oranlarını kullanarak yaşanan finansal krizlerin etkisini incelenmiştir. İncelenen dönem içerisindeki finansal krizler 2007-2008 yılı diğeri ise 2000-2001 yılı krizleridir. Yaşanan bu iki kriz arasındaki farkları şu şekilde açıklayabiliriz.

Öncelikle krizlerinin sebepleri çok farklı idi. 2000-2001 krizi gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda sırayla yaşanan krizlerin benzerinin ülke içindeki dinamiklere bağlı olarak Türkiye'de daha şiddetli yaşanması şeklinde özetlenebilirken, 2007 ve 2008 krizi tamamıyla gelişmiş ülkelerden kaynaklanan bir krizdir.

Farklı kaynaklı krizlere karşı alınan önlemlerde çok farklı olmuştur. 2000-2001 krizinde para politikası sıkılaştırılarak sıkı para politikası uygulanırken, 2007-

2008 krizinde tam tersine faiz oranları düşürülmüş ve gevşek para politikası uygulanmıştır. Yani piyasaya ciddi likidite sağlanmıştır. Bu likidite bolluğu sadece Türkiye’de değil tüm dünyada yaşanmıştır. Bu da Türkiye’ye gelen sıcak para miktarında ciddi artışlara, en azından bir düşüş yaşanmamasına neden olmuştur. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki faiz oranlarının sıfıra yakın noktalara inmesi bu ülkelerin yatırım cazibesini iyice azaltmış bu da gelişmekte olan ülkelere ek bir avantaj sağlamıştır.

2000-2001 krizinde kontrollü artan sabit kur politikası izleyen Türkiye’de 2007-2008 yıllarında tam tersine serbest dalgalı kur politikası vardı. Bu da ülkeyi çeşitli risklerden korudu. Bununla birlikte grafiklerden de anlaşılacağı gibi 2000-2001 krizinde yaşanan zararlar 2007-2008 yılında yaşanmadı. Bankalar bu kriz dönemini karlı bir şekilde kapatmayı başardı.

SONUÇ

Finansal krizlerin çözümü ülkedeki makro ekonomik iyileşmeden tutun, geleceği yönelik beklentileri de içeren birçok parametrenin birbiri ile uyum içerisinde işlemesine bağlı olmaktadır. Krizlerin çözümünde başarı elde edilmesi, hükümetlerin kriz dönemlerindeki yönetim becerileri ve bu becerilere yönlendirebilecek teknik uzman kadrolarının varlığına bağlıdır. Kriz dönemleri öngörüldüğünde ya da ortaya çıktığında yapılacak politikalar arasındaki seçim ve bu politikalar arasındaki eşgüdümün sürdürülmesine ve zamanında uygulanmasına; sisteme zarar veren uygulamaların değiştirilmesi konusunda alınacak kararlarda istekli olunmasına ve karar alıcıların sosyal ve politik açıdan karşı karşıya kalılabilecek güçlüklerle mücadele yeteneğine bağlı olmaktadır.

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır.

Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir, Zira finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak bu aşamada önemli olan, risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Bankacılık sektöründe finansal krizlerin karları etkilemesini en aza indirmek için alınacak önemlerden birisi, Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir

Bankacılık sistemi ile ilgili olarak, ülkedeki bankaların piyasa koşulları içerisinde serbestçe çalışması önündeki engeller kaldırılmalı, mevduatlara büyük ölçülerde güvence getirilmemeli ve sistemin işleyişi sürekli ve etkin biçimde denetlenmelidir. Ayrıca sermaye giriş ve çıkışından doğan dengesizlikleri önlemek için bankaların sermaye yapıları güçlendirilmelidir.

İncelenen dönem için yapılan değerlendirmeler sonucunda bankacılık sektöründe finansal krizlerin en çok 2000-2001 yılında etkilendiği göze çarpmaktadır. Kasım 2000 kriziyle birlikte faizler aşırı derecede yükselmiş, bu durum bankaları çok zor durumda bırakmış, devletin istikrar programlarını kararlı bir şekilde uygulayacağı konusundaki taahhütleri bankaları yabancı para üzerinden borçlanmaya yöneltmiş, dövizdeki açık pozisyonlarını arttırmıştır.

2000Kasım-2001Şubat ayları arasında döviz kurlarının yavaş yavaş yüzde otuz oranında arttırılmasıyla dengeye ulaşmak mümkünken, ısrarla bunun yapılmaması neticede krizin patlamasına ve kurların ikiye katlanmasına sebep olmuştur. Bu da, pek çok bankaların kaldıramayacakları yüklerin altına girdirmiş, Türkiye’de faaliyet gösteren bankalardan bazılarının kapanmalarıyla sonuçlanmıştır. İlgili kriz döneminde yapılan analize göre bankaların aşırı derecede zarar yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan diğer bir değerlendirme ise 2008 krizinde aynı zararların yaşanmayışıdır. Bunun sebebi 2000-2001 yılı krizinin tam tersine faiz oranları düşürülmüş, serbest para politikası izlenmiş olması gösterilen nedenlerden birisidir.

Ülkemizde Kamu Bankaları, temel olarak ekonomik kalkınmaya öncülük etme amacı başta olmak üzere, bankacılık ve reel sektörde yaşanacak finansal engelleri gidermek, kırsal kesimin bankacılık hizmetlerinden faydalanmasını sağlamak, finansal ve ekonomik istikrara katkıda bulunmak gibi amaçlarla kurulmuşlardır. Ülkemizde söz konusu hizmetler ve destekler Kamu bankalar tarafından zaman zaman kesintiye uğrasa da, finansal sistemin derinleşmesine, ülkede girişimci sınıfın oluşmasına, endüstrileşmeye, özel sektör tarafından çekici bulunmayan projelerin finanse edilmesine katkıda bulunmuşlardır.

Araştırmanın sonucuna göre bankaların 2007-2008 yılı yaşanan krizde 2000-2001 yılında yaşanan kriz göre daha az olumsuz etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bankaların karları incelendiğinde de 2000 Kasım-2001 Şubat krizinin daha ağır sonuçlar yaşattığı aşikârdır

KAYNAKÇA

- AFŞAR,M., **Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi**,Anadolu Üniversitesi Yayınları; No.1558, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları; No.183,Anadolu Üniversitesi,Basımevi, Eskişehir,2004,
- AKDİŞ M., **Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye**,Beta Yayınevi,İstanbul,2000.
- AKGÜL,A.,ÇEVİK,O.,**İstatistiksel Analiz Teknikleri SPSS' te İşletme Yönetimi Uygulamaları** ,Kişisel Yayınlar,Ankara,2005.
- ALANTAR, D., **Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme**, Maliye Finans Yazıları, Sayı: 81, Ekim, 2008.
- APAK, S. ve AYHAN A. **Küresel Krizler, Kronolojik Değerlendirme ve Analiz**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2009.
- ARICAN, E., **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, Kardeşler Matbaası, İstanbul,2002.
- CHAMBER,N., **Kriz Dönemi ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**, Avcıol Basın Yayın,Kasım,1.Basım,İstanbul, 2004

- ÇAĞLAR, Ü., **Döviz Kurları Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar**, Melisa Matbaacılık, İstanbul,2003.
- ERDOĞAN, N.,**Dünyada ve Türkiye'de Finansal Krizler:Türkiye Rafta Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları Kamu Bankaları Deneyimi**,Yaklaşım Yayınları,Ankara,2002.
- GOLDSTEİN M.;TURNER P., **Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri**, Çev.: A.Karacan, Dünya Yayıncılık,İstanbul.1999.
- KARABULUT, G., **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, Der Yayınları, İstanbul,2002.
- KARACAN. A. İ., **Bankacılık ve Kriz**, Creative Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- KALAYCI Ş., **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.
- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK N., **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 11.basım, İstanbul, 2000.
- ÖZDAMAR,K., **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1**,Kaan Kitapevi, Eskişehir,2004.
- ÖZER M., **Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**, T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.
- PARASIZ,İ.,**Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, 7. Baskı,2000.
- SEYİDOĞLU, H., **Uluslararası İktisat**, Geliştirilmiş 13. Baskı, İstanbul,1999.
- TAPAN, M.,**Bankacılık**,Nobel Yayınları.Ankara,2002.
- TEKİN,V.,**SPSS Uygulamalı İstatistik Teknikleri** ,Seçkin Yayınları, Kasım, Ankara,2009
- UYAR S., **Bankacılık Krizleri**, Ankara, Ziraat Matbaacılık,2003.

Makaleler

- ABELES, Z., **Mevduat Sigortası-İsrail Örneği**, Türkiye Bankalar Birliği, yayın no:195, Şubat ,1996.
- AKTAN, C. C. ve ŞEN, H., **Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri**, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 42, Kasım-Aralık, Ankara, 2001.
- AKYÜZ, Y., KORKUT B., **Türkiye’de Finansal Krizin Oluşumu**, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı 197, Ağustos 2002.
- ALOĞLU, Z., T., **Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi**, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.
- ALP, A. , **Bankacılık Krizleri Ve Krize Karşı Politika Önerileri**, Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:1, Sayı:41, 2001.
- ALTAY, O., N., **Türk Bankacılık Sektöründe Füzyon, İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl: 17, Sayı:195, Haziran, 2002.
- ALTINTAŞ, H., **Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 22, 2004,
- ATEŞ, G., **Borç Yönetim Ofisi ve Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Çalışma**, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2002
- AYBAR, C.B. , **Küreselleşme Sürecinde Yaşanan İktisadi Krizler ve Güneydoğu Asya Krizi**, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:148, 1998
- AYDIN, A. ve Diğerleri, **Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2000.
- BAHÇECİ S., **Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları : Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi**, D.P.T Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, ANKARA, 1997.
- BORAN, A., **Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bakış, Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar**, 2001
- BORDO, M., EICHENGREEN, B., Klingebiel, D., **Martinez-Peria, M.S. 2001. Is the crisis problem growing more severe?**, Economic Policy, 2000.

- BUMİN.M.,**Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi: 2002-2008**, Maliye Finans Yazıları, Yıl 23, Sayı 84, 2009.
- CAPRIO, G., KLINGEBIEL, D.,**Episodes of Systemic and Borderline Financial Crises**, World Bank,2003.
- COŞKUN,M.N.,**Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri**,G.Ü.İ.B.F Dergisi,2003.
- COŞKUN,S.,BALATAN,Z.,**Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi**,İzmir,2009.
- DELİCE, G., **Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif**, Erciyes Üniversitesi ,İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı:20,2003.
- DEMİRGÜÇ-KUNT, A. ve HUIZINGHA H., **Financial Structure of Bank Profitability, Financial Structure and Economic Growth: A Cross-Country Comparison of Banks, Markets and Development** içinde, Derleyenler Kunt, Aslı Demirgüç ve Ross Levine. Cambridge, MA: MIT Press,2001.
- DORUKKAYA Ş., YILMAZ H., **Global Kriz, Türkiye Ekonomisine Etkileri ve 1999 Yılında Alınması Gereken Tedbirler**, Vergi Dünyası, 214,1999.
- DORUKKAYA, Ş., ve Hakan Y., **Liberalizasyon Politikaları Aşırı Borçlanma Sendromu ve Arkasından Yaşanan Finansal Krizler (Sili ve Meksika Deneyimleri)**, Yaklaşım Dergisi, Sayı:75, Mart 1999.
- DUMAN, K.,**Finansal Kriz ve Bankacılı Sektörünün Yeniden Yapılandırılması**, Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:4, 2002.
- EDWARDS S., **Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope** , The World Bank , Washington D.C. U.S.A.,1995.
- ERDÖNMEZ, P., **Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım**, TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, Haziran,2001.

- EREN, A., SÜSLÜ B., **Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi**, Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Sayı:41, 2001.
- EVİRGEN,D.,**Arjantin Krizinin Nedenleri - Sonuçları ve Türkiye Karşılaştırması**, Mevzuat Dergisi,Sayı:77,2004.
- FELDSTEIN, M., **Self-Protection for Emerging Market Economies**, National Bureau of Economic Research Working Papers,1999.
- FERNANDEZ, R., and L. SCHUMACHER, **Does Argentina Provide a Case for Narrow Banking? in Preventing Banking Sector Distress and Crises in Latin America (Ed.)**, Suman K. Bery and Valeriano F. Garcia,World Bank Discussion Paper, No. 360, The World Bank, Washington D.C.,1997.
- GÜNAL, M., **Türk Bankacılık Sektörü**,ATO Yayınları, Ankara.2001.
- HEFFERNAN S., **Modern Banking in Theory and Practice**,1996.
- HONOHAN, P., **Banking System Failures İn Developing and Transition Countries: Diagnosis and prediction**, BIS Working Paper,1997.
- İŞERİ, M., AKTAŞ, Z., **İMKB’DE Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005Dönemi)**,
<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/muge1.doc>,2005.
- KAMINSKY, G.,CARMEN R., **The Twin Crises : The Causes of Banking and balance of Payments Problems**, American Economic Review ,1999
- KAR, M. ve KARA, M.K.,**Türkiye ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisat Bölümü yayınları,2002.
- KAVAL H., **Bankalarda Risk Yönetimi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara,2000.
- KESKİN,E., **2000 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 37,1999.
- KİBRİTÇİOĞLU, A., **Türkiye’de ekonomik krizler ve hükümetler (1969-2001)**, Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:1, Sayı:41, 2001.

- MANDACI P.E.,: **Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri**,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 5, Sayı:1, İzmir,2003.
- MARSHALL, D., **Understanding the Asian Crises: Systemic Risk as Coordination Failure**, Economic Perspectives, Federal Reserve Bank of Chicago 3Rd Quarter, 1998.
- MISHKIN,F.S.,**Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective**, NBER,1996.
- ÖKER, A., **Latin Amerika’da Bankaların Kredibilite Değeri ve Bankacılık Krizinin Çözümünde Merkez Bankalarının Rolü**, İktisat Dergisi, Sayı: 387, Şubat-Mart,1999.
- ÖZBİLEN Ş., **Global ve Ulusal Ekonomilerde Reel Kriz Süreçlerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Süreçleri**, Yeni Türkiye,1999.
- SACHS, J.D., TORNELL, A., VELASCO, A., **Financial Crises In Emerging Markets: The Lessons from 1998** , Harvard Institute of Economic Research Working Papers,1996.
- SELÇUK,B., **Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri**,Ekonomi Bilimleri Dergisi,Sayı:2,2010.
- ŞİMŞEK, M., **Finansal Küreselleşmenin Ekonomik Krizler Üzerindeki Etkileri ve Örnek Kriz Ekonomileri**, Finans-Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi,2004.
- TOPRAK, M. ve DEMİR, O.,**Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar**,Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2,2003.
- TUNCA, Z. ve G. KARABULUT, **Küreselleşme, Kriz ve Türkiye**, Yeni Türkiye Dergisi, Kriz Özel Sayısı, 2001.
- TURAN,K.,**Dünyada ve Türkiye’de Kamu Görevlileri Sendikalarının Hukuki Gelişmeleri**, Kamu –İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi. IV,1999.

TURGUT A., **Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler**, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi Cilt:20, Sayı: 4 – 5, Kasım 2006 / Şubat 2007.

TÜRKER, Y., T., **Türk Bankacılık Sisteminde Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000**, (BDDK), 2009

WHITE, L.J., **The Reform Of Federal Deposit Insurance**, *Journal Of Economic Perspectives*, Vol:3, No:4, Fall, 1989.

VARLIK, C., **İkiz krizler: Para Krizleri ile Bankacılık Krizleri Arasındaki Bağlantılar**, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 42, 2002.

YILDIRIM, S., **2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 12, 2010.

Diğer

BAŞYİĞİT, M., **2008 Küresel Finansal Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Kocaeli, 2010.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık 2001.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık 2009.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık 2007.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık 2008.

BORAN, G.A., **Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Krizleri ve Türkiye**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

DUMRUL, C., **Para Krizleri ve Bu Krizlerin Tahmin Edilebilirliği; Teori ve Uygulama**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003.

ERDOĞAN, B., **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri**, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş,2006.

EROL,H.,**Bankalarda Net Faiz Marjının Belirleyicileri, Risk Duyarlılığı ve Politika Önerileri**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007

IPEKER, M., **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Finansal İstikrarı Sağlamada Rolü**,Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

İMKB, **Uluslar Arası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye**, Yayın no:3 s7)

SAKARYA B.,**Türkiye'de Bankacılık Krizlerinin Nedenleri ve Regülasyon Uygulamaları**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Sakarya üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya,2006.

SUCU,İ.,**Türk Bankacılık Sistemi Finansal Krizler ve Finansal Krizler Sonrası Uygulanan İstikrar Programlarının Etkileri**,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi,Adanan Menderes Üniversitesi,2005

TCMB, **2001 Para Politikası Hedefler ve Uygulama**, Temmuz,2001.

YÜKSEKDAĞ,S.,**Yabancı Sermaye Hareketlerinin Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği**, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,2008.

YILDIRIM,O.,**Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler(1980-2002)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir,2004.

YILMAZ, R., **Türk Bankacılık Kesimdeki Yapısal Değişimler Ekseninde Formal ve Formal Finans Sektörü**,2001.

İnternet

(http://senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=70:banka-karlarina-krzn-etklernn-analz&catid=40:ekonomist&Itemid=56) (10.05.2011)

T.A.Ş.	T.A.Ş.	T.A.Ş.	T.A.Ş.	T.A.Ş.	T.A.Ş.	T.A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.	Alternatif Bank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar
Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.
Bank Mellat	Bank Mellat	Bank Mellat	Bank Mellat	Bank Mellat	Bank Mellat	Bank Mellat
Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.	Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.
Eurobank Tekfen A.Ş.	Eurobank Tekfen A.Ş.	Eurobank Tekfen A.Ş.	Eurobank Tekfen A.Ş.	Tekfenbank	Tekfenbank	Tekfenbank
Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Finans Bank A.Ş.
Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.	Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.
Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited
HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.
ING Bank	ING Bank	ING Bank	ING Bank	Oyakbank	Oyakbank	Oyakbank

Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş.	Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş.
Citibank A.Ş.	Citibank N.A.	Citibank N.A.	Citibank N.A.	Citibank N.A.	Citibank N.A.	Citibank N.A.
Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited	Habib Bank Limited
HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	Midland Bank A.Ş.
JPMorgan Chase Bank	JPMorgan Chase Bank	JPMorgan Chase Bank	The Chase Manhattan Bank N.A.	The Chase Manhattan Bank N.A.	The Chase Manhattan Bank N.A.	The Chase Manhattan Bank N.A.
Société Générale (SA)	Société Générale (SA)	Société Générale (SA)	Société Générale (SA)	Société Générale (SA)	Société Générale (SA)	Société Générale (SA)
WestLB AG	WestLB AG	WestLB AG	WestLB AG	WestLB AG	WestLB AG	WestLB AG

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Yasemin AYKON

Doğum Yeri: Merkez/ISPARTA

Doğum Yılı: 1984

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu:

Lise: 1998-2002 Adem Tolunay Anadolu Lisesi

Lisans: 2002-2006 Gazi Üniversitesi - Ekonometri

Yabancı Dil(ler):

İngilizce

İş Deneyimi:

2008-Halen: Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Antalya